

MYKOLO RIOMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS INSTITUTAS

RŪTA GOERKIENĖ

**Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas
bendrojo ugdymo mokykloje**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas:
Prof. Dr. Vytautas Šlapkauskas

VILNIUS, 2013

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS INSTITUTAS

**Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas
bendrojo ugdymo mokykloje**

Teisės edukologijos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621X20019

Recenzentas

2013 04

Vadovas

Profesorius dr. V. Šlapkauskas

2013 04

Atliko

TEDmis1-02

Rūta Goerkienė

2013 04 18

Vilnius, 2013

TURINYS

Įvadas	7
1. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo bendrojo ugdymo mokykloje samprata	10
1.1 Dorovinio ir teisinio poveikio samprata	10
1.2 Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių samprata	13
1.3 Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo samprata.....	20
2. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas ugdymo turinyje	24
2.1 Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių ir taikymo bendrojo ugdymo mokykloje reglamentavimas	24
2.2 Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių raiška bendrojo ugdymo programose ir vadovėliuose.....	27
3. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių ir jų taikymo bendrojo ugdymo mokykloje problemos ir jų empirinis tyrimas	35
3.1 Tyrimo organizavimas	35
3.2 Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių ir jų taikymo bendrojo ugdymo mokykloje tyrimo rezultatų analizė	37
3.3 Tyrimo apibendrinimas.....	58
Išvados.....	60
Rekomendacijos.....	62
Literatūros sąrašas.....	63
Anotacija.....	65
Anotation.....	66
Santrauka.....	67
Summary.....	69
Priedai.....	71

Lentelės

1 lentelė. Dorovinio ir teisinio poveikio raiška pagrindinio ugdymo Bendrosiose programose.....	29
2 lentelė. Dorovinio ir teisinio poveikio raiška vidurinio ugdymo Bendrosiose programose.....	30
3 lentelė. Dorovinio ugdymo aspektai Lietuvių kalbos vadovėliuose.....	31
4 lentelė. Dorovinio ugdymo aspektai dorovinio ugdymo vadovėliuose.....	33
5 lentelė. Teisinio ugdymo aspektai matematikos vadovėliuose.....	33

Paveikslai

1 pav. Mokytojų, dalyvavusių tyrime, skaičius.....	36
2 pav. Dorovinių poveikio priemonių taikymo dažnumas.....	37
3 pav. Dorovinių poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje.....	38
4 pav. Dorovinių poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės Sūduvos gimnazijoje.....	39
5 pav. Dorovinių poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės savivaldybės Padovinio ir Želsvos pagrindinėse mokyklose.....	40
6 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo dažnumas.....	41
7 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje.....	42
8 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės Sūduvos gimnazijoje.....	43
9 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės savivaldybės Padovinio ir Želsvos pagrindinėse mokyklose.....	44
10 pav. Tikslai, kurių pedagogai siekia taikydami dorovinio poveikio priemones.....	45
11 pav. Tikslai, kurių siekia pedagogai taikydami teisinio poveikio priemones.....	46
12 pav. Problemos kylančios taikant dorovinio poveikio priemones.....	47
13 pav. Problemos kylančios taikant teisinio poveikio priemones.....	48
14 pav. Norimo rezultato pasiekimas taikant dorovinio poveikio priemones.....	49
15 pav. Norimo rezultato pasiekimas taikant teisinio poveikio priemones.....	49
16 pav. Dorovinio poveikio priemonių taikymo gerinimas bendrojo ugdymo mokykloje.....	50
17 pav. Dorovinio poveikio priemonių taikymo gerinimas Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje.....	51
18 pav. Dorovinio poveikio priemonių taikymo gerinimas Marijampolės Sūduvos gimnazijoje.....	52
19 pav. Dorovinio poveikio priemonių taikymo gerinimas Marijampolės savivaldybės Padovinio ir Želsvos pagrindinėse mokyklose.....	53
20 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo gerinimas bendrojo ugdymo mokykloje.....	54

21 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo gerinimas Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje.....	55
22 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo gerinimas Marijampolės Sūduvos gimnazijoje.....	56
23 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo gerinimas Marijampolės savivaldybės Padovinio ir Želsvos pagrindinėse mokyklose.....	57
Priedai	
Anketa mokytojams.....	71

Sąvokų žodynėlis

Bendrasis ugdymas – pradinis ugdymas, pagrindinis ugdymas, vidurinis ugdymas.¹

Dorovė - individualios sąmonės forma, atspindinti visuomeninę moralę, kuri reguliuoja konvencinius individo santykius su aplinka, žmonėmis, darbu, turtu ir savimi. Tai visuma pažiūrų ir įsitikinimų, kurie lemia individo elgesį ir dorovinį tobulėjimą.²

Poveikis – išorės veiksnių padaryta įtaka vidiniam individo gyvenimui (procesui, savybei, būsenai).³

Priemonė – objektas ar veiksmas, panaudojamas kuriuo nors tikslu.⁴

Taikymas – pedagoginė procedūra, kai panaidojama mokymo ar auklėjimo turinys, daiktai ir veiksmai, metodai, būdai ir formos numatytam tikslui pasiekti.⁵

Teisė - socialinis interesas, paverstas visuotinai privalomo elgesio taisykle, skirta žmonių elgesiui norminti, priešingiems interesams derinti.⁶

Ugdymas – dvasinių, intelektinių, fizinių asmens galių auginimas bendraujant ir mokant.⁷

---

¹ LR švietimo ir mokslo ministerija. LR švietimo įstatymas. Vilnius: ŠCA. 2011. P. 9.

² Jovaiša L. Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa. 1993. P. 45.

³ Jovaiša L. Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa. 1993. P. 179.

⁴ Jovaiša L. Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa. 1993. P. 183.

⁵ Jovaiša L. Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa. 1993. P. 233.

⁶ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 58.

⁷ LR švietimo ir mokslo ministerija. LR švietimo įstatymas. Vilnius: ŠCA. 2011. P. 14.

Įvadas

Temos aktualumas. Viena iš svarbiausių socializacijos institutų – mokykla, kuri švietimo įstatyme apibrėžiama kaip įstaiga, kurios pagrindinė veikla – formalusis arba (ir) neformalusis švietimas. Vienas iš pagrindinių mokyklos tikslų - padėti atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes, ugdyti kritiškai mąstantį žmogų, gebantį svarstyti esminius žmogaus klausimus, atsakingai daryti sprendimus ir savarankiškai veikti.

Šiuolaikinei demokratijai būtina, kad teisinė savimone būtų ugdoma kartu su dorovine savimone, siekiant išugdyti sąmoningą pilietį, gebantį savo veiksmus grįsti visuomeniniu nuovokumu bei doroviniais principais. Ugdant pilietį, mokykloje mokoma matematikos, fizikos, gimtosios kalbos, o aukštesniosiose klasėse dėstoma ir politologijos dalykas. Tačiau tinkamai vaiko socializacijai nepakanka vien dalykinių žinių, todėl kartais vaikai ima pažeidinėti įstatymus, visuomenės elgesio normas ir pagaliau nusikalsta. Nors mokymo įstaigose bandoma sukurti sistemą, kuri saugotų vaiką nuo socialinių problemų, vis dėlto sprendžiant kylančias problemas ne visada kompleksiskai taikomos priemonės, kurios lemtų tinkamą socialinę kiekvieno vaiko raidą.⁸

Lietuvos mokyklose taikomos dorovinės ir teisinės poveikio priemonės dažnai neturi sąsajos. Užmirštama, kad dorovinio poveikio priemonės yra teisinio poveikio priemonių pamatas. Separatyvus požiūris į dorovinio ir teisinio poveikio priemones neduoda reikiamo rezultato.

Temos ištirtumas. Nemažai yra straipsnių, knygų, kuriuose aptariamos dorovinės vertybės, dorovinis auklėjimas, jo turinys, bei teisinis švietimas. Dorovinio ir teisinio auklėjimo, ugdymo problema aktuali buvo ir išlieka visais laikais, net ir šiandien ji neišspręsta iki galo, nors jau Antikos filosofų Platono, Sokrato, Aristotelio veikaluose kalbama apie dorybes, dorovę, dorybių etiką. Tomo Akviniečio veikalas „Apie įstatymus“ laikomas pirmąja išsamia teisės studija, kuri daro įtaką ir šiuolaikinei teisei sąmonei. Christianas Tomazijus pirmasis Naujųjų amžių teisės filosofų, kuris griežtai atskyrė etiką, politiką ir teisę. Nemažai ir šių laikų autorių: L. Jovaiša, J. Jenkins, J. Šeškevičius, A. Vaišvila ir kt.

Edukologė V. Aramavičiūtė savo knygoje „Auklėjimas ir asmenybės branda“ nagrinėja dorovinį auklėjimą, pateikia dorovinio auklėjimo ryšius su kitomis auklėjimo kryptimis. Ji teigia, kad nepamokinė veikla – vienas svarbių mokinių dorovinį auklėjimą optimizuojančių veiksnių, kurie skatina labiau skleisti jų dvasines galias. Kadangi dorovinis pradas yra neatskiriamas nuo bet

---

⁸ Pekauskas A. Vidutinio mokyklinio amžiaus mokinių teisinio ugdymo turinio bendrojo lavinimo mokykloje analizė// Pedagogika. T. 99, 2010. P. 95.

kurios veiklos, tai įvairių rūšių nepamokinė veikla tampa dorovinio auklėjimo šaltiniu⁹. Jos knygoje nepamokinė veikla yra suvokiama kaip viena iš dorovinių priemonių.

D. Šileikaitė straipsnyje „Dorovinio esmė, turinys ir metodai I.Kanto pedagoginėje sistemoje“¹⁰ nagrinėja Kanto dorovinio auklėjimo koncepciją. Straipsnyje pabrėžiama I. Kanto dorovinio auklėjimo vertybinių pagrindų svarba šiuolaikiniam ugdymui. Ji užsimena apie dorovines priemones, tokias kaip bendravimas, tačiau jų neišplėtoja.

Štai A. Pekauskas straipsnyje „Vidutinio mokyklinio amžiaus mokinių teisinio ugdymo turinio bendrojo lavinimo mokykloje analizė“¹¹ nagrinėjami 5-10 klasių mokinių teisinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje klausimai, analizuojama, kaip teisės dalykai atsispindi 5-10 klasių vadovėliuose.

Tačiau šiuose darbuose nekalbama apie dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymą ugdymo procese. Šiame kontekste išryškėja **mokslinė problema** – kaip dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas atsiskleidžia bendrojo ugdymo mokykloje.

Tyrimo objektas – dorovinio ir teisinio poveikio priemonės ir jų taikymas mokykloje.

Tyrimo tikslas – atskleisti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo ypatumus mokykloje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo bendrojo ugdymo mokykloje sampratą.
2. Išanalizuoti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymą ugdymo turinyje.
3. Išnagrinėti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo problemas bendrojo ugdymo mokykloje.

Hipotezė – tikėtina, kad bendrojo ugdymo mokykloje mokytojai siekdami teisinių tikslų dažniau taiko dorovinio poveikio priemones, nei teisinio poveikio priemones.

Tyrimo metodai. Atliekant tyrimą naudojami šie metodai:

1. Literatūros šaltinių analizė, taikoma nagrinėjant teisės, edukologijos, psichologijos šaltinius.
2. Dokumentų analizė, taikant bendrojo ugdymo programų ir vadovėlių apžvalgą.
3. Anketinė apklausa, jos duomenų apdorojimas ir įvertinimas.
4. Analizuojant empirinį tyrimą taikomi dedukcijos, indukcijos ir sintezės metodai.

---

⁹ Aramavičiūtė V. Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis, 2005. P. 124-154.

¹⁰ Šileikaitė D. Dorovinio esmė, turinys ir metodai I.Kanto pedagoginėje sistemoje// Pedagogika, 2003. P. 148.

¹¹ Pekauskas A. Vidutinio mokyklinio amžiaus mokinių teisinio ugdymo turinio bendrojo lavinimo mokykloje analizė//Pedagogika, 2010. P. 95-103

Tyrimo imtis. Tyrimo imtį sudarė 165 mokytojai iš 4 Marijampolės savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklų. Tyrimo imčiai apskaičiuoti buvo remtasi Paniotto formule:

$$n=1/(\Delta^2+1/N)$$

kai:

n- atrankos dydis;

Δ - leistinas netikslumas;

N- generalinė visuma.

Šiame tyrime leistinoji paklaida neviršija 5% (0,05).¹²

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka, priedai.

---

¹² Navasaitienė S. Merkienė R. Sociologijos pagrindai. Kaunas: Akademija. 2010. P. 39.

1. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo bendrojo ugdymo mokykloje samprata

1.1. Dorovinio ir teisinio poveikio samprata

Dorovės ir teisės problemos šiuo metu yra aktualios visame pasaulyje, nes dorovė yra atsieta nuo teisinės savimonės. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad, nagrinėjant dorovinio ir teisinio poveikio sampratą kaip vientisą reiškinį, nėra nusistovėjusios dorovinio ir teisinio poveikio apibrėžties. Siekiant geriau suprasti dorovinio ir teisinio poveikio sampratą, pravartu išsiaiškinti dorovės ir teisės sąvokas.

Lietuvių kalboje vartojami du terminai – dorovė ir moralė. Šie terminai yra vienareikšmiai, nes lotynų kalbos žodis *moralis* pažodžiui reiškia „dorovingumas“. Anot prof. V. Šlapkausko dorovė – individualios sąmonės forma grindžiama socialine morale, kuri reguliuoja individo santykius su pačiu savimi, aplinka, darbu, turtu, Dievu, žmonėmis. Tai visuma pažiūrų ir įsitikinimų, kurie lemia individo elgesį ir dorovinį tobulėjimą.¹³

Dorovė – elementari žmogaus dvasinės kultūros sritis, viena iš svarbiausių jo socialumo apraiškų. Ji aktyviai formuoja visapusiškai išvystytą asmenybę, ugdo jos dvasinį pasaulį, vertybines orientacijas. V. Žemaičio požiūriu, dorovė žmones sudvasina ir sutaurina, harmonizuoja jų tarpusavio santykius. Anot jo, pagrindinė dorovės funkcija – reguliatyvinė. Ji reguliuoja žmonių elgesį visose gyvenimo srityse: darbe, visuomeninėje veikloje, buityje, šeimoje. Prieš dorovės reikalavimus visi lygūs - nepaisant amžiaus, lyties, skirtingos visuomeninės padėties, profesijos. Žmonių tarpusavio santykius dorovė reguliuoja ugdydama jų sąmoningumą, keldama dorovinę kultūrą. Dorovės atžvilgiu žmogus yra ne vien tik visuomeninio poveikio objektas, bet ir subjektas, t.y. laisvai pasirenkantis elgesį, sugebantis sąmoningai derinti savo asmeninius interesus su visuomeniniais, būti savo poelgių autoriumi. Taigi dorovė yra svarbus žmogaus dvasinio turtingumo bei socialinio vertingumo rodiklis.¹⁴

G. Pekevičaitė – Bitė svarbiausiu žmogaus gyvenimo tikslu laikė tarnavimą savo tautai, o dorovę – pagrindine sąlyga jam pasiekti.¹⁵

L. Jovaiša teigia, kad dorovė - individualios sąmonės forma, atspindinti visuomeninę moralę, kuri reguliuoja konvencinius individo santykius su aplinka, žmonėmis, darbu, turtu ir savimi. Tai

---

¹³ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius :MRU, 2004. P. 356.

¹⁴ Žemaitis V. Dorovė ir asmenybė: istorijos peripetijos // Etikos etiudai – 8. Dorovė ir tradicijos . Vilnius: Mintis, 1984. P. 47-51.

¹⁵ Aramavičiūtė V. Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis, 2005. P. 137.

visuma pažiūrų ir įsitikinimų, kurie lemia individo elgesį ir dorovinį tobulėjimą.¹⁶ Pasak Vydūno, iš doros išauga dorovė. Dorovėje žmogaus esmė atsišaukia į kitų žmonių esmę.

Taigi, dorovė – kompleksas moralinių normų, kurios reguliuoja visuomenės narių santykius su visuomenės nariais. Dorovė specialistų požiūriu, aprėpia dorovinę sąmonę ir yra elgesio ir santykių sritis. Moralė sukuria asmenines pareigas elgtis tam tikru būdu, o teisė sukuria dar ir teisę reikalauti iš kito asmens tam tikro elgesio. Prof. habil. dr. S.Vansevičius pažymi, kad „Tik teisė ir moralė atskirai ir kartu turi aiškią reikšmę šalies norminiam reguliavimui“.

Yra ne vienas **teisės** sampratų aiškinimas ir pats terminas nėra vienareikšmis: turime *žmogaus teisę, prigimtine teisę, objektinę teisę* (teisės normų sistemą), *pozityviąją teisę* (sukurtą valstybės), *subjektinę teisę* (pareigų vykdymu konkreto asmens susikurtą leistiną elgesį).¹⁷

Įvairūs autoriai mano teisę esant laisvės matu, teisingumo norma, visuomenės susitarimo, kompromiso priemone. Anot A. Vaišvilo, teisė yra socialinis interesas, paverstas visuotinai privalomo elgesio taisykle, skirta žmonių elgesiui norminti, priešingiems interesams derinti. Austrų mąstytojas Friedrich August von Hayek teigia, kad teisė – tai žmonių elgesį reguliuojančių taisyklių visuma.

Teisės sampratą turi padėti nustatyti teisėtas ar neteisėtas žmonių elgesys ir visi jo padariniai.¹⁸

Būtinai du teisės sampratos elementai:

1) norminis teisės pobūdis (teisės buvimas ir paskirtis - būtinai normuoti ir tvarkyti visuomeninius santykius);

2) svarbiausias šio tvarkymo dalykas — įtvirtinti autonomiškos asmenybės laisvę, teisiškai leistino elgesio erdvę.

Teisė iš esmės išreiškia suderintą reguliuojamųjų santykių dalyvių valią, asmens prioritetus ir vertybes ir dėl to yra individų ir jų kolektyvų laisvės ir atsakomybės matas, įvairių interesų ir poreikių civilizuoto tenkinimo priemonė. Teisės apibrėžimas galėtų būti toks: teisė yra tautos sukurtų, įstatymuose ir kituose valstybės pripažintuose šaltiniuose išreikštų visuotinai privalomų teisėto leistino ir draudžiamo elgesio taisyklių (normų) sistema.¹⁹

Teisė veikia kartu su kitais visuomenės reguliatoriais: religija, morale, dorove. Taigi teisei dorovė – labai pakeliui, didi teigiama bendrininkė. Štai dėl ko mūsų jaunai demokratinei Lietuvos valstybei svarbi piliečių dorovė-moralė. Itin svarbu jaunimą auklėti šeimoje, mokyklose pagal moralės pagrindus.²⁰

---

¹⁶ Jovaiša L. Pedagogikos terminai. Kaunas, 1993. P. 45.

¹⁷ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 58.

¹⁸ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 99.

¹⁹ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 101.

²⁰ http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2006/04/05/poz_02.html 2012 m. Rugpjūtis 7 d.

Teisė yra socialinės grupės vertybės ir interesai, jos paversti visuotinai privalomo elgesio normomis, skirtomis reglamentuoti grupei priklausančių individų santykius. Teisės socialinis veikimas pasireiškia socialinio valdymo procese. Teisės socialinis veikimas – tai nuolatinio, daugkartinio arba vienkartinio teisės poveikio visuomeniniams santykiams, žmonių sąmonei ir elgesiui atsiradimas, jo kaitos procesas ir rezultatai.²¹

Teisės poveikis atsiranda, keičiasi ir įgyvendinamas teisinėmis priemonėmis.

Kadangi magistriniame darbe nagrinėjamas dorovinis ir teisinis poveikis, pravartu apibrėžti poveikio sąvoką. Poveikis, anot pedagogo L. Jovaišos, išorės veiksnių padaryta įtaka vidiniam individo gyvenimui (procesui, savybei, būsenai).²² Terminas „poveikis“ lietuvių klabos žodyne apibrėžiamas kaip veikimo reiškinys, rezultatas.

Teisinis poveikis visuomeniniams santykiams, žmonių sąmonei ir elgesiui gali būti daromas apibrėžtoje teisinėje erdvėje. Teisinė erdvė – tai ne tik valstybės teritorija, kurios gyventojai patiria valstybinės teisės poveikį, bet tai yra ir psichologinė konstrukcija, susijusi su žmonių grupėmis – jų vertybėmis ir socialinio elgesio normomis.²³

Taip pat yra išskiriamos keturios teisinio poveikio formos : 1) reguliacinė forma; 2) etinė forma; 3) psichologinė forma; 4) informacinė komunikacinė forma.

Teisinio poveikio reguliacinė forma. Ši forma išreiškiama suteikiant teisės subjektams teises ir uždėdant pareigas. Reguliacinio poveikio pobūdis daro įtaką kitų teisinio poveikio formų pobūdžiui.

Teisinio poveikio etinė forma. Teisės norma yra teisinga, kai tuo pačiu metu ji yra ir morali, orientuota į visuomenės socialinės raidos etinius idealus. Teisės normos moralinis potencialas – jos teisingumas. Jeigu teisingumas tinkamai auspindi tikrąsias socialines galimybes, kartu jis sukuria ir sėkmingo teisės socialinio veikimo prielaidas.

Teisinio poveikio psichologinė forma. Tai asmenybės psichologinis reagavimas į reguliacinį poveikį. Jeigu asmenybė yra psichologiškai indiferentiška teisės normų atžvilgiu, ji dažniausiai konformistiškai renkasi teisėtą elgesio modelį. Sociologiniu požiūriu tai nebrandžios asmenybės elgesys. Abejingas požiūris į teisę gali lengvai pavirsti neigiamu teisinių reikalavimų vertinimu, tai pusiaukelė neteisėto elgesio link. Taigi jaunimo indiferentiškos vertybinės pozicijos susiformavimas yra pavojingas jų pačių kaip asmenybių brendimui, ir tai virsta neteisėto elgesio paskata.

Teisinio poveikio informacinė – komunikacinė forma. Atitinkamo požiūrio į teisę kūrimui įtakos turi dvejopos prigimties informacija: 1) racionali informacija ir 2) informacija, kuri atsiranda sąveikaujant teisei ir socialinei aplinkai. Racionali informacija turi padėti teisės subjektams suprasti

---

²¹ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: MRU, 2004. P. 336,459.

²² Jovaiša L. Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa, 1993. P. 179.

²³ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: MRU, 2004. P. 460.

teisės normos paskirti, jos struktūrą ir perimti atitinkamus elgesio reikalavimus. Iš teisės ir socialinės aplinkos sąveikos atsiradusi informacija yra ypač svarbi, nes ji nulemia galutinį teisės normos veikimą.²⁴

Taigi teisė ir dorovė yra reali visuomenės jėga, priešinga savivalei ir netvarkai, o teisinis poveikis yra daromas ne tik teisės normomis, bet ir teisinėmis idėjomis. Tik teisiniu aspektu tų normų darinys yra formalus (valstybinis) – už jų nevykdymą valstybė gali pritaikyti draudžiančias, baudžiamąsias priemones (bausmes) ar sankcijas, o doroviniu aspektu normos yra giluminės (dvasinės), subjektyvios (jos saistomos pagal kanonų teisę).

1.2. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių samprata

Kalbant apie dorovines poveikio priemones, norėtusi visų pirma apibrėžti kas yra priemonė. Priemonė – objektas ar veiksmas, panaudojamas kuriuo nors tikslu. Žodžiu, priemonė tampa viskas, kas naudojama užsibrėžtam tikslui pasiekti.²⁵

Norėdami ugdyti žmogų taikant įvairias priemones turėtume pirmiausia jį pažinti. Tam yra išskiriami žmogaus augimo ir vystymosi amžiaus tarpsniai. Rašytojas L. Tolstojus yra pastebėjęs, kad vaikas nuo gimimo iki penkerių metų iš aplinkos pasiima kur kas daugiau informacijos, praturtina jausmus negu per visą likusį gyvenimą. Labiausiai ikimokyklinukus lavina žaidimai. Žaisdami jie įgyja žinių apie artimiausią aplinką, reiškinius, daiktus.²⁶ Žaidimas dėl daugelio priežasčių yra svarbus raidai. Pasak, J. Piaget žaisdamas vaikas susipažįsta su aplinka, o A. Freud žaidimą apibūdino kaip veiklą, kurios metu vaikas išmoksta tų dalykių, kurių jam prireiks suaugus.²⁷

Psichologai sutinka, kad vaikas dar ankstyvoje vaikystėje pradeda suvokti moralines normas ir vaidmenis ir to mokymosi šaltinis – vaiko ir kitų šeimos narių tarpusavio santykiai ir jo bendri žaidimai su kitais vaikais.²⁸

Jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikai elgesio normas formuoja patyčiomis „keliolika kartų už rankos prie praustuvo nuvestas vaikas ilgai ir pats, prieš sėsdamas prie stalo, pasuka į vonią.“²⁹ Jų poelgiai daugiausia susiję su aplinkos išpūdziais, išgyvenimais, jų stebimi veiksmai pereina į jo patirtį ir gyvenimą.

---

²⁴ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: MRU, 2004. P. 467.

²⁵ L. Jovaiša. Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa, 1993. P. 183.

²⁶ Jakavičius V. Juška A. Mokyklos pedagogika. Kaunas: Šviesa, 1996. P. 49-50.

²⁷ Berns R. Vaiko socializacija. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2009. P. 313.

²⁸ Žukauskienė R. Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai, 1998. P. 188.

²⁹ Jakavičius V. Juška A. Mokyklos pedagogika. Kaunas: Šviesa, 1996. P. 53.

Pauglystė - pereinamasis amžius, kurį galime suskirstyti į aktyvą paauglystę (12- 14 m.), pereinamąjį laikotarpį (15m.) ir vėlyvą paauglystę (16-18m). Šiuo periodu didelę įtaką daro bendraamžiai, draugai. Čia labai svarbi priemonė yra bendravimas. Paauglys vis daugiau prisiima bendraamžių vertybes. Taip pat nemažą įtaką daro visuomenė, jos veiksniai, o ar tie veiksniai padeda, ar sunkina šį pereinamąjį amžių, priklauso nuo to, kaip visuomenės nariai sutaria vertybių atžvilgiu ir kokių socialinių pasikeitimų liudininkas yra tas individas.³⁰

Be visa to vaikams svarbi užduotis yra skirti gėrį ir blogį, nes per visus amžiaus tarpsnius vyksta ir moralumo raida. *Moralinės sąmonės formavimasi* Ž. Piažė nagrinėjo, remdamasis intelekto teorijoje aprašytomis stadijomis. Pirmoje, sensomotorinėje stadijoje empiriškai aptikti moralinės sąmonės negalima, tačiau joje intensyviai vystosi kūdikio jausmų pasaulis, kuris vėliau turi didelės reikšmės vaiko psichiniam vystymuisi, o kartu ir moralinės sąmonės formavimuisi. Sensomotorinėje stadijoje nusistovi tam tikri emociniai santykiai tarp vaiko ir tėvų, kurie turi įtakos vaiko dorovinių jausmų atsiradimui ir vystymuisi.³¹ Ž. Piažė nuomone, ypatingas vaidmuo tenka meilės ir baimės jausmams. Baimės jausmas atsiranda vaikui suvokus tėvų pranašumą, meilės, - jam pajutus, kad bet kurioje situacijoje jis gali visiškai pasikliauti tėvais. Todėl tėvai vaikui tampa neginčijamu autoritetu. Toks vaiko ir tėvų tarpusavio santykis, kuriame vienintelė aktyvi jėga – tėvai, jų autoritetas vadinamas vienpusišku arba socialine prievarta, kuri nulemia, pagal Ž. Piažę, ir objektyvios atsakomybės atsiradimą. Socialinė prievarta sąlygoja vaiko vertinimus bei jo dorovinių elgesį. Kadangi tėvai laikomi autoritetu ir jų reikalavimai suvokiami kaip vieninteliai teisingi, dorovinio elgesio teisingumo kriterijumi tampa paklusnumas. Todėl vaiko vertinimai sutampa su tėvų doroviniais vertinimais. Šioje stadijoje vaikas nesigilina į dorovinio elgesio motyvus, padarinius, o remiasi tik tėvo – autoriteto nuomone.³²

Konkrečių operacijų stadijoje heteronominė moralinė sąmonė persiformuoja į moralinio realizmo sąmonę, nes vaiko doroviniai vertinimai, pagarbos, pareigos, atsakomybės supratimas daugiau priklauso nuo pačių dorovinių reikalavimų ir taisyklių pobūdžio, o ne nuo tėvo – autoriteto. Didėjant socializacijai, tėvų įtaka palaipsniui mažėja, vis daugiau reikšmės vaiko elgesiui ir doroviniam vertinimui turi mokytojų, draugų, pažįstamų nuomonė. Konkrečių operacijų stadijoje aplinkinių žmonių dorovinės normos tampa „autoritetu“, kuris gali skirtis nuo tėvų autoriteto. Šioje stadijoje vaiko bendravimą su aplinkiniais irgi galima apibūdinti kaip socialinę prievartą, nes vaiko moralinė sąmonė formuojasi, veikiama įvairių autoritetų. Tačiau, antra vertus, socialinė prievarta tampa visapusiškesnė, nes išreiškia ne tik vaiko bendravimą su tėvais, bet ir su

---

³⁰ Žukauskienė R. Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai, 1998. P. 295, 319.

³¹ Subatavičiūtė A. Žanas Piažė apie moralinės sąmonės formavimąsi // Etikos etiudai – 9. Dorovė ir teisė. Vilnius: Mintis, 1985. P. 97.

³² Subatavičiūtė A. Žanas Piažė apie moralinės sąmonės formavimąsi // Etikos etiudai – 9. Dorovė ir teisė. Vilnius: Mintis, 1985. P. 98.

aplinkiniais. Konkrečių operacijų stadijoje vaikas dažniau analizuoja savo ir kitų dorovinių elgesį, jo motyvus, padarinius ir kt. Palaipsniui formuojasi naujas vaiko bendravimo su aplinkiniais būdas – socialinė kooperacija. Šioje stadijoje socialinės prievartos specifika sąlygoja pareigos, pagarbos, atsakomybės, dorovinių vertinimų supratimas, kuris priklauso nuo dorovinių reikalavimų ir taisyklių pobūdžio. Šioje stadijoje vaikas jaučia, kad pareigą vienaip ar kitaip elgtis, vertina kitų ir savo elgesį, atsižvelgiant į nusistovėjusias dorovines normas. Dažnai jis jaučiasi kaltas ne todėl, kad nepaklausė tėvų, o todėl, kad pažeidė dorovines normas. Pavyzdžiui, vaikui buvo liepiama baigus žaisti, tvarkingai susidėti žaislus. Šitas elgesys įgijo jam tam tikrą dorovinę prasmę. Jeigu jis to nepadarė, jaučiasi kaltas net ir tada, kai tėvai leidžia jam nesudėti savo žaislų.³³

Moralinio realizmo sąmonė irgi susijusi su objektyvia atsakomybe. Vaikas elgesį vertina pagal tai, kiek jis atitinka dorovines normas, kurios yra dorovinio elgesio kontrolės instrumentas. Tačiau, laikydamasis tų normų, vaikas dažnai suvokia ir jų prasmę. Pavyzdžiui, jis yra išmokomas nemeluoti daug anksčiau, negu iš tikrųjų supranta šio paliepimo socialinę prasmę. Jau ikioperacinėje stadijoje vaikas žino, kad negalima meluoti, nes taip jam sakė tėvai. Tačiau tik vėliau jis suvokia šio paliepimo reikšmę ir laikosi jo ne iš baimės, kad gali būti nubaustas, kaip ikioperacinio intelekto stadijoje, o suprasdamas jo socialinę prasmę. Tokiu būdu vaiko objektyvi atsakomybė gali pereiti į subjektyvią. Keičiaisi ir dorovinio elgesio teisingumo kriterijaus supratimas. Stiprėjant socialinei kooperacijai ir vystantis mąstymo operacijoms, moralinio realizmo sąmonė persiformuoja į autonominę moralinę sąmonę, kuri galutinai susiformuoja formalių operacijų stadijoje. Autonominė moralinė sąmonė, kurią nulemia socialinė kooperacija, susijusi su nauju pareigos, atsakomybės dorovinio elgesio vertinimo supratimu. Dorovinio elgesio teisingumo kriterijumi tampa pačios asmenybės dorovinės normos, kuriomis grindžiamas individo elgesys. Autonominė moralinė sąmonė gali formotis tik vaikui įvaldžius tam tikras mąstymo operacijas; sugebant jam analizuoti, palyginti poelgius, numatyti jų padarinius.³⁴

Taigi moralinės sąmonės formavimasis yra gana nuoseklus procesas, kurį sąlygoja mąstymo operacijų stadijos. Ankstyvosiose intelekto formavimosi stadijose vaiko doroviniai vertinimai, pareigos, pagarbos, atsakomybės supratimas yra heteronominio pobūdžio, kuris, vystantis vaiko intelektui palaipsniui tampa autonominiu. Tačiau Ž. Piažė pažymi, kad vaiko moralinės sąmonės formavimosi procesas yra gana individualus ir priklauso nuo daugelio veiksnių. Ypatingai didelis vaidmuo tenka socialinei bendravimo formai, todėl individualus vaiko moralinės sąmonės

---

³³ Ten pat. P. 99-100.

³⁴ Subatavičiūtė A. Žanas Piažė apie moralinės sąmonės formavimąsi // Etikos etiudai – 9. Dorovė ir teisė. Vilnius: Mintis, 1985. P. 100-105.

vystymasis gali ir nesutapti su mąstymo operacijų stadijomis ir formalių operacijų stadijoje gali vyrauti heteronominė, moralinio realizmo arba autonominė moralinė sąmonė.³⁵

L. Kohlbergas papildė moralės raidos teoriją. Jis visapusiškiau aiškina moralinių nuostatų raidą ir tyrinėja, kaip vaikų moralės supratimas yra susijęs su kognityvine, pažinimo raida. L. Kohlbergas aprašė šešias moralinių nuostatų raidos pakopas, kurias pagrindė vaikų atsakymais į modeliuojamus probleminius atvejus:

1. *Bausmės ir paklusnumo orientacija* – vaikas paklūsta autoriteto požiūriui ir stengiasi išvengti bausmės.

2. *Naivaus hedonizmo, arba instrumentinė, orientacija* – vaikas supranta, kad žmonės gali skirtingai vertinti moralinę dilemą, tačiau šį supratimą sieja konkrečiai su poreikių tenkinimu. Teisingu laikomas toks veiksmas, kuris tenkina paties žmogaus poreikius, į kitus žmones žiūrima kaip į siekiančius savo interesų veikėjus.

3. *„Gero berniuko“ ar „geros mergaitės“ orientacija* – vaikui būdingos tarpasmeninio susitarimo ir santarvės palaikymo pastangos. Jis stengiasi būti „geras“ (teisingas, ištikimas, stropus, draugiškas ir t. t.), kad pelnytų kitų meilę ir draugystę, įtikytų mokytojams, šeimos nariams ir draugams. Jam labai svarbu, ką kiti mano apie jį.

4. *Visuomenės tvarkos palaikymo orientacija* – vaikas jau geba spręsti moralinę dilemą keliais požiūriais: suvokia ne tik dviejų žmonių tarpasmeninę ryšį, bet ir atsižvelgia į trečiąją pusę – visuomenėje priimtus įstatymus. Vaikas žino, kad įstatymai vienodai galioja kiekvienam ir kiekvieno pareiga jų laikytis, ir laikosi požiūrio, kad įstatymų ir taisyklių negalima pažeisti jokiais aplinkybėmis, nes jie būtini visuomenės tvarkai palaikyti.

5. *Visuomenės sutarties ir teisėtumo orientacija* – vaikas pradeda suvokti, kad bet kuri konvencijų ir taisyklių sistema yra viena iš daugelio, todėl jau gali įsivaizduoti ir kitokią visuomenės tvarką. Jis supranta, kad visuomenės normos ir taisyklės yra žmonių sukurtas lankstus instrumentas vertybėms saugoti ir puoselėti. Gebama interpretuoti įstatymus, o ne akiai juos taikyti paraidžiui.

6. *Orientavimasis į universaliosius etinius principus* – mokinys geba mąstyti apie moralę filosofiniu požiūriu: žmogus sąmoningai sprendžia, kurie moralės principai ir vertybės yra išmintingi, racionalūs, atitinkantys prigimtines žmogaus teises ir universaliai pritaikomi. Jie gali neatitikti esamos visuomenės tvarkos įstatymų, tačiau suprantami kaip moralinės vertybės, svarbios visai žmonijai.³⁶

---

³⁵ Ten pat. P. 106.

³⁶ Gudynas P., Kazragytė V., Motiejūnienė E., Žadeikaitė L. Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos. Vilnius: Sapnų sala, 2010. P. 63-64.

Daugelis pedagogų ir edukologų išskiria priemones, darančias įtaką individualios sąmonės formavimuisi. Dorovinio poveikio priemonės:

1. Pamoka. Mokykloje moksleiviai doroviškai ugdomi per visų dalykų pamokas. Kryptingam doriniam ugdymui specialiai skiriami etikos ir tikybos dalykai. Dorinio ugdymo mokykloje tikslas – padėti mokiniams ugdytis moralės ir religijos supratimą, mąstymą, sąžinę ir kurti pozityvų, bendrosiomis dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su savimi, su kitais žmonėmis, pasauliu. Fundamentaliuosiuose moksluose taip pat galima išvelgti dorovinio ugdymo esmę ir prasmę. Pavyzdžiui, nagrinėjant matematikos disciplinos programą tampa aišku, kad matematikos mokymasis ne tik plėtoja pažintines moksleivių galias, bet ir ugdo jų vertybines nuostatas bei stiprina nusiteikimą mokytis. Kūrybiškumas, atvirumas naujoms idėjoms, sąžiningumas, tiesos siekimas, smalsumas, išradingumas ir darbštumas – tai vertybės, kurias ugdo tinkamai parinktas matematikos mokymo turinys ir mokymo(si) metodai.

2. Mokytojo pavyzdys. Doroviškai ugdant ypač reikšmingas mokytojo pavyzdys, nes tokio amžiaus vaikai dažniausiai paklūsta autoritetui. Vaikai tiki absoliučiomis ir universaliomis vertybėmis, pastoviomis taisyklėmis. Todėl mokytojas turėtų nuolat apmąstyti savo elgesį, jo įtaką vaikams ir nepiktnaudžiauti savo autoritetu. Santykis su vaikais turėtų būti grindžiamas tolerancijos principu, atvirumu įvairioms nuomonėms bei įsitikinimams. Privalu sergėti kiekvieno moksleivio gyvenimo privatumą ir intymumą, gerbti ir puoselėti jo dvasinę autonomiją. Taigi, mokyklos dorovė priklauso nuo pedagogų kaip asmenybių dorovinės vertės. Tai ypatingai pasireiškia komunikaciniuose procesuose. Kaip mokytojai bendrauja su mokiniais, mokinių tėvais. Taip pat svarbūs mokinių tarpusavio santykiai, bei visos mokyklos bendruomenės plotmėje. Edukologė V. Aramavičiūtė savo knygoje „Auklėjimas ir asmenybės branda“ (P.152.) teigia, kad mokytojas turėtų būti dorovinio elgesio modeliu.

3. Pilietinės akcijos. Mokyklose ši priemonė taikoma siekiant pagerinti mokinių elgesį, skatinti jų bendradarbiavimą, toleranciją, tinkamą požiūrį į bendražmogiškus dalykus, būti pastabiam ir jautriam jų supančiam pasauliui. Tai gali būti tokios akcijos kaip: „Įveikime kartu“, „Tolerancijos laivas“, „Aš pilietis“, „Pasodink medį“ ir kitos.

4. Vadovėliai. Bendrojo ugdymo mokyklose vadovėlis tebėra svarbi ir dažniausiai naudojama mokymo priemonė, kuri padeda ugdytis vaikų kompetencijoms. Todėl šiandien daug diskutuojama apie vadovėlių kokybę, turiniui keliamus reikalavimus ir kitų mokymo priemonių naudojimą ugdymo procese.

Mokytojams dirbant su vadovėliu siūloma atkreipti dėmesį į tokius išreikštų vertybių parametrus:

- kokia idėja ar nuostata reiškiamą išskirtoji vertybė;

- koku kontekstu (istoriniu, asmenybių veiklos, reikšmingų įvykių, švenčių tradicijų, simbolių ar kt.) ji išreiškiama;

- kokia yra vertybės pateikimo forma (autorinis ar papildomas tekstas, užduotis, iliustracija);

- kokio pobūdžio klausimai ir užduotys skatina mokinių išsakyti savo požiūrį ar nuostatą (ne vien konstatuoti esamą padėtį arba atgaminti žinias).³⁷

Vienoms vertybinėms nuostatomis ugdytis parankesni vienu, kitoms – kitų dalykų vadovėliai: asmeninėms moralinėms nuostatomis ugdytis parankūs dorinio ugdymo srities vadovėliai, tautinėms ir pilietinėms nuostatomis – socialinių mokslų vadovėliai, kultūrinio sąmoningumo ir kūrybingumo nuostatomis – kalbų ir menų dalykų, o sveikatingumo, darnaus vystymosi ir ekologinėms nuostatomis – gamtamokslinio ugdymo vadovėliai.

Vertybinėms nuostatomis ugdytis ne tokie parankūs tie vadovėliai, kurių turinys abstraktus arba mažai susijęs su šiuolaikiniu asmens ir visuomenės gyvenimo kontekstu. Todėl mokytojams reikėtų atkreipti dėmesį ypač į tas vertybines nuostatas, kurioms ugdyti vadovėlyje neskiriama pakankamai dėmesio, nors Bendrosiose programose jos nurodomos kaip svarbios to dalyko ugdymo turiniui.³⁸

5. Nepamokinė veikla. Nepamokinė veikla – vienas svarbių mokinių dorovinį auklėjimą optimizuojančių veiksnių, kurie skatina labiau skleisti jų dvasines galias. Kadangi dorovinis pradas yra neatskiriamas nuo bet kurios veiklos, tai įvairių rūšių nepamokinė veikla tampa dorovinio auklėjimo šaltiniu. Šios veiklos tyrėja S. Dzenuškaitė sako: "Nepamokinėje veikloje ugdomas mokinių etinis ir estetinis santykis su aplinka, gamta, kultūrinėmis ir dvasinėmis vertybėmis, tauta, kitais žmonėmis" (Dzenuškaitė S. ir kt., 1990, Dorovinio auklėjimo koncepcija, - Tautinė mokykla II. Kaunas 1991). Pastebėta, kad tinkamai organizuota nepamokinė veikla galima padėti mokiniams apsisaugoti nuo blogos įtakos, beprasmiško laiko leidimo, įpratinti racionaliai ir turiningai praleisti laisvalaikį. Pats mokinio išitraukimas į vienokią ar kitokią veiklą, be abejo, dar negarantuoja teigiamo auklėjimo efekto. Jeigu veikla mokiniui atrodo nereikšminga, neturinti asmeninės ar visuomeninės prasmės, nepatraukli savo turiniu ar organizavimo stiliumi, tai jis joje dalyvaus formaliai. Jis stoko teigiamo požiūrio į ją. Dorovinio auklėjimo sėkmė priklauso nuo to, ar mokiniai išitraukia į įvairias nepamokinės veiklos rūšis, kokie motyvai paskatina dalyvauti veikloje, kokio tikslo siekia. Veikla turi ypatingą turinį, kuriame glūdinti dorovingumo reikšmė gali

---

³⁷ Gudynas P., Kazragytė V., Motiejūnienė E., Žadeikaitė L. Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos. Vilnius: Sapnų sala, 2010. P. 65.

³⁸ Gudynas P., Kazragytė V., Motiejūnienė E., Žadeikaitė L. Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos. Vilnius: Sapnų sala, 2010. P. 66.

pasireikšti tik veikiant su artimais asmenimis. Todėl ypatinga vieta tenka bendravimui ir santykiams.

Socialinių mokslų daktarė D. Šileikaitė straipsnyje „Dorovinio esmė, turinys ir metodai I. Kanto pedagoginėje sistemoje“ rašo, kad dorovinio auklėjimo metodai, anot Kanto, gali būti du: katechetinis ir dialoginis. Katechetinis metodas yra pokalbis, kurio metu auklėtojas, duodamas probleminių klausimų, kreipiasi į auklėtinį ir padeda jam susidaryti dorovės vertybių sistemą. Dialoginis metodas remiasi katechetiniu ir skiriasi nuo jo tuo, kad čia auklėtojas jau kreipiasi į auklėtinio protą, skatina jį mąstyti, nagrinėti probleminius atvejus, auklėtinis turi pats išgauti taisykles iš savo proto.³⁹

V. Šlapkauskas knygoje „Teisės sociologijos pagrindai“ apibrėžia, kad teisinės priemonės – tai teisiniai instrumentai, kuriais laiduojamas teisės socialinės paskirties ir teisės subjektų teisėtų interesų įgyvendinimas. Teisės įgyvendinimas pasireiškia konkrečiais poveikio visuomeniniams santykiams, žmonių sąmonei ir elgesiui rezultatais.⁴⁰

Pagrindinės teisinio poveikio priemonės yra teisinės idėjos ir teisinės normos. Tai teisės socialinio veikimo „varomosios jėgos“. Su jomis susijusios kitos teisinės priemonės: teisės taikymo aktai, teisiniai faktai, subjektinės teisės ir teisinės pareigos, teisinė atsakomybė, draudimai, lengvatos, paskatinimai, baudmės ir kt. Visos teisinės priemonės išreiškia teisės subjektų interesų tenkinimo būdus ir turi teisinę galią.⁴¹

Teisinės priemonės yra skirstomos:

- a) pagal teisės sritis: konstitucinės, civilinės, administracinės, baudžiamosios ir pan.;
- b) pagal pobūdį: materialinės ir procesinės;
- c) pagal atliekamas funkcijas: reguliacinės ir sankcijas nustatančios;
- d) pagal informacinį ir psichologinį kryptingumą: elgesį skatinančios (leidimai, lengvatos ir pan.) ir ribojančios (pareigos, draudimai, baudmės) teisinės priemonės.

Realių teisinių santykių pagrindas – teisinis faktas. Teisinis faktas yra teisinė priemonė, kuri „praneša“ apie atsiradusį, pasikeitusį ar pasibaigusį konkretų teisinį santykį, apie teisės normos įsikūnijimą subjektinėje teisėje. Tačiau sociologiniu požiūriu yra svarbiau nustatyti teisės socialinio veikimo dėsningumus. Todėl dėmesys kreipiamas ne į pavienius teisinius faktus, bet į panašių teisinių faktų sklaidą.⁴²

Taip pat prof. V. Šlapkauskas išskiria šias pagrindines teisinio auklėjimo priemones:

---

³⁹ Šileikaitė D. Dorovinio esmė, turinys ir metodai I. Kanto pedagoginėje sistemoje// Pedagogika, 2003. P.

⁴⁰ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: MRU, 2004. P. 459.

⁴¹ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: MRU, 2004. P. 459.

⁴² Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: MRU, 2004. P. 460.

1) **teisinės informacijos turinys**, išdėstomas įvairiose programose, vadovėliuose, knygose ir didelę jo dalį sudaro įvairios vertybės : tiesos, gėrio, grožio, tikėjimo, teisingumo, patriotizmo ir t.t. Jos sudaro teisinio auklėjimo turinio esmę, bet ne visą turinį;

2) **kalba**. Žmonių pasisakymai, pastabos, kito žmogaus veiklos ir elgesio pagyrimai sukelia savęs vertinimus, leidžia geriau pažinti pasaulį ir suprasti save, koreguoja mintis, norus, elgesį ir veiklą. Dialogas tampa ne tik įprastine kalbos forma, bet ir esminiu teisinio auklėjimo metodu;

3) **veiksmai**. Įvairūs tyrimai atskleidžia, kad praktinis veikimas padaro auklėtiniams gilesnį įspūdį ir ilgiau išlieka, nei žodinis poveikis;

4) **teisėto elgesio pavyzdys** - auklėtojo asmuo, jo mintys, kalba ir veikla.⁴³

„Teisės atsiradimo – teisės įgyvendinimo“ etape teisinės priemonės sąveikauja su įvairiomis socialinėmis normomis ir veiksmais, kurie teisės socialinį veikimą gali sustiprinti, susilpninti arba netgi neutralizuoti. Dėl teisinių priemonių, bei socialinių sąlygų ir veiksnių sąveikos teisė, kaip socialinis reiškinys, patiria atitinkamus procesus, kurie išreiškia teisės judėjimą „ teisės atsiradimo – teisės įgyvendinimo“ etape.⁴⁴

Taigi dorovinio ir teisinio poveikio priemonės – tai doroviniai ir teisiniai instrumentai, kuriais laiduojamas dorovės ir teisės įgyvendinimas. Mokytojai skatindami mokinių moralinių, teisinių nuostatų raišką ugdymo procese, turėtų naudoti tokius dorovinio ir teisinio poveikio instrumentus, kurie būtų pritaikyti atsižvelgiant į mokinių amžiaus tarpsnių ypatumus.

1.3. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo samprata

Magistriniame darbe kalbant apie dorovinio ir teisinio priemonių taikymo sampratą norėtusi apibrėžti kas yra taikymas. Taikymas – pedagoginė procedūra, kai panaudojama mokymo ar auklėjimo turinys, daiktai ir veiksmai, metodai, būdai ir formos numatytam tikslui pasiekti.⁴⁵ Dorovinio ir teisinio poveikio priemonės gali būti taikomos koku nors būdu, metodu. Vieni būdai stiprina priemonės efektyvumą, o kiti – silpnina. Anot I. Kanto, dorovinio auklėjimo metodai gali būti du: katechetinis ir dialoginis.

Katechetinis metodas yra pokalbis, kurio metu auklėtojas, duodamas probleminių klausimų, kreipiasi į auklėtinio atmintį ir padeda jam susidaryti dorovės vertybių sistemą, o dialoginis metodas remiasi katechetiniu metodu, tik čia auklėtojas jau kreipiasi į auklėtinio protą, skatina jį mąstyti.⁴⁶

⁴³ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: MRU, 2004. P. 526.

⁴⁴ Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius: MRU, 2004. P. 459.

⁴⁵ L. Jovaiša. Pedagogikos terminai. Kaunas, 1993. P. 233.

⁴⁶ Šileikaitė D. Dorovinio esmė, turinys ir metodai I.Kanto pedagoginėje sistemoje// Pedagogika, 2003.

Šiuo laikotarpiu taip pat įvairių šalių edukologai iškelia aktyvių mokymo metodų reikšmę žmogaus dorovės raidai. Portugalijos edukologai I. Menezeso, B. Campaso, E. Coimbra ir kt. siūlo atkreipti dėmesį į dvi pagrindines strategijas: informuojančią ir rekonstrukcinio tyrimo. Pasak šių autorių pirmoji strategija kreipia į tradicinius dorovinio auklėjimo metodus, kurie labiau skatina priimti suaugusiųjų teikiamą informaciją, rodomą pavyzdį, o antroji strategija ragina atliekant veiksmus juos nuolat apmąstyti. Taikomas ir L. Kolbergo, bei jo šalininkų sukurtas metodas – bendruomenės metodas, pagal kurį mėginama sukurti demokratiško bendradarbiavimo erdvę ir organizuoti diskusijas apie mokyklos problemas. Taip norima skatinti mokinių dorą elgesį. Taip pat praktikuojami tokie metodai kaip dialogas, sudarytinės situacijos, kuriose mokiniai susidurtų su priešingomis idėjomis, o vėliau prietų prie jų suderinimo. Klasei patariama pateikti vertybių konfliktų, kurie mokinius skatintų gilintis į vertybių esmę.⁴⁷

Dorovinio ir teisinio poveikio priemonės yra taikomos ugdymo procese. V. Rajecko teigimu, „<...> ugdymu siekiama jaunajai kartai perduoti visuomenės patirtį, be kurios negali egzistuoti ir toliau vystytis visuomenė“⁴⁸ Ugdymas – tai sudėtingas, daugiamatis procesas, neatsiejamas nuo vertybių, reguliuojančių asmens santykius ir veiklą, atradimo, pažinimo, pasirinkimo, įprasminimo, apsisprendimo jų siekti bei jų praktinio pritaikymo konkrečiais veiksmais ir konkrečioje situacijoje.⁴⁹ „Dorovinis asmenybės ugdymas - pamatinė bet kokio pedagoginio darbo priežastis ir tikslas, nes tik dorovinga asmenybė gali būti naudinga visuomenei ir tik dorovingos visuomenės mokymas bendrojo lavinimo mokyklose, gimnazijose, kolegijose bei universitetuose gali būti prasmingas ir pateisinamas. Priešingu atveju - tai tik tuščias laiko, lėšų, pedagoginio triūso ir nervų eikvojimas.“⁵⁰

Ugdymo procesas dar vadinamas pedagoginiu procesu. Pedagoginis procesas – tikslingas žmogaus ugdymo vyksmas tiesiogiai ar netiesiogiai ugdymo veikėjams bendraujant su ugdytiniais. Bendravimas yra esminis pedagoginio proceso komponentas. Šį procesą reguliuoja ir sąlygoja: 1) objektyvios kultūros vertybės; 2) ugdytojų ir ugdytinių psichologija, etika, tarpusavio santykiai; 3) grupės ir jų nuostatos; 4) pedagogo priėjimas – gebėjimas organizuoti, valdyti situaciją, daryti ugdomąjį poveikį. Pedagoginis procesas visada gyvas ir kūrybiškas.⁵¹

Šiame procese bendravimą valdo mokytojas, jis kuria pedagoginę sąveiką. Anksčiau magistriniame darbe buvo minėta, kad viena iš dorovinio ir teisinio poveikio priemonių yra mokytojo pavyzdys. Apie mokytoją kaip meistrystės fenomeną diskutuojama nemažai ir įvairiomis

---

⁴⁷ Aramavičiūtė V. Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis, 2005. P. 152-153.

⁴⁸ Rajeckas V. Pedagogikos pagrindai. Vilnius: VPU, 2004. P. 117.

⁴⁹ Prakapas R., Žilinskienė R. Teisinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: pedagogų požiūris // Socialinis darbas.

2008, 7 (2)

⁵⁰ Balčius J. Dorovinio asmenybės ugdymo aspektai//Logos54, 2008. P. 7.

⁵¹ Jovaiša L. Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa, 1993. P. 171.

progomis, bei įvairiu kontekstu. Juk nuo pedagogų kaip asmenybių dorovinės vertės daug priklauso ir mokyklo gyvenimo dorovė.

„Sekimas mokytojo pavyzdžiu dažniausiai traktuojamas kaip neverbalinis, iracionalus mokymas. Jis skatina savidiscipliną, kūno ir sielos dermės palaikymą bei savikontrolę.“⁵²

Tarp skirtingų mokslo atsovų atsiranda nuostata mokytojo profesionalumą sieti labiau su moraliniu kryptingumu. Juk moralė neatsiejama nuo mokytojo profesionalumo, nes į mokytoją imama žiūrėti kaip į prasmės kūrėją, o jo darbas laikomas asmenų tarpusavio veikla, kurios tikslas daryti įtaką mokinių tapsmui žmonėmis.⁵³

Taigi mokytojo žavesio fenomenas, provokuojantis pavyzdžio kartojimą, panašiai kaip ir senųjų religinių tradicijų mokymasis iš pasitikėjimo autoritetais, užtikrina vidinę mokymosi motyvaciją, kurioje daugiau natūraliai atsirandančio socialinio paklusimo, darnos, o kita vertus, daugiau vidinės laisvės.⁵⁴

Teisės taikymas - teisės realizavimo rūšis, kai patys teisės subjektai negali įgyvendinti savo teisių. Tokia situacija gali susidaryti, kai:

- kyla ginčas dėl teisės, (teisinio ir kt.) fakto (buvimo, nustatymo), atitinkamo aiškinimo;
- valstybės institucija, pareigūnas, įgaliotas asmuo turi išimtines teisės dėl teisės realizavimo ar pan.;
- taikoma teisinė atsakomybė (pvz., baudžiamoji);
- kiti atvejai, kai neįmanoma teisės įgyvendinti be trečiųjų asmenų (pvz., tokių kaip valstybės, savivaldybės, kitų viešosios teisės subjektų) pagalbos.⁵⁵

D. Rowe teigimu, piliečiai neturi būti teisės specialistai, tačiau jie turi įgyti žinių ir gebėjimų, padedančių įgyvendinti teisės normas. Skiriami šie teisinės kultūros sudėtį pateikiantys teisinio sąmoningumo elementai:

- pagrindinių teisės savybių žinojimas;
- esminių teisės sistemos elementų supratimas;
- supratimas, kaip kuriami ir keičiami įstatymai, kokia yra demokratinių procesų esmė;
- žinojimas, kad įstatymai yra pagrįsti vertybėmis ir įsitikinimais, kurių dalis piliečių gali ir nepripažinti;
- supratimas, kad įstatymas ne visada sutampa su teisingumu ir gebėjimas būti kūrybiškai kritiškam;

---

⁵² Duoblienė L. Racionalumas ir apžvalga sekant mokytojo pavyzdžiu: ugdymo filosofijos perspektyva//Pedagogika, 2005. P. 84.

⁵³ Aramavičiūtė V. Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis, 2005. P. 158.

⁵⁴ Duoblienė L. Racionalumas ir apžvalga sekant mokytojo pavyzdžiu: ugdymo filosofijos perspektyva//Pedagogika, 2005. P. 84.

⁵⁵ Rowe D. Pilietis ir įstatymas: teisinio švietimo įnašas į pilietinį ugdymą//Švietimo naujovės, 1994, Nr. 2.

- dėl įstatymo;
- žinojimas ir gebėjimas sužinoti, kada ir kaip ieškoti specialisto pagalbos ir patarimo.⁵⁶

A. Vaišvila knygoje „ Teisės teorija“ rašo, kad „teisės taikymas - tai kompetentingų valstybės institucijų ar pareigūnų, firmų vadovų veikla, kuria padedama asmenims pasinaudoti savo teisėmis, jas apginti pažeidimo atveju, arba veikla, kuria yra siaurinamos, likviduojamos asmens teisės, šiam atsisakius vykdyti pareigas, kuriomis jis privalėjo legalizuoti visuomenėje naudojamą savo teisėmis“.⁵⁷

Apibendrinant galima teigti, kad dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas grįstinas ne vien konkrečiau dalyko esmės suvokimu, bet ir emociniais išgyvenimais, realiu mokinių gyvenimu, noru būti išgirstam, gerbiamam, priimtam. Teisė ir dorovė yra visuomenės jėga, o dorovinis ir teisinis poveikis daromas dorovinėm ir teisine normom bei idėjom. Mokytojai skatindami mokinių moralinių, teisinių nuostatų raišką ugdymo procese, turėtų naudoti tuos instrumentus, kurie būtų pritaikyti atsižvelgiant į mokinių amžiaus ypatybes. Jau vaikystėje (2-6m.) pradedama suvokti moralinės normos ir to suvokimo šaltinis – žaidimas. Vėliau mokykliniame amžiuje (7-11m.) elgesio normas formuoja pratybos, veikla. Ankstyvoje paauglystėje (12-14m.) formuojant moralines ir teises nuostatas, taikomos tokios dorovinio ir teisinio poveikio priemonės, kaip pokalbis, diskusija. Brandinant dorovinę ir teisinę savimonę vėlyvoje paauglystėje (16-18m.) įvaldoma tokia priemonė, kaip analizė.

---

⁵⁶ Rowe D. Pilietis ir įstatymas: teisinio švietimo įnašas į pilietinį ugdymą//Švietimo naujovės, 1994, Nr. 2.

⁵⁷ Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 303-304.

2. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas ugdymo turinyje

2.1. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių ir jų taikymo bendrojo ugdymo mokykloje reglamentavimas

Kaip jau buvo minėta magistriniame darbe, kad teisė yra persipynusi su dorove ir pagal veikimo objektą teisė ir moralė sutampa. Jos abi apima visą visuomenę, kuri gali vadovautis įvairiomis dorovinėmis ir teisinėmis idėjomis ir nuostatomis. Tiek teisė tiek moralė siekia vieno tikslo laiduoti visuomenės buvimą ir padėti visuomenei augti, einant teisingumo dėsniais. Teisės esmė - teisių ir pareigų vienovė.

Kalbant apie dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo reglamentavimą bendrojo ugdymo mokyklose yra aiškiai nustatyti Švietimo įstatymai, kurie reglamentuoja mokinių pareigas, teises, elgesį. Nagrinėjant teisinius dokumentus, randama tokie teisės aktai kaip:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija;
- 2) 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuota Vaiko teisių konvencija;
- 3) 1996 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas;
- 4) Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas;
- 5) Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas;
- 6) Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas;
- 7) Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės prežiūros įstatymas.

Lietuvos Respublikos Konstitucija - aukščiausiaj teisinę galią turintis šalies įstatymas. LR Konstitucijos 38 str. numato pareigą tėvams - auklėti savo vaikus dorais žmonėmis, o tai detaliam reglamentuojama kitose teisės normose ir teismų praktikoje.⁵⁸

1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuota Vaiko teisių konvencija. Vaiko teisių konvencijoje 6 straipsnyje išreikštas principas - teisė vaikui gyventi ir sveikai vystytis. Tačiau vaiko vystymasis, tai ne tik fizinis augimas, sveikata, tai apima ir jo protinį, kultūrinį, moralinį, dvasinį augimą ir raidą. 27 straipsnyje nurodyta, kad “ kiekvieno vaiko teisė turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniams, protiniams, dvasiniams, doroviniams ir socialiniams vystymuisi.”⁵⁹ Vaikui augant auga ir vaiko galimybė priimti sprendimus. Konvencijos 12 straipsnyje teigiama, kad vaikas, gebantis formuluoti savo pažiūras su juo susijusiais klausimais, turi teisę jas laisvai reikšti ir vaiko pažiūroms, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, turi būti skiriamas reikiamas dėmesys. Vaiko teisė “ būti išklaustyta bet kokio jį liečiančio teismo ar administracinio

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33 – 1014.

⁵⁹ Vaiko teisių konvencija. – Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras, 1999.

nagrinėjimo metu” yra atskirai nurodyta 12 straipsnio 2 dalyje. Vaiko pažiūros principas yra išreikštas konvencijos 13, 14, 15, 16, 17 straipsniuose. “Vaikas turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę; todėl ši teisė apima laisvę ieškoti, gauti ir perduoti bet kokio pobūdžio informaciją ir idėjas” nurodyta 13 straipsnyje. Vaikas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę nurodyta 14 straipsnyje.⁶⁰

1996 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Šis įstatymas reguliuoja vaiko elgesio kontrolės bei jo atsakomybės pagrindines sąlygas, nustato tėvų, kitų fizinių ir juridinių asmenų atsakomybę už vaiko teisių pažeidimus bendrąsias nuostatas. 14 straipsnyje rašoma apie vaiko socialines teises, „Vaikas turi teisę į mokslą, teisę įgyti specialybę, pasirinkti darbą, taip pat minties, sąžinės, religijos, žodžio laisvę, teisę naudotis įvairia humanitarine informacija ir ją platinti, dalyvauti visuomenės gyvenime, taikiuose susirinkimuose ir organizacijose, teisę laisvai reikšti savo pažiūras.“ 8 skyriuje kalbama apie pagrindines vaiko pareigas, jo atsakomybės ir elgesio ypatumus. 49 str. numato „drausmės bei priverčiamųjų auklėjimo poveikio priemonių taikymą.“ „1. Vaiką, vengiantį atlikti savo pareigas, už drausmės pažeidimus tėvai, kiti teisėti vaiko atstovai gali atitinkamai drausminti savo nuožiūra, išskyrus fizinį ar psichinį kankinimą, kitokį žiaurų elgesį, vaiko garbės ir orumo žeminimą. 2. Vaikui už mokymo, auklėjimo (globos) įstaigos vidaus tvarkos taisyklių ir mokinio elgesio normų pažeidimus gali būti taikomos drausminės auklėjamojo poveikio priemonės: pastaba, papeikimas, griežtas papeikimas, atitinkamas elgesio įvertinimas, kitos įstatymų nustatytos poveikio priemonės. 3. Vaikui už nuolatinius ir piktybinius teisėtvarkos pažeidimus, taip pat už pavojingos (nusikalstamos) veikos padarymą, jeigu dėl jo amžiaus, sveikatos būklės ar kitų aplinkybių negalima taikyti administracinės ar baudžiamosios atsakomybės, gali būti taikomos šios priverčiamosios auklėjamojo poveikio (drausminimo) priemonės: 1) įspėjimas; 2) įpareigojimas viešai ar kitokia forma atsiprašyti nukentėjusįjį; 3) atidavimas tėvų ar kitų asmenų priežiūrai pagal laidavimą; 4) namų priežiūra (laisvalaikio apribojimas); 5) atidavimas į specialiąją auklėjimo ir drausmės įstaigą 6) kitos įstatymų numatytos priemonės (atsižvelgiant į vaiko amžių, jo padaryto pažeidimo pobūdį, kitas aplinkybes).“⁶¹

2002 m. rugsėjo 10 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas, kurio paskirtis – nustatyti viešosios informacijos, kuri daro neigiamą poveikį nepilnamečių fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, kriterijus, jos skelbimo ir platinimo tvarką, taip pat šios informacijos rengėjų, platintojų ir jų savininkų, žurnalistų bei jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę.

---

⁶⁰ Vaiko teisių konvencija. – Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras, 1999.

⁶¹ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr.: 33 –807.

Ketvirtajame šio įstatymo straipsnyje pateikiamas išsamus neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančio viešosios informacijos sąrašas.⁶²

Civilinio kodekso 3.165 straipsnio 1 dalyje išdėstoma tėvų turima teisė ir pareiga auklėti savo vaikus ir būti atsakingiems už savo vaikų auklėjimą ir vystymą, rūpinimąsi vaikų sveikata, jų dvasiniu ir moraliniu ugdymu, turint pirmumo teisę prieš kitus asmenis.⁶³ Auklėti – tai daryti nuolatinį ir kryptingą poveikį vaiko sąmonei, tai pasiekama nuolat su vaiku bendraujant, auklėjant asmeniniu pavyzdžiu ir nuostatomis. Vaikas turi jausti nuolatinį tėvų dėmesį, jausti, kad nors už jo elgesį atsakingi tėvai, bet už savo elgesį atsako jis patstėvams ir kitiems auklėtojams.

LR Švietimo įstatymo 46 str. numatomos mokinių pareigos: sudarius mokymo sutartį laikytis visų jos sąlygų, mokyklos vidaus tvarką nustatančių dokumentų reikalavimų; lankyti mokyklą, stropiai mokytis, laikytis mokinio elgesio normų, gerbti mokytojus ir kitus mokyklos bendruomenės narius, nepažeisti jų teisių ir teisėtų interesų.

LR Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. Šio įstatymo tikslas - sukurti vaiko teises ir teisėtus interesus bei visuomenės saugumo poreikius atitinkančią ir elgesio problemų turinčio vaiko socializacijai, ugdymui bei švietimo ir kitos pagalbos teikimui skirtą vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių sistemą, kuri padėtų vaikui įveikti susiformavusį ydingą elgesį, išsiugdyti prasmingo individualaus ir visuomeninio gyvenimo sampratą.⁶⁴

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl pritarimo rekomendacijoms dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams. Šiuo įsakymu siekiama padėti mokyklų darbuotojams veiksmingai reaguoti į kraštutinius mokinių netinkamo elgesio atvejus, siekiant užtikrinti bendruomenės narių fizinį ir psichologinį saugumą.⁶⁵

Šių normų nesilaikymas sukelia teises pasekmes moksleiviui. Jam galima taikyti drausmines auklėjimo priemones, kurios numatomos teisės aktuose (Švietimo įstatyme, mokyklos vidaus normose ir pan.). Teismine tvarka galima reikalauti žalos atlyginimo (neturtinės - taip pat). Už nepilnamečių vaikų netinkamą elgesį ir sukeltą žalą turės atlyginti tėvai ar įstatyminiai atstovai. Patyčios, nesiskaitymas su mokytoju taip pat gali būti kvalifikuojamas kaip "išgyvenimai, pažeminimas" ir pan. Taigi ne vien mokyklos vadovas gali skirti mokiniui drausmines poveikio priemones už nepagarbų elgesį su mokytoju, bet ir teisme mokytojas gali reikalauti iš nepilnamečio tėvų neturtinės žalos atlyginimo, nes vaikui pritaikius visas įmanomas prevencines priemones jau atsigrežiama į netinkamą auklėjimą.

---

⁶² Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas//Valstybės žinios, 2002, Nr. IX – 1067, 1 str.

⁶³ Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas//Valstybės žinios. 2010, Nr.: 157 -7969.

⁶⁵ LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl pritarimo rekomendacijoms dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams// Valstybės žinios. 2012, Nr. 71-632.

Be šių aptartų Švietimo įstatymų, bendrojo ugdymo mokyklos gauna raštus ir iš kitų institucijų: moksleivių kūrybos centro, savivaldybės administracijos direktoriaus, savivaldybės administracijos švietimo, kultūros ir sporto departamento, apskrities vyriausiojo policijos komisariato. Šie raštai yra dėl konkursų, olimpiadų, renginių, akcijų, projektų rengimo, kurie ugdo mokinių dorovines ir teises nuostatas.

Galima teigti, kad teisės ir moralės normos siekia įtvirtinti žmonių tarpusavio santykiuose santarvę. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonės ir jų taikymą bendrojo ugdymo mokykloje nustato daugelis įstatyminių dokumentų, kurie reglamentuoja mokinių pareigas, teises, elgesį. Šių normų nesilaikymas sukelia teises pasekmes moksleiviui.

2.2. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių raiška bendrojo ugdymo programose ir vadovėliuose

Analizuojant pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo Bendrąsias programas galima teigti, jog dorovinio ir teisinio poveikio priemonių aspektų galima aptikti įvairiose ugdymo srityse.

Pradinio ugdymo Bendrosios programos nuostatuose teigiama, jog „pradinio ugdymo paskirtis – sudaryti sąlygas vaikui įgyti dorinės ir socialinės brandos pradmenis, kultūros, taip pat ir etninės, pagrindus, elementarų raštingumą, padėti jam pasirengti mokytis pagal pagrindinio ugdymo programą.“ Ugdymo sričių paskirtis:

Dorinio ugdymo paskirtis – padėti mokiniui išsiugdyti pozityvų ir bendrosiomis dorinėmis vertybėmis grįstą santykį su savimi, kitais žmonėmis ir pasauliu.

Kalbinio ugdymo paskirtis – padėti mokiniui įgyti elementaraus raštingumo pagrindus, išsiugdyti elementarius teksto kūrimo ir suvokimo gebėjimus, sukurti prielaidas įgyti ir plėtoti intelektines galias, emocinę, dorovinę, socialinę, kultūrinę patirtį.

Matematinio ugdymo paskirtis – ugdyti mokinio gebėjimus skaičiuoti, logiškai mąstyti ir formalizuoti, lavinant jų vaizdinį, erdvinį ir tikimybinį mąstymą. Žinomų matematikos sąvokų, matematinių modelių, metodų, ryšių įvairioms situacijoms analizuoti supratimas bei taikymas sudaro prielaidas kiekvienam vaikui ne tik geriau pažinti pasaulį, perimti šimtmečiais susiformavusią žmogaus mąstymo bei veiklos kultūrą, bet ir padeda jam spręsti kasdienes gyvenimiškas problemas.

Socialinio ir gamtamokslinio ugdymo paskirtis – įvesdinti mokinį į artimiausią socialinę bei gamtinę aplinką, padėti įgyti žinojimą, padedantį suprasti, kaip gyvena žmonės, kaip jų gyvenimas keičiasi, koks ryšys yra tarp žmonių ir gamtos, tarp praeities, dabarties ir ateities; išsiugdyti gebėjimus, kurių reikia pažįstant pasaulį, jį tiriant, taip pat su kitais bendradarbiaujant; gebėjimą

suvokti įvairią informaciją, ją tvarkyti, analizuoti ir interpretuoti; gebėjimą taikyti įgytas žinias bei patirtį; gebėjimą kritiškai mąstyti, spręsti problemas; gebėjimą veikti; ugdytis vertybines nuostatas: toleranciją kitiems ir kitokiems, pagarbą gyvybei, įsipareigojimą ir atsakomybę už savo ir kitų gyvybę ir sveikatą, už viską, kas vyksta greta.

Meninio ugdymo paskirtis – padėti vaikui įgyti pradinę meninę, estetinę, kultūrinę kompetencijas, leisti atsiskleisti mokinių kūrybingumui menų srityje, per meną įsitraukti į aktyvią socialinę veiklą, bendravimą, mokymąsi.

Kūno kultūros paskirtis – diegti sveikos gyvensenos įpročius, sudaryti sąlygas vaiko prigimčiai artima fizine veikla išreikšti savo individualumą, skatinti kūrybingumą, ugdytis bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžius, puoselėti olimpinės sporto vertybes. Kūno kultūra pradinėse klasėse turi teikti galimybę patirti išlavinto, stipraus, sveiko, dailaus kūno ir grakščių judesių vertę bei ugdytis fizinę ir dvasinę ištvermę, stiprinti valią, ryžtą, patirti judėjimo džiaugsmą.⁶⁶

Teisinio ugdymo aspektų taip pat galime pastebėti įvairiose ugdymo srityse, tik vienose daugiau, kitose mažiau. 1-2 klasėje per pasaulio pažinimo pamokas jau pradama mokyti saugumo taisyklių gatvėje, kelyje, buityje. 3-4 klasėje aiškinamasi, kad gyvenant kartu reikia laikytis tam tikrų taisyklių, susitarimų, o valstybėje – įstatymų. Kalbama, jos visi žmonės turi įsipareigojimų, pareigų, bet taip pat gali naudotis tam tikromis teisėmis. Per etikos pamokas 3-4 klasėje nagrinėjamos tokios temos: Kokios vaiko teisės ir pareigos šeimoje?, Vaikas ir kiekvienas žmogus turi teises ir pareigas. Kas gina vaiko teises?, Kodėl, gyvendami bendruomenėje, turime laikytis priimtų įstatymų ir taisyklių? Kaip aš laikausi, pvz., žaidimo, kelių eismo, viešosios tvarkos, mokinio elgesio ir mokyklos taisyklių. Ką reiškia gerbti ir toleruoti kitus?

Pagrindinio ugdymo Bendrosiose programose galima pastebėti, kad doriškai mokiniai ugdomi per visų dalykų pamokas. „Dorinis ugdymas pagrindinėje mokykloje yra ne vien integralus: tai ir viena iš ugdymo turinio branduolio sričių. Kaip ir pradinėje mokykloje, mokiniai doriškai ugdomi per visų dalykų pamokas ir papildomojo ugdymo renginius, o kryptingam doriniam ugdymui skiriami etikos ir tikybos mokomieji dalykai.“⁶⁷

Didžiausias teisinio ugdymo dėmesys skiriamas per pilietiškumo ugdymo pamokas, tačiau teisinio ugdymo aspektų galime aptikti ir kitose ugdymo srityse. (1 lentelė)

---

⁶⁶ Pradinio ir pagrindinio ugdymo Bendrosios programos. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2009. P. 5.

⁶⁷ Pradinio ir pagrindinio ugdymo Bendrosios programos. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2009. P. 5.

1 lentelė. Dorovinio ir teisinio poveikio raiška pagrindinio ugdymo Bendrosiose programose

Ugdymo sritis	Dorovinio poveikio ugdymo aspektai	Teisinio poveikio ugdymo aspektai
Dorinis ugdymas Etika	„Ugdytina moralinis mąstymas, žmogus yra morali būtybė, gebanti doriškai tobulėti. Svarstomi sąžinės, vertybių klausimai“.	„Nagrinėjama žmogaus teisės ir pareigos, lygių galimybių ir teisingumo klausimai“.
Kalbos Lietuvių kalba	„Skatinama atpažinti tekstuose teigiamas visuotines vertybes, ugdytina esminių vertybių prasmė“.	„Mokinys kaip visateisis ugdymo proceso dalyvis“.
Matematika	„Matematikos ugdymo turinys, jo perteikimo būdai ir tam tikslui taikomi metodai turi padėti mokiniui susidaryti į mokymosi sėkmę ir matematikos mokymosi prasmingumą orientuotas nuostatas ir bendruosius ugdymo tikslus atitinkančią vertybių sistemą“.	„Pagarba autorių teisėms“.
Gamtamokslinis ugdymas	„Ugdomos vertybinės mokinių nuostatos, padedančios mokiniams tapti brandžiomis asmenybėmis, kurioms nesvetimos bendrosios žmogaus moralės normos, asmeninė atsakomybė“.	„Ugdytina saugumas atliekant praktinę veiklą“.
Socialinis ugdymas	„Ugdomi gebėjimai ir vertybės būtinos aktyviam tautos nariui“.	„Socialinis ugdymas remiasi socialinių, humanistinių ir teisės mokslų pagrindais“.
Pilietiškumo ugdymas	„Kai kurias vertybes sieja su realiu gyvenimo kontekstu ir stengiasi jomis vadovautis. Ugdytina moralumo nuostatų svarbą“.	„Siekia ugdyti sąmoningus piliečius, suprantančius savo teises ir pareigas, gebančius konstruktyviai dalyvauti visuomenės ir valstybės gyvenime ir jį tobulinti“.

Vidurinio ugdymo Bendrosiose programose dorinis ugdymas skirtas kryptingam dorinių nuostatų ir asmens kompetencijų puoselėjimui. Tačiau ir per kalbinį ugdymą, matematinį, socialinį,

meninį galime pastebėti, kad ugdoma mokinių emocinės, kultūrinės, dorovinės, socialinės nuostatos skirtos visaverčiam žmogaus gyvenimui. (2 lentelė)

2 lentelė. Dorovinio ir teisinio poveikio raiška vidurinio ugdymo Bendrosiose programose

Ugdymo sritis	Dorovinio poveikio ugdymo aspektai	Teisinio poveikio ugdymo aspektai
1	2	3
Dorinis ugdymas	„Padėti mokiniui susiformuoti moralines nuostatas, suprasti filosofinių, etinių, religinių požiūrių ir kultūrų įvairovę, ugdytis kritinį mąstymą, įsisąmoninti ir pagrįsti dorines nuostatas, jomis vadovautis kuriant santykius su kitais žmonėmis asmeniniame, šeimos, profesiniame ir pilietiniame gyvenime“.	„Pagarba asmens orumui ir atsakomybė socialiniams žmonių santykiams“.
Kalbos Lietuvių kalba	„Remiantis kūrinų idėjų ir pozicijų įvairove, formuotūsi vertybines nuostatas“.	„Susiformuoti laisvo, atsakingo žmogaus savimonę“.
Socialinis ugdymas Istorija	„Mokyti interpretuoti turimas žinias, susieti jas su vertybėmis“.	„Kiekvienas asmuo veikia visuomenėje, yra visuomenės narys“.
Socialinis ugdymas Teisė	„Ugdytina vertybinės nuostatos, kurios sustiprins siekį veikti paisant teisės nuostatų ir gerbiant teisę“.	„Suteikti kasdieniame gyvenime reikalingų susistemintų žinių apie teisę, asmenų teises ir pareigas, valstybės valdymo ir teisėtvarkos institucijų kompetenciją, galimybę daryti įtaką jų sprendimams“. „Formuosis nuostatas savo elgesį ir veiklą asmeniniame ir viešajame gyvenime grįsti teisingumo ir pagarbos teisei principu, suvoks savo atsakomybę už teisės pažeidimus“.

1	2	3
Gamtamokslinis ugdymas	„Ugdomos vertybinės nuostatos mokinių kūrybingumas ir kritinis mąstymas“.	„Ugdomos vertybinės nuostatos imtis asmeninės atsakomybės už aplinkos išsaugojimą, tausoti savo ir kitų žmonių sveikatą“.

Analizuojant pagrindinio ir vidurinio ugdymo Bendrąsias programas, dorovinio ir teisinio poveikio raiška dorinio ugdymo (etika), socialinio ugdymo, gamtamokslinio ugdymo srityse yra gretimos, o lietuvių kalbos, dorinio ugdymo (Katalikų tikyba) dorovinio poveikio raiška platesnė už teisinio poveikio raišką. Tačiau socialinio ugdymo (teisė), pilietiškumo ugdymo srityse teisinio poveikio raiška platesnė už dorovinio poveikio raišką. Galima pastebėti, kad dorovė ir teisė yra susijusios ir kaip buvo minėta magistrinio darbo pirmoje dalyje dorovė ir teisė yra persipynusios tarpusavyje.

Anksčiau magistriniame darbe buvo rašoma, kad viena iš dorovinio ir teisinio poveikio priemonių yra vadovėlis. Vienas svarbiausių vadovėlio aspektų yra vertybių orientacijų sistema. Vertybinių nuostatų raiška svarbi dorinio, socialinio ir kitų mokomųjų dalykų vadovėliuose.⁶⁸Analizuojant 5-10 klases vadovėlius dorovinio ugdymo aspektų galime daugiausia aptikti lietuvių kalbos, dorinio ugdymo vadovėliuose. (3 ir 4 lentelės)

3 lentelė. Dorovinio ugdymo aspektai Lietuvių kalbos vadovėliuose.

Klasė, vadovėlis	Tema	Dorovinio ugdymo aspektai
1	2	3
5 klasė Abraitytė L. Skaitiniai. Pirmoji knyga. Kaunas: Šviesa. 1999.	Janina Degutytė „Šaltinėlis“	Paslaugumas, darbštumas.
6 klasė Abraitytė L. Skaitiniai. Pirmoji knyga. 6 klasei.	Ketrina Paterson „Smarkuolė Gilė Hopkins“.	Meilė, prisirišimas prie artimo žmogaus, ilgesys, kuklumas, paprastumas, dvasios stiprybė.
7 klasė Urba K. Knygų valandos. Kaunas: Šviesa. 2008.	Žiulis Vernas „Penkiolikos metų kapitonas“	Darbštumas, sumanumas, valia.

⁶⁸ Gudynas P., Kazragytė V., Motiejūnienė E., Žadeikaitė L. Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos. Vilnius: Sapnų sala. 2010. P. 65.

1	2	3
8 klasė Urba K. Knygų dienos. Kaunas: Šviesa.	Adomas Mickevičius „Gražina“.	Dvasios stiprybė, sumanumas, drąsa.
8 klasė Urba K. Knygų dienos. Kaunas: Šviesa.	Petras Cvirka „Kurpės“	Darbštumas, nuolankumas, užsibrėžto tikslo siekimas.
8 klasė Urba K. Knygų dienos. Kaunas: Šviesa.	Selma Lagerlof „Portugalijos karalius“	Besąlygiška tėvų meilė, pasiuokojimas, nuoširdumas, supratingumas.
9 klasė Urba K. Literatūros laukai. Kaunas:Šviesa.	Silvia Vo „Žmogonai“	Pasitikėjimas, bendrumo jausmas, nuoširdumas, pasiauokojimas.
9 klasė Urba K. Literatūros laukai. Kaunas: Šviesa.	Žemaitė „Marti“	Pasiuokojimas, darbštumas.
10 klasė Urba K. Literatūros šaltiniai. Kaunas: Šviesa.	„Tristanas ir Izolda“	Pasiuokojimas, duoto žodžio laikymasis, mokėjimas nepasiduoti pagundai, valia, užsibrėžto tikslo siekimasis.
11 klasė Literatūra 11 klasei. Chrestomatija	Kristijonas Donelaitis „Metai“	Darbštumas, saikingumas, dievobaimingumas, pamaldumas, paslaugumas, draugiškumas, savarankiškumas, padorumas, atsakingumas, tvarkingumas, kuklumas.
11 klasė Literatūra 11 klasei. Chrestomatija	Vilhelmas Šekspyras „Hamletas, Danijos princas“	Pagarba, nuoširdumas, valia, ryžtas, užsibrėžto tikslo siekimas ir įgyvendinimas, pasiauokojimas dėl geresnės ateities.

4 lentelė. Dorovinio ugdymo aspektai dorovinio ugdymo vadovėliuose.

Klasė, vadovėlis	Temos	Dorovinio ugdymo aspektai
5 klasė Saulytė A., Dirginčienė R. Etika. Kaunas: Šviesa. 2007.	Visų maloniausia dorybė. Norai, sprendimai, poelgiai. Savigarba. Pirmoji žmogaus vertybė.	Pagarba, nuolankumas, gerumas, atkaklumas.
7- 9 klasės Degėsys L., Aškinytė R. Etika 7 – 9 klasėms. Vilnius: Kronta. 2000.	Moralė. Moralės principai. Valia. Meilė. Paklusnumas.	Sąžiningumas, lygybė, meilė, paklusnumas.
10 klasė Sabaliauskaitė R. Etika IX-X klasėms. Vilnius: Kronta. 2003.	Vertybės ir gėrybės. Meilė. Ištikimybė ir patikimumas. Moralė ir įstatymas.	Meilė, pagarba, pasitikėjimas, Draugiškumas.

Remiantis A. Pekauskos atliktais tyrimais, rezultatai stebina tuo, kad teisės kategorijų daugiausia pavyko rasti matematikos vadovėliuose. (5 lentelė) Mažiau teisės kategorijų yra istorijos, etikos, dorinio ugdymo, lietuvių kalbos vadovėliuose. Dar mažiau teisės dalykų pavyko rasti pilietinio ugdymo ir geografijos vadovėliuose.⁶⁹

5 lentelė. Teisinio ugdymo aspektai matematikos vadovėliuose.

Klasė, vadovėlis	Temos	Teisinio ugdymo aspektai
1	2	3
5 klasė Matematika Tau.Vilnius:TEV.2007.	Tekstiniai uždaviniai	Pirkimas, pardavimas, darbo santykai.
6 klasė Matematika Tau.Vilnius:TEV.2007.	Tekstiniai uždaviniai	Rinkimai į mokyklos tarybą, balsavimas.
7 klasė Matematika Tau.Vilnius: TEV.2007.	Tekstiniai uždaviniai	Pirkimas, pardavimas.
8 klasė Matematika Tau.Vilnius:TEV.2009.	Tekstiniai uždaviniai	Rinkimai, azartiniai žaidimai.
9 klasė Matematika Tau.Vilnius:TEV.2009.	Tekstiniai uždaviniai	Pirkimas, pardavimas.

⁶⁹Pekauskas A. Vidutinio mokyklinio amžiaus mokinių teisinio ugdymo turinio bendrojo lavinimo mokykloje analizė//Pedagogika, 2010. P. 95-103.

1	2	3
10 klasė Matematika Tau.Vilnius:TEV.2010.	Tekstiniai uždaviniai	Palūkanos, azartinai žaidimai, darbo santykiai.

Analizuojant matematikos vadovėlius galima teigti, kad teisinio ugdymo aspektų randame tekstiniuose uždaviniuose. 11 klasės matematikos vadovėlyje teisinio ugdymo aspektų neteko surasti. Teisinių kategorijų nemažai yra ir pilietiškumo ugdymo vadovėlyje 9-10 klasėms: „Teisminė valdžia“, „Įstatymų leidžiamoji valdžia“, „Teisiniai santykiai“.

Darytina išvada, kad dorovinio ir teisinio poveikio priemonės ir jų taikymą bendrojo ugdymo mokykloje reglamentuoja daugelis įstatyminių dokumentų: Lietuvos Respublikos Konstitucija; 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuota Vaiko teisių konvencija; 1996 m. kovo 14 d. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas; Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas; Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas; Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas; Lietuvos Respublikos Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. Išnagrinėjus šiuos įstatymus, švietimo paruoštus dokumentus: bendrąsias programas, vadovėlius ir kt., galime teigti, kad dorovinio ir teisinio poveikio sistema pateikiama integracijos būdu ir susipynusi ugdant mokinių kompetencijas.

Apibendrinant galima teigti, jog dorovinio ir teisinio poveikio priemonės vadovėliuose pateikiamos vaizdinėmis, žodinėmis formomis. Vadovėliuose pateikti įvykiai, reiškiniai remiasi visuomenės nuostatomis, kurios gali daryti mokiniams reikšmingą įtaką.

3. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių ir jų taikymo bendrojo ugdymo mokykloje problemos, ir jų empirinis tyrimas

3.1. Tyrimo organizavimas

Tyrimas buvo atliktas siekiant atskleisti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo ypatumus mokykloje. Siekiant šio tikslo buvo iškelta hipotezė - tikėtina, kad bendrojo ugdymo mokykloje, mokytojai siekdami teisinių tikslų, dažniau taiko dorovinio poveikio priemones, nei teisinio poveikio priemones. Šiai hipotezei atskleisti buvo suformuluoti konkretūs klausimai: kurios dorovinio ir teisinio poveikio priemonės yra dažniausiai taikomos? Kokių tikslų siekiama taikant dorovinio ir teisinio poveikio priemones? Kokios problemos kyla jas taikant? Kaip būtų galima gerinti šių priemonių taikymą bendrojo ugdymo mokykloje?

Šiai hipotezei patvirtinti arba paneigti buvo pasirinkta kiekybinio tyrimo metodologija, kuri suteikia galimybę analizuoti didelį kiekį duomenų vienu metu, „<...> padeda giliau ir tiksliau nagrinėti dinamiškus ir statinius duomenis, suteikia sociologinių žinių formą, kuri skatina juos praktiškai naudoti socialinių procesų valdyje ir prognozavime“.⁷⁰

Atliekant tyrimą buvo pasirinktas vienas už populiariausių sociologinio tyrimo metodų – anketa (žr. Priedas nr.1) Anketinė apklausa buvo pasirinkta dėl šių jos privalumų:

- užtikrina pakankamą atranką;
- 100 procentų arba šiek tiek mažiau gražinama anketų;
- per trumpą laiką galima gauti didelį kiekį informacijos;
- galimybė instrukuoti respondentus (iškilus būtinumui, pvz.: nesuvokiant klausimo esmės).⁷¹

Organizuojant tyrimą buvo vadovaujamosi savanoriškumo ir anonimiškumo principais. Prieš pradėdant anketinę apklausą, respondentai buvo supažindinti su atsakymų pateikimo principu. Respondentai turėjo galimybę pažymėti vieną iš teiginiui pateiktų variantų.

Anketos tikslas - atskleisti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo ypatumus bendrojo ugdymo mokykloje. Tyrimo anketa sudaryta iš trijų klausimų grupių. Pirmoje grupėje pateikti klausimai, kuriais siekta išsiaiškinti kokias dorovinio ir teisinio poveikio priemones mokytojai taiko dažniausiai. Antros grupės klausimais siekta atskleisti, kokių tikslų siekia mokytojai taikydami šias priemones. Trečiosios grupės klausimais norėta išsiaiškinti, kokios problemos kyla taikant dorovinio ir teisinio poveikio priemones ir kaip būtų galima gerinti šių

⁷⁰ Tidikas R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2003. P. 356.

⁷¹ Ten pat. P. 487.

priemonių taikymą bendrojo ugdymo mokykloje. Demografiniams duomenims – lyčiai, amžiui, kvalifikacinei kategorijai – skiriama atskira dalis, neįeinanti į klausimų grupę.

Tyrimas atliktas 2013 m. vasario - kovo mėnesiais. Tyrimui atlikti buvo pasirinktos 4 mokyklos :

1. Marijampolės Rygiškių Jono gimnazija
2. Marijampolės Sūduvos gimnazija
3. Marijampolės savivaldybės Padovinio pagrindinė mokykla
4. Marijampolės savivaldybės Želsvos pagrindinė mokykla

Tyrimo imtį sudarė 165 mokytojai. Tyrimo imčiai apskaičiuoti buvo remtasi Paniotto formule:

$$n=1 / (\Delta^2+1/N)$$

kai:

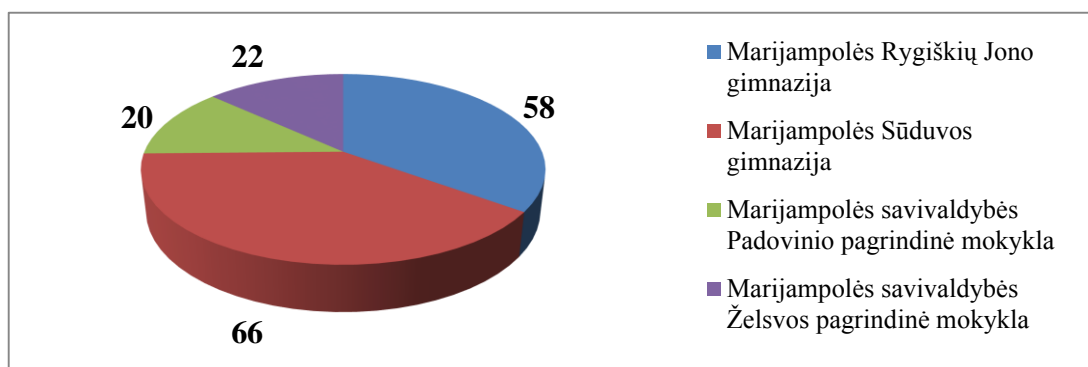
n- atrankos dydis;

Δ - leistinas netikslumas;

N- generalinė visuma.

Šiame tyrime leistinoji paklaida neviršija 5% (0, 05).⁷²

Mokytojų, dalyvavusių tyrime, skaičius pagal mokyklas pateiktas 1 paveiksle.

1 pav. Mokytojų, dalyvavusių tyrime, skaičius.

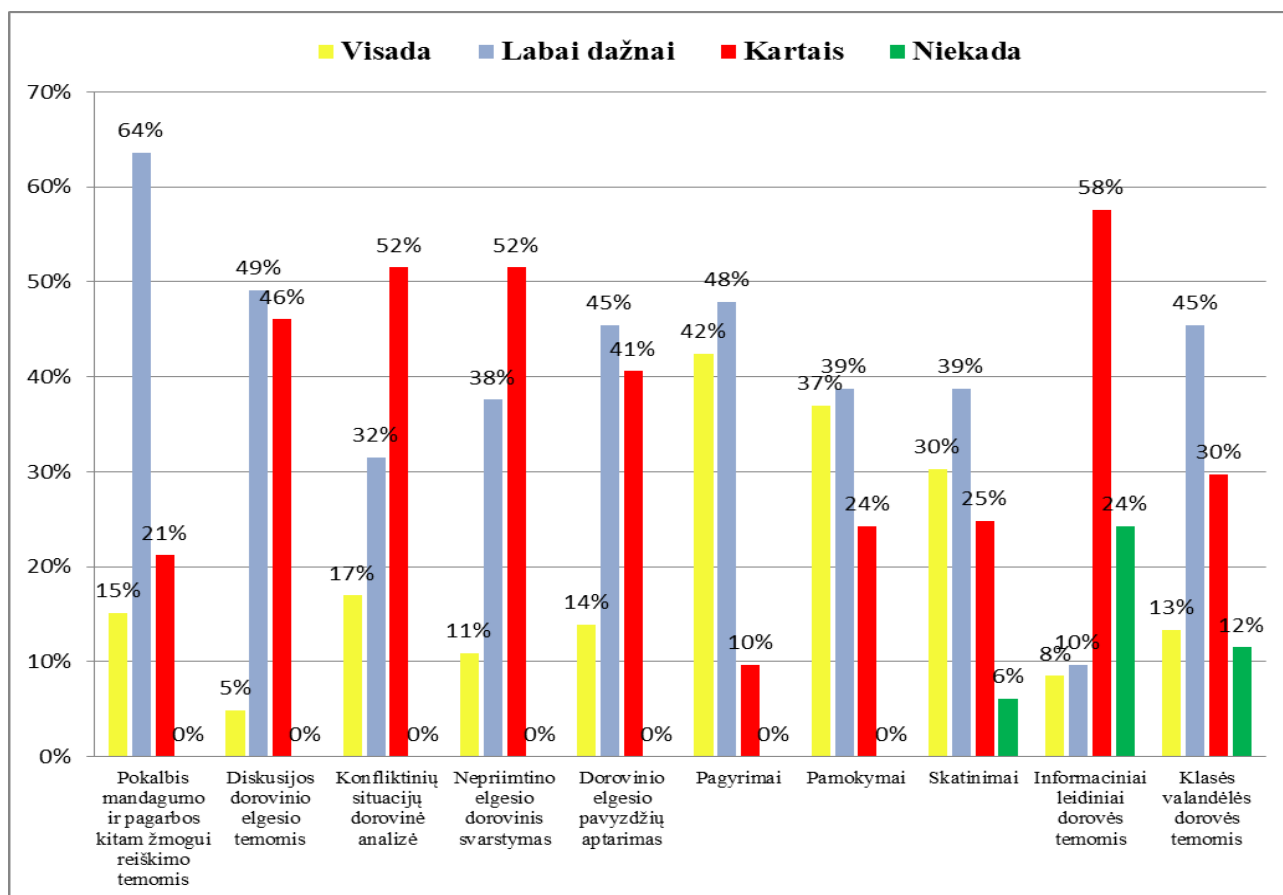
Kaip matyti iš pateikto paveikslo tyrime daugiausiai dalyvavo Marijampolės Sūduvos gimnazijos ir Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos mokytojai (75%), pagrindinių mokyklų mokytojai sudarė (25%).

⁷² Navasaitienė S. Merkienė R. Sociologijos pagrindai. Kaunas: Akademija, 2010. P. 39.

3.2. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių ir jų taikymo bendrojo ugdymo mokykloje tyrimo rezultatų analizė

Siekiant atskleisti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo ypatumus bendrojo ugdymo mokykloje buvo apklausti 165 respondentai iš keturių mokyklų. Šioje darbo dalyje analizuojami gauti rezultatai.

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, kokias dorovinio poveikio priemones ir kaip dažnai naudoja mokytojai mokykloje. Dorovinių poveikio priemonių taikymo dažnumas pavaizduotas 2 paveiksle.

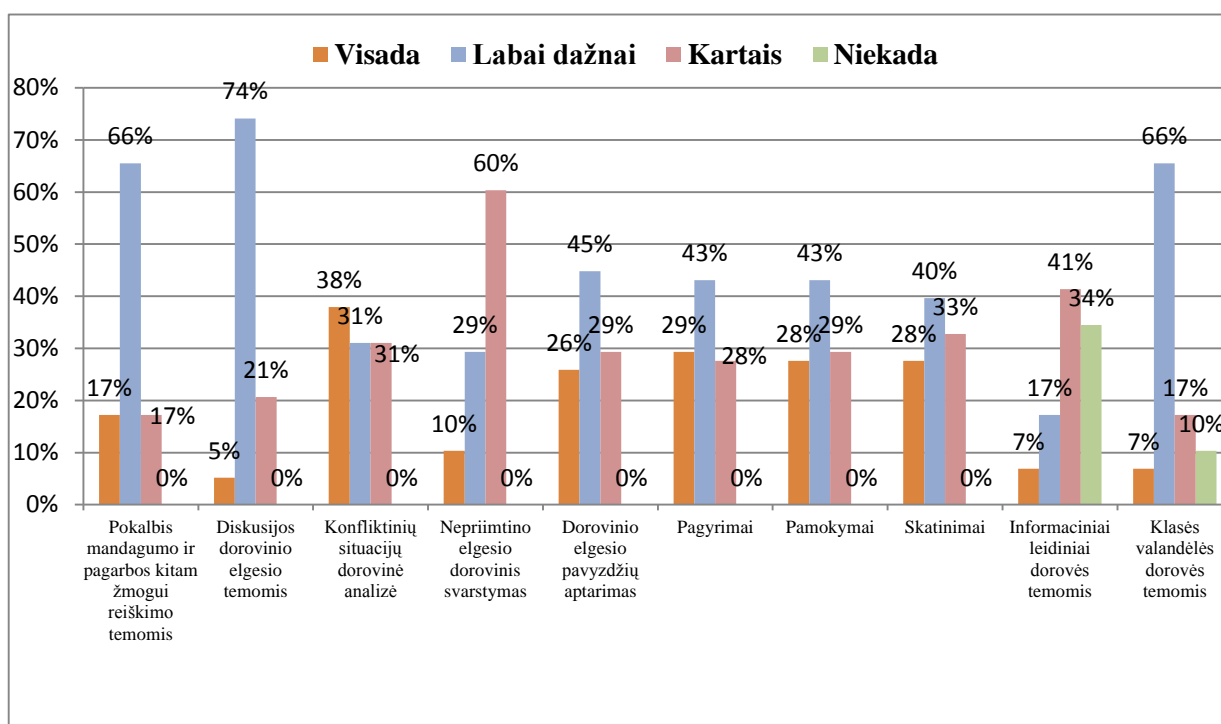
2 pav. Dorovinių poveikio priemonių taikymo dažnumas

Kaip matome iš diagramos, labai dažnai mokytojai taiko pokalbius mandagumo ir pagarbos kitam žmogui reiškimo temomis, t.y. 64% respondentų. Net 42% apklaustųjų visada taiko pagyrimus, kaip dorovinio poveikio priemonę. 37% respondentų visada taiko – pamokymus, 30% apklaustųjų - skatinimus. Diskusijas dorovinio elgesio temomis labai dažnai taiko 49% apklaustųjų, kartais taiko - 46% respondentų. 17% apklaustųjų mokytojai visada taiko konfliktinių situacijų dorovinę analizę. Šį metodą labai dažnai naudoja 32% respondentų, net 52% kartais taiko šį būdą kaip dorovinio poveikio priemonę. Panašiai respondentų nuomonė pasiskirstė ir dėl dorovinio

elgesio pavyzdžių aptarimo: 14% apklaustųjų taiko visada, 45% - labai dažnai, o 41% - kartais. Informacinius leidinius dorovės temomis naudoja daugelis paklaustųjų, tačiau net 24% niekada nenaudojo šio metodo. Klasės valandėlės tai pat populiaros, tačiau mažiau nei pusė apklaustųjų, t.y. 45%, jas labai dažnai taiko. Dalis paklaustųjų, 12%, niekada neveda klasės valandėlių apie dorovę.

Apibendrinant respondentų gautus atsakymus, galima daryti išvadą, kad dauguma mokytojų taiko tas dorovinio poveikio priemones, kurios yra tik formalaus pobūdžio: pagyrimai, pamokymai, skatinimai, pokalbiai mandagumo ir pagarbos kitam žmogui reiškimo temomis. Konfliktinių situacijų dorovinė analizė, nepriimtino elgesio dorovinis svarstymas taikomi kartais, ko pasekoje menkai ugdomi vidinės asmenybės savybės.

Tyrimo metu norėta atsižvelgti į kiekvienos mokyklos taikomų dorovinių priemonių dažnumą. Gauti rezultatai pateikti diagramose (3 pav., 4 pav., 5 pav.,).

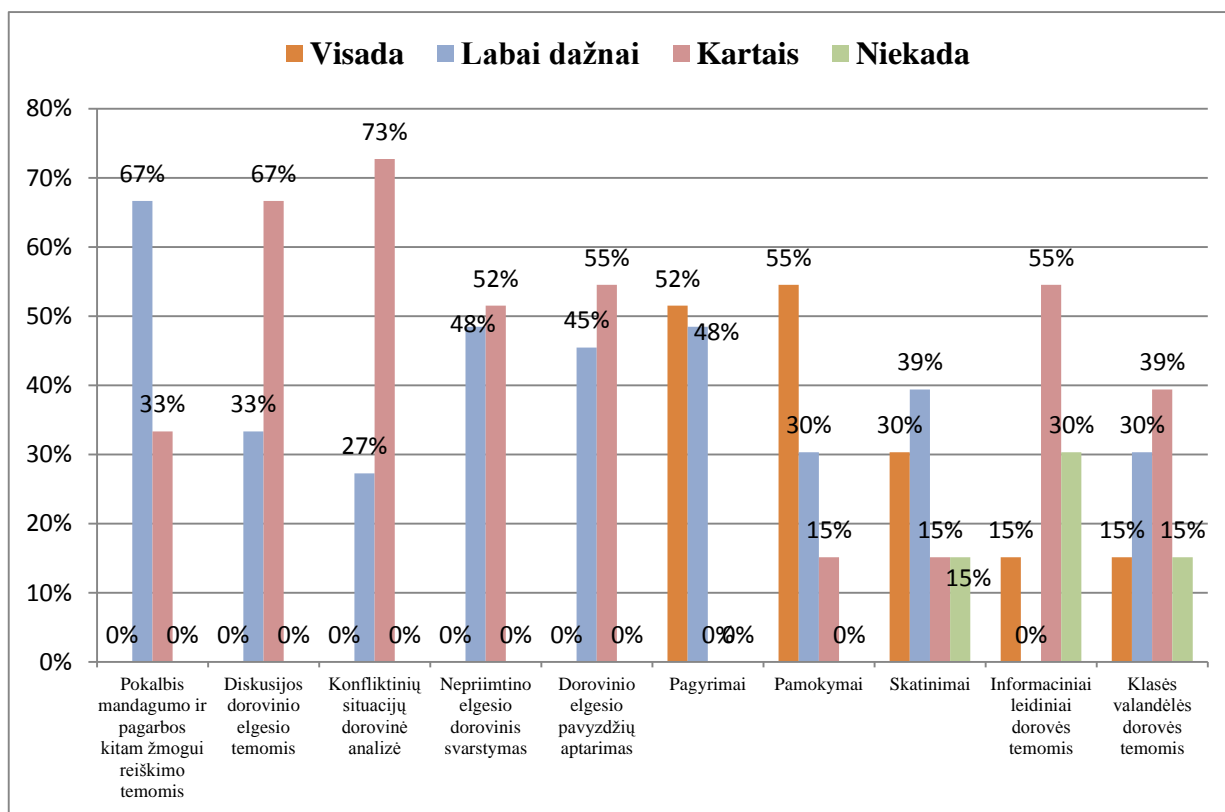

3 pav. Dorovinių poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje

Iš 3 paveikslo matyti, kad Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos mokytojai labai dažnai taiko formalaus pobūdžio dorovines priemones: pokalbis, diskusijos, pagyrimas, klasės valandėlės. Net 74% Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos apklaustų mokytojų labai dažnai taiko diskusijas dorovinio elgesio temomis, 66% - veda pokalbius mandagumo ir pagarbos kitam žmogui reiškimo temomis. Daugiau nei pusė apklaustųjų, t.y. 66%, veda klasės valandėles dorovės temomis. 45% respondentų labai dažnai aptaria su mokiniais dorovinio elgesio pavyzdžius. Šią priemonę visada

renkasi 26% šios gimnazijos mokytojų. 60% apklaustų mokytojų kartais taiko nepriimtino elgesio dorovinius svarstymus.

38% apklaustų mokytojų visada taiko konfliktinių situacijų dorovinę analizę, kuri padeda formuoti asmenybės moralines nuostatas.

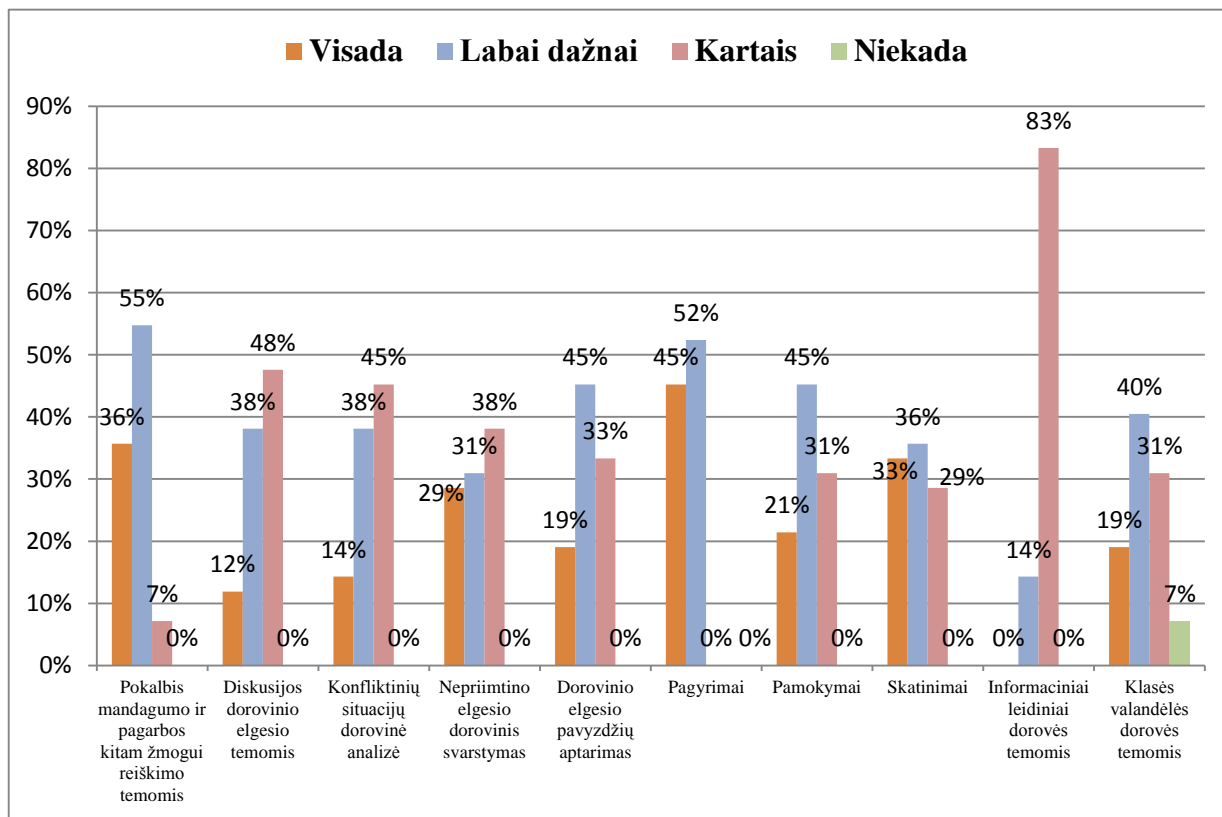

4 pav. Dorovinių poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės Sūdavo gimnazijoje

Dorovinių poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės Sūdavo gimnazijoje pateikiamas 4 paveiksle. Kaip matome iš diagramos, šios gimnazijos 55% apklaustų mokytojų visada taiko pamokymus, kaip dorovinio poveikio priemonę. Taip pat ne maža dalis mokytojų, t.y. 52%, visada taiko pagyrimus. 67% respondentų labai dažnai veda pokalbius mandagumo ir pagarbos kitam žmogui reiškimo temomis. Dauguma šios gimnazijos apklaustų mokytojų tik kartais taiko dorovinio poveikio priemones.

Palyginus šių gimnazijų gautus rezultatus, galima teigti, kad skiriasi dorovinio poveikio priemonių taikymo dažnumas. Rygiškių Jono gimnazijos mokytojai labai dažnai taiko šias dorovinio poveikio priemones: pokalbis, diskusijos, pagyrimas, klasės valandėlės. Sūdavo gimnazijos mokytojai labai dažnai taiko pokalbį, pagyrimus ir pamokymus. Kreiptinas dėmesys,

kad Rygiškių Jono gimnazijoje mokytojai visada taiko konfliktinių situacijų dorovinę analizę, o ši priemonė Sūduvos gimnazijoje taikoma tik kartais.

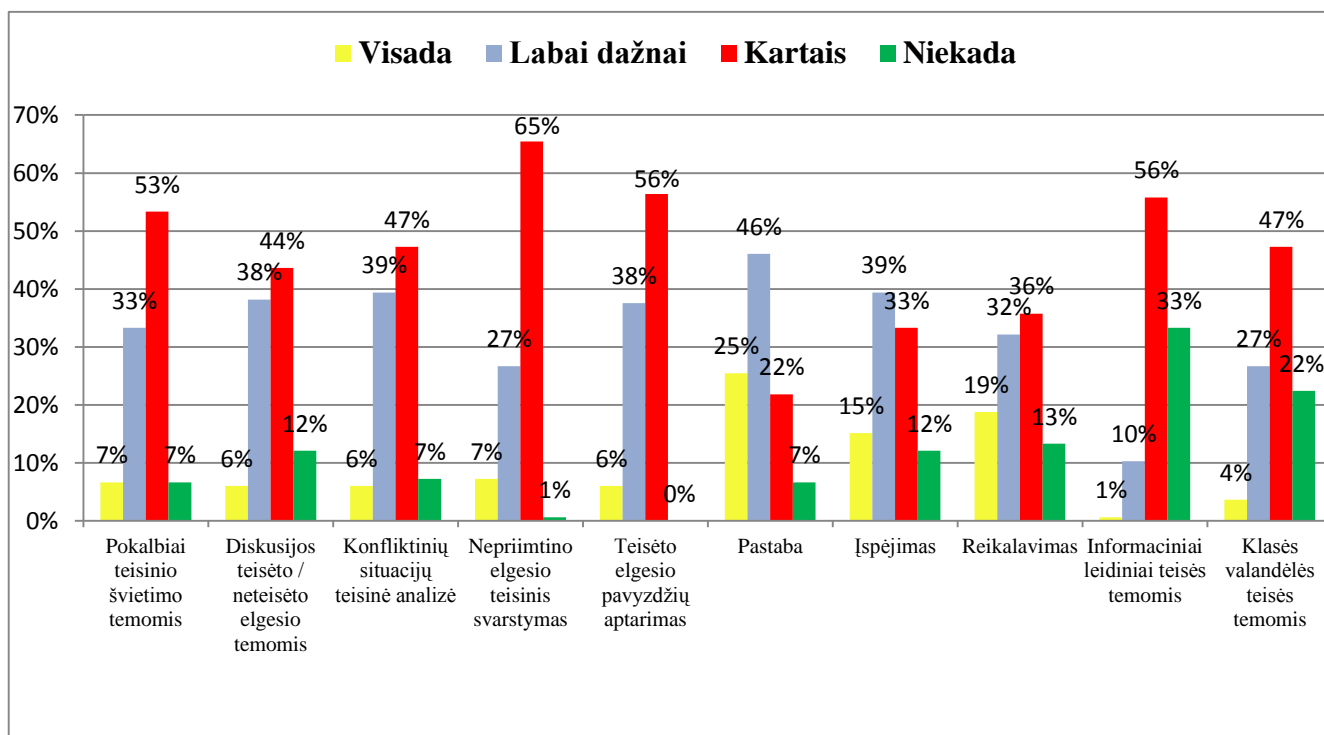

5 pav. Dorovinių poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės savivaldybės Padovinio ir Želsvos pagrindinėse mokyklose

Marijampolės savivaldybės Padovinio ir Želsvos pagrindinėse mokyklose dorovinio poveikio priemonės yra taikomos kartais. 55% respondentų taiko labai dažnai pokalbius, 52% - pagyrimus, 45% - pamokymus. Konfliktinių situacijų dorovinę analizę visada taiko tik maža dalis (14%) šių pagrindinių mokyklų apklaustų mokytojų. Beveik trečdalis (29%) apklaustųjų visada taiko nepriimtino elgesio dorovinius svarstymus.

Palyginus gimnazijų ir pagrindinių mokyklų gautus atsakymus, galima daryti išvadą, kad dorovinio poveikio priemonių taikymo dažnumas yra panašus. Visose mokyklose dorovinio poveikio priemonės yra taikomos labai dažnai arba kartais. Galime teigti, kad mokyklose ugdoma dorinė mokinių savimonė ir stengiamasi padėti mokiniui suformuoti moralines nuostatas.

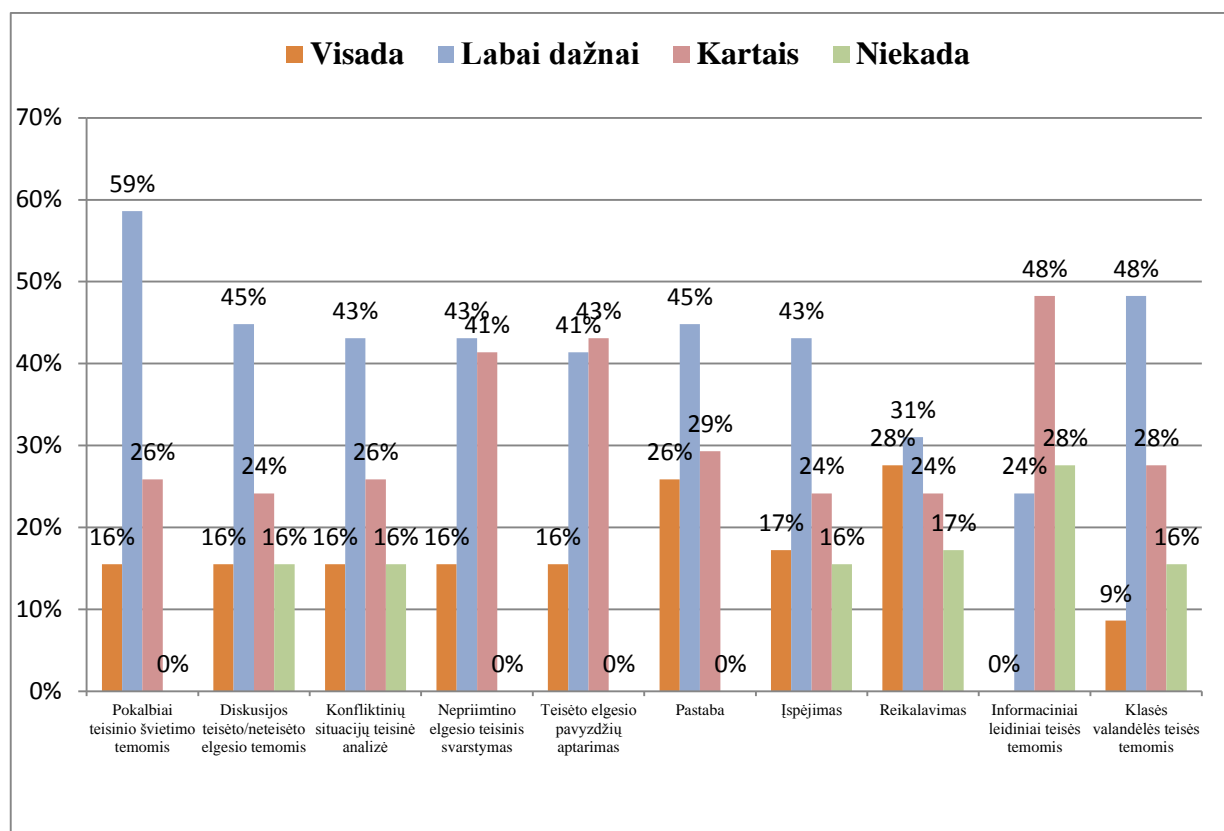
6 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo dažnumas

Tyrimo metu buvo norima išsiaiškinti, kokias ir kaip dažnai mokytojai taiko teisinio poveikio priemones. Respondentų nuomonė pateikta 6 paveiksle. Pokalbius teisinio švietimo temomis visada taiko tik 7% apklaustųjų, 33% - labai dažnai taiko, 53% - tik kartais, o 7% respondentų niekada netaiko šio metodo. Diskusijas teisėto ir neteisėto elgesio temomis visada organizuoja tik maža dalis apklaustųjų, t.y. 6%, 39% - labai dažnai organizuoja diskusijas šia tema, 44% - kartais, net 12% apklaustų mokytojų niekada neveda diskusijų apie teisėto ir neteisėto elgesio temomis. Kaip teisinio poveikio priemonę mokytojai labai dažnai taiko konfliktinių situacijų teisinę analizę, t.y. net 39% apklaustųjų. 65% respondentų kartais taiko nepriimtino elgesio teisinius svarstymus, tik 1% paklaustųjų nepritaria ir niekada netaiko šio metodo. Teisėto elgesio pavyzdžių aptarimą labai dažnai taiko 38% apklaustų mokytojų, kartais taiko - 56%. Pastabas visada taiko net ketvirtadalis, t.y. 25%, apklaustųjų. Labai dažnai pastabas išsako net 46% respondentų. Tik 7% apklaustųjų mokytojų pastabos nenaudoja kaip teisinio poveikio priemonės. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad įspėjimą visada taiko tik 15% apklaustųjų. Nemaža dalis, t.y. 12%, respondentų niekada nenaudoja įspėjimo kaip teisinio poveikio priemonės. Apklaustų pedagogų nuomonė apie reikalavimo taikymą pasiskirtė labai įvairiai. Vieni taiko visada šią priemonę, kiti labai dažnai, tretį tik kartais, kita dalis niekada netaiko. Informaciniai leidiniai teisės temomis tik kartais taikomos apklaustųjų pedagogų. Gaila, tačiau net 33% respondentų niekada netaikė šios priemonės savo darbe.

Jeigu palygintume 2 ir 6 paveikslus, tai matytume, kad klasės valandėlės dažniau organizuojamos dorovės temomis, nei teisės. Tik 27% labai dažnai organizuoja klasės valandėlės teisės temomis ir net 22 % niekada neorganizavo tokios klasės valandėlės.

Apibendrinant tyrimo metu gautus rezultatus, galima teigti, kad dažniausiai yra taikomos šios teisinio poveikio priemonės: pastaba, įspėjimas, reikalavimas, teisėto elgesio pavyzdžių aptarimas, pokalbiai teisinio švietimo temomis, nepriimtino elgesio teisinis svarstymas.

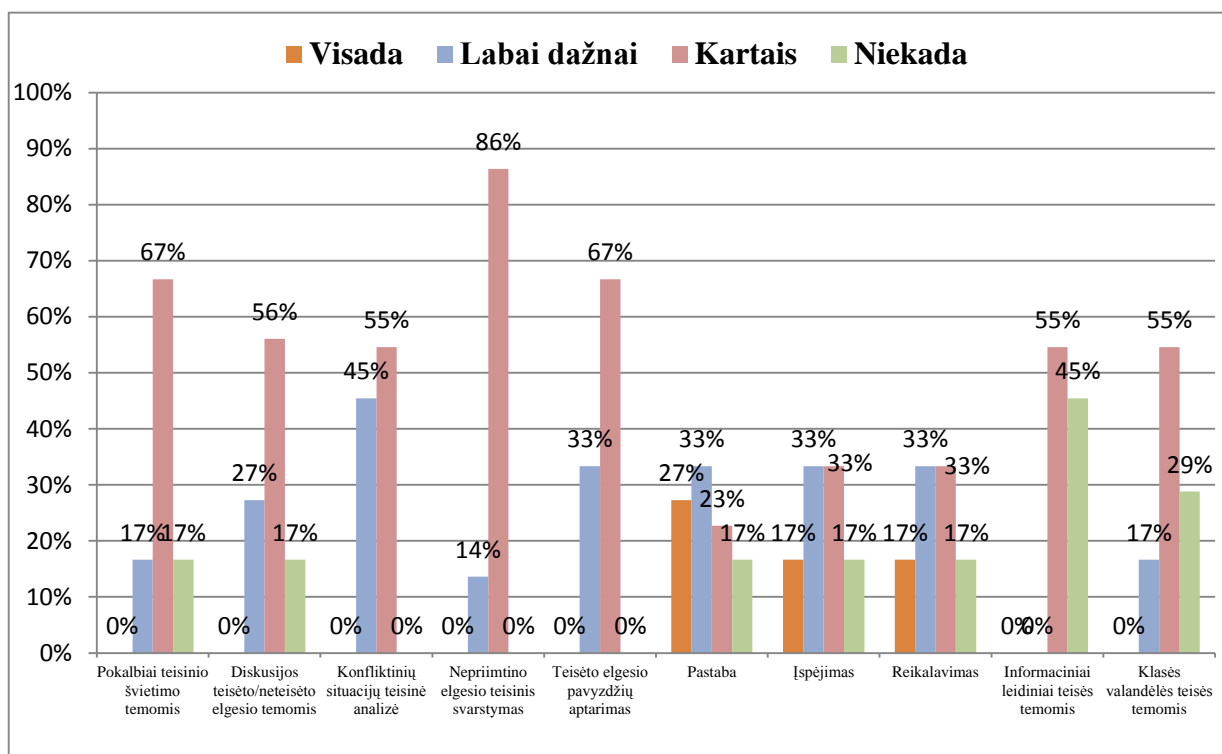
Tyrimo metu norėta atsižvelgti į kiekvienos mokyklos taikomų teisinių priemonių dažnumą. Gauti rezultatai pateikti diagramose (7 pav., 8 pav., 9 pav.).

7 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje

Gauti rezultatai rodo, kad Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos mokytojai dažnai taiko teisinio poveikio priemones. 59% respondentų labai dažnai taiko pokalbius teisinio švietimo temomis. Beveik pusė apklaustųjų, t.y. 48%, veda klasės valandėles teisės temomis. Labai dažnai taikomos šios teisinio poveikio priemonės: diskusijos teisėto/neteisėto elgesio temomis, konfliktinių situacijų teisinė analizė, nepriimtino elgesio teisinis svarstymas, pastaba, įspėjimas. Pastebėta, kad visada arba labai dažnai šios gimnazijos mokytojai reikalavimą taiko kaip teisinio poveikio priemonę. Galima daryti išvadą, jog taikydami reikalavimus ir pastabas pedagogai neformuoja

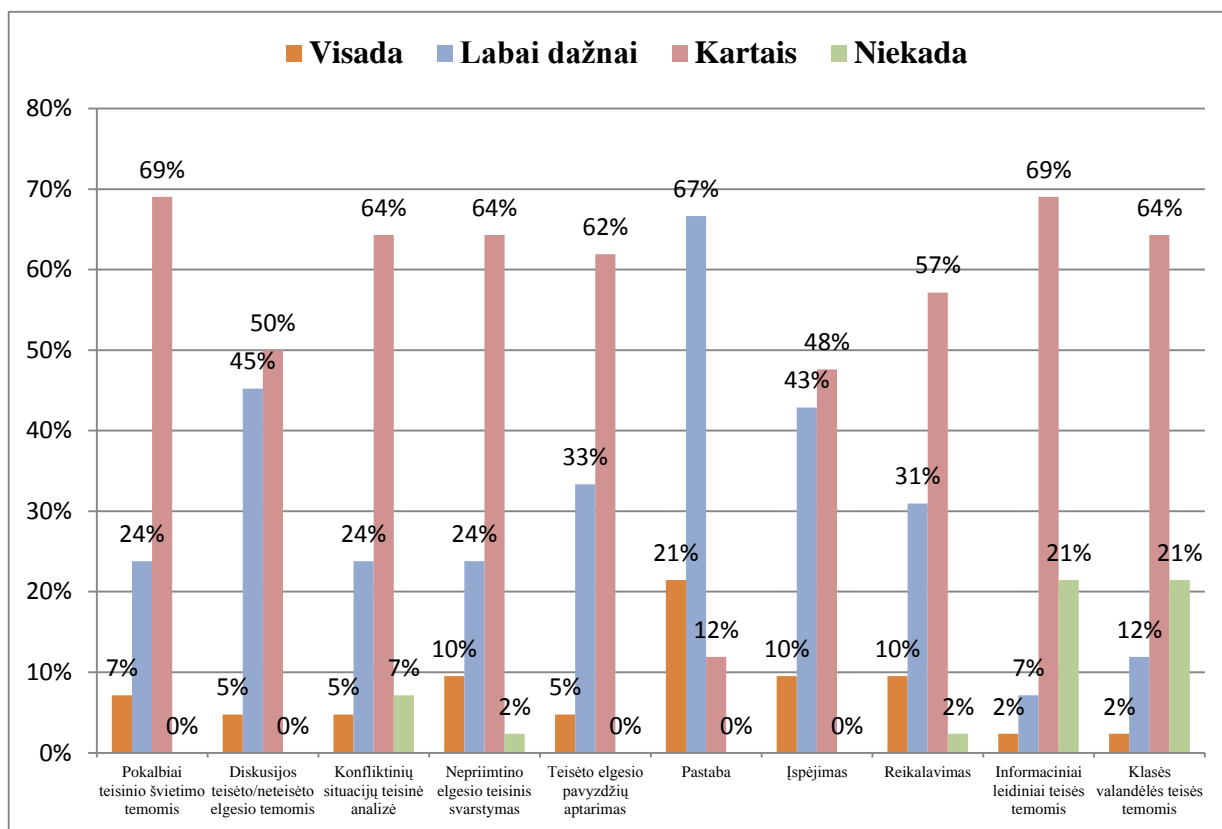
mokinių savimonės ir nepadeda mokiniams susiformuoti teisėto elgesio nuostatų, o tik trumpam pakeičia jų elgesį.

8 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės Sūduvos gimnazijoje

8 paveiksle pateikta Marijampolės Sūduvos gimnazijos teisinio poveikio priemonių taikymo dažnumas. Kaip matome iš pateiktos diagramos šios gimnazijos pedagogai teisinio poveikio priemones taiko kartais. 27% respondentų visada taiko pastabas kaip teisinio poveikio priemones. 17% šios gimnazijos apklaustų mokytojų visada taiko išpėjimą ir reikalavimą. Beveik pusė apklaustųjų, t.y. 45%, labai dažnai taiko konfliktinių situacijų teisinę analizę.

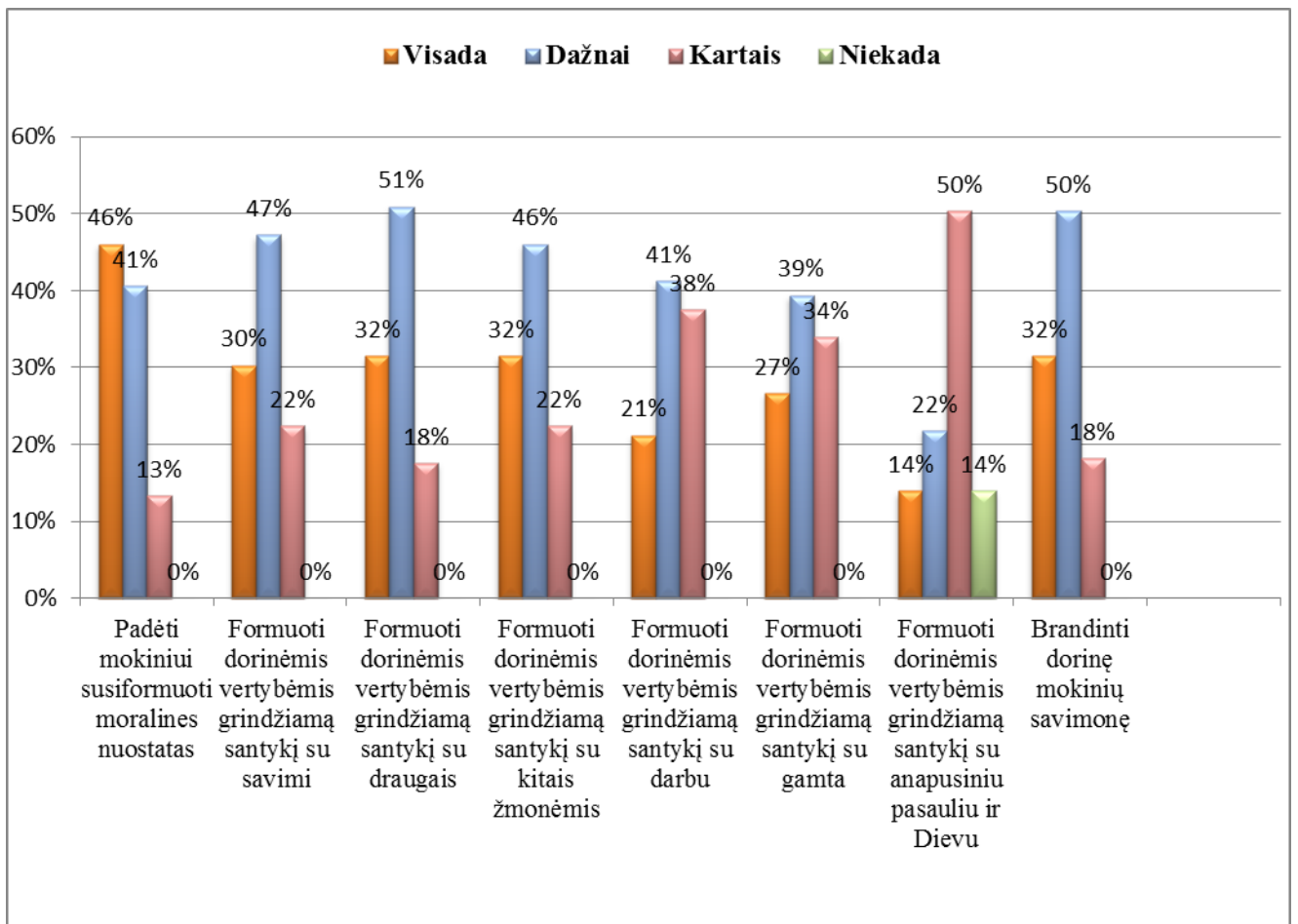
Apibendrinus gautus rezultatus galime teigti, kad dažniau taikomi formalios teisinio poveikio priemonės, bet nesistengiama gilintis, analizuoti, svarstyti nepriimtino elgesio priežasčių.

9 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės savivaldybės Padovinio ir Želsvos pagrindinėse mokyklose

Teisinio poveikio priemonių taikymo dažnumas Marijampolės savivaldybės Padovinio ir Želsvos pagrindinėse mokyklose pateiktas diagramoje (9 pav.). Labai dažnai pagrindinėse mokyklose taikomos pastabos, 21% respondentų šią priemonę taiko visada, 67% - labai dažnai. 45% apklaustų pedagogų labai dažnai organizuoja diskusijas teisėto/neteisėto elgesio temomis. 43% labai dažnai taiko išpėjimus kaip teisinio poveikio priemonę. Pagrindinėse mokyklose kartais taikomos šios priemonės: vedami pokalbiai teisinio švietimo temomis (69%), atliekama konfliktinių situacijų analizė ir nepriimtino elgesio teisinis svarstymas (64%), teisėto elgesio pavyzdžių aptarimas (62%), klasės valandėlės (64%).

Galima teigti, kad gimnazijose ir pagrindinėse mokyklose teisinio poveikio priemonės taikomos kartais. Dėl mokytojų teisinio poveikio priemonių pasirinkimo priklauso mokinių teisinė savimonė.

10 pav. Tikslai, kurių pedagogai siekia taikydami dorovinio poveikio priemones

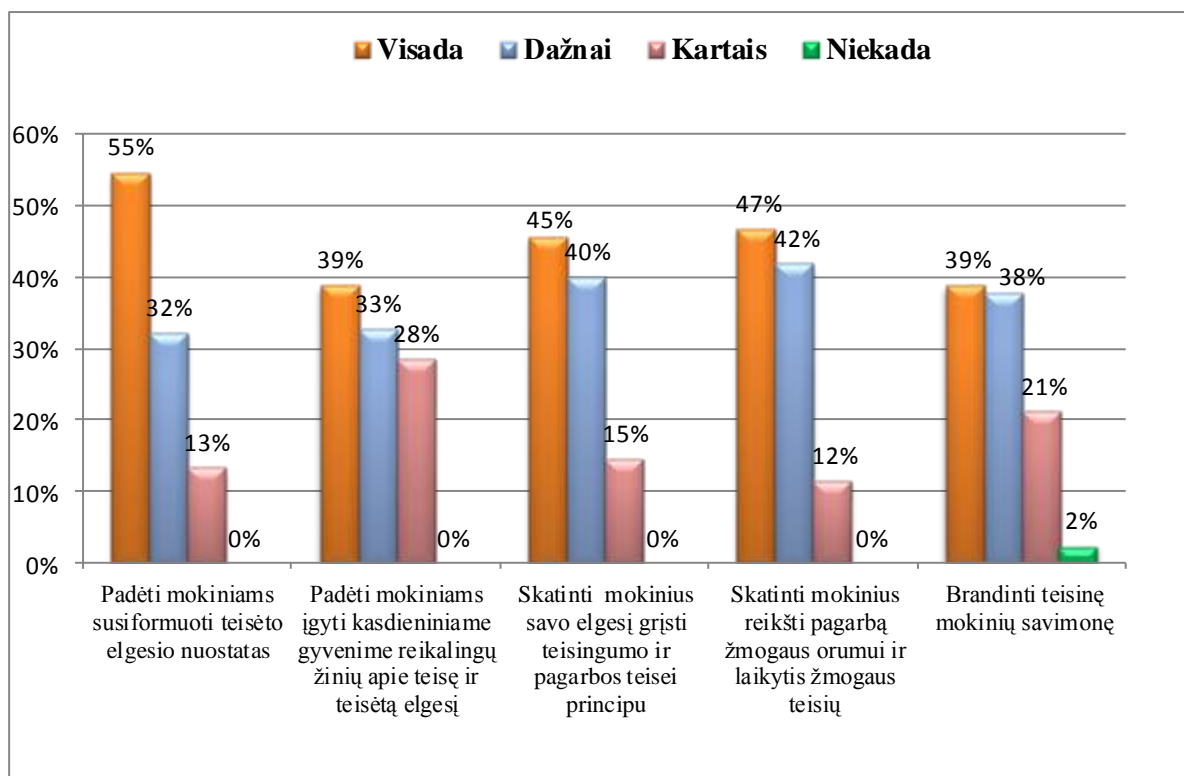
Anketinės apklausos metu taip pat buvo svarbu išsiaiškinti, kokių tikslų siekia pedagogai taikydami dorovinio poveikio priemones. Beveik pusė apklaustųjų, t.y. 46%, taikydami dorovinio poveikio priemones visada siekia padėti mokiniams susiformuoti moralines nuostatas. Dažnai šį tikslą renkasi 41% respondentų. Dažnai pedagogai taikydami dorovinio poveikio priemones siekia formuoti dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su savimi, to siekia net 47% apklaustųjų, 30% - visada išsikelia tokį tikslą.

Iš 10 paveikslu matyti, kad pusė (51%) apklaustųjų mokytojų dažnai siekia formuoti dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su draugais. Formuoti dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su kitais žmonėmis – tokį tikslą visada renkasi 32% respondentų, net 46% apklaustųjų - dažnai naudoja tokį tikslą, 22% - kartais renkasi šį tikslą.

Apklausti mokytojai taikydami dorovinio poveikio priemones siekia formuoti dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su darbu. Visada šį tikslą pasirenka - 21%, dažnai - 41%, kartais - 38% respondentų. Labai panaši apklaustųjų pedagogų nuomonė apie tai, kad taikant dorovinio poveikio priemones siekiama formuoti dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su gamta.

Tyrimo metu gauti duomenis parodė, kad tik kartais pedagogai siekia formuoti dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su anapusiniu pasauliu ir Dievu. Net 14% niekada nesirinktų šio tikslo. Net 50% respondentų dažnai siekia brandinti dorinę mokinių savimonę.

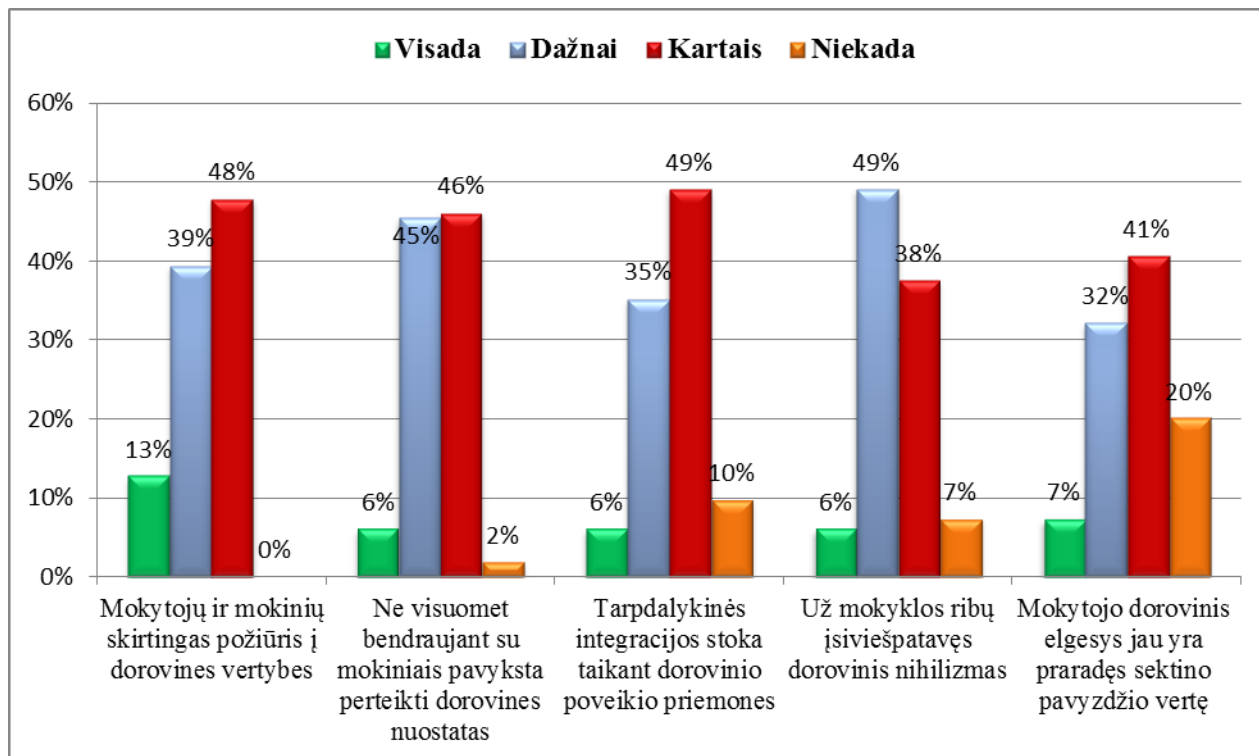
Apibendrinant respondentų gautus atsakymus, galima daryti išvadą, jog taikydami dorovinio poveikio priemones pedagogai visada siekia padėti mokiniams susiformuoti moralines nuostatas ir dažnai formuoja dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su savimi, su draugais, kitais žmonėmis, su darbu, su gamta bei brandina dorinę mokinių savimonę.

11 pav. Tikslai, kurių siekia pedagogai taikydami teisinio poveikio priemones

11 paveiksle pateikti tikslai, kurių pedagogai siekia taikydami teisinio poveikio priemones. Kaip matome iš diagramos, net 55% respondentų visada siekia padėti mokiniams susiformuoti teisėto elgesio nuostatas. Dažnai šį tikslą renka 32% apklaustųjų. Taip pat pedagogai siekia padėti mokiniams įgyti kasdieniniame gyvenime reikalingų žinių apie teisę ir teisėtą elgesį. Šį tikslą visada išsikelia 39% respondentų, dažnai - 33%, kartais - 28% apklaustųjų. Net 45% apklaustųjų pedagogų visada skatina mokinius savo elgesį grįsti teisingumo ir pagarbos teisei principu, o 47% respondentų taikydami teisinio poveikio priemones visada skatina mokinius reikšti pagarbą žmogaus orumui ir laikytis žmogaus teisių. Dėl tikslo, kuriuo būtų siekiama brandinti teisinę mokinių savimonę, respondentų nuomonė pasiskirstė labai įvairiai. Dalis apklaustųjų visada siekia šio tikslo, kita dalis – dažnai, treti tik tai kartais, o 2% niekada nesiekia šio tikslo.

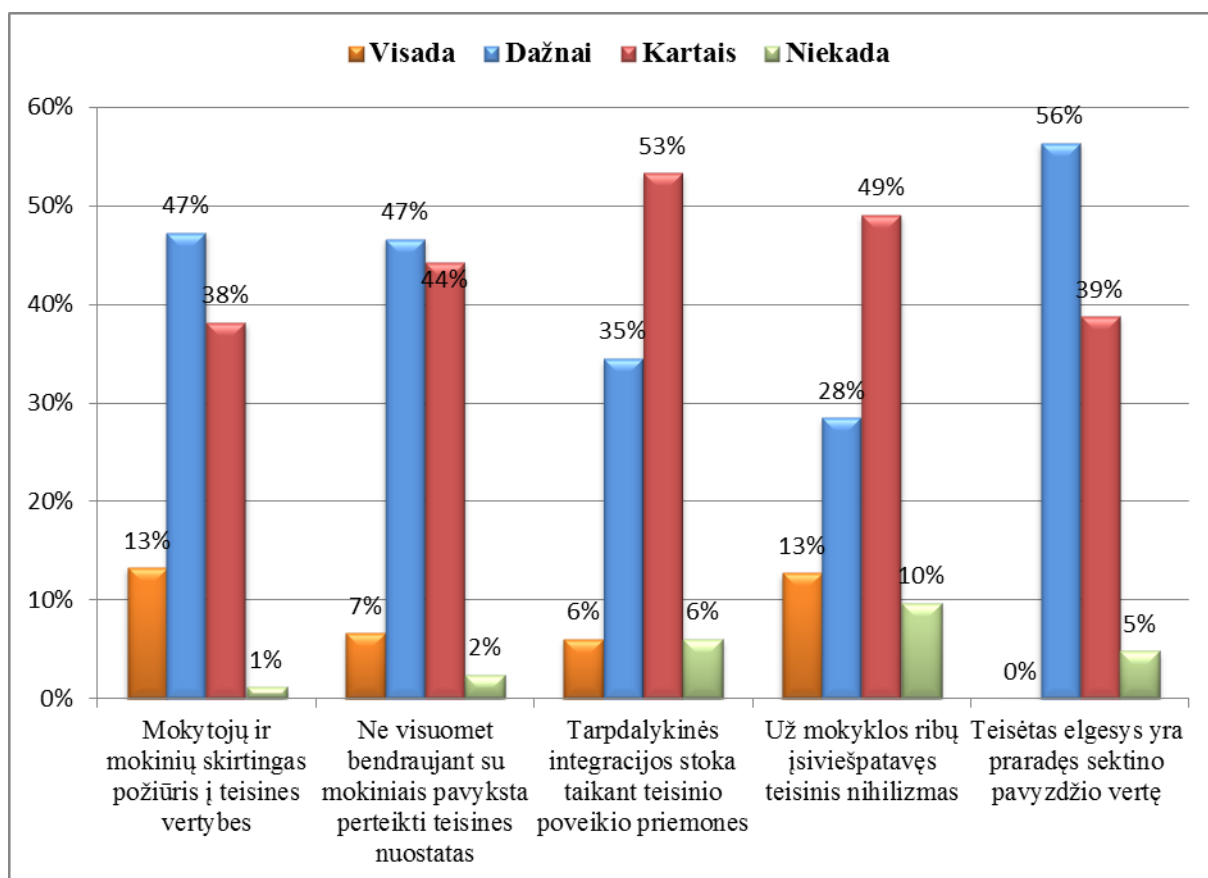
Apibendrinant tyrimo metu gautus rezultatus, galima daryti išvadą, kad pedagogai visada siekia padėti mokiniams susiformuoti teisėto elgesio nuostatas, įgyti kasdieniniame gyvenime reikalingų žinių apie teisę ir teisėtą elgesį, visada skatina mokinius savo elgesį grįsti teisingumo ir pagarbos teisei principu, reikšti pagarbą žmogaus orumui ir laikytis žmogaus teisių.

12 pav. Problemos kylančios taikant dorovinio poveikio priemones

Taip pat tyrimo metu buvo išsiaiškinta su kokiomis problemomis susiduria pedagogai taikydami dorovinio poveikio priemones. Labai dažnai skiriasi mokytojų ir mokinių požiūris į dorovines nuostatas. Su šia problema visada susiduria 13% respondentų, dažnai - 39%, kartais - 48%. Taip pat susiduriama su problema, kad ne visuomet bendraujant su mokiniais pavyksta perteikti dorovines nuostatas. Ši problema dažnai iškyla net 45% apklaustųjų, kartais su šia problema susiduria 46% respondentų ir tik 2% apklaustų mokytojų nesusiduria su šia problema. Tarpdalykinės integracijos stoka taikant dorovinio poveikio priemones viena iš problemų, su kuriomis pedagogai susiduria. Didesnė dalis apklaustųjų dažniau ar rečiau yra susidurę su šia problema, tik 10% respondentų niekada nepatyrė šios problemos. Labai dažnai mokytojai susiduria su už mokyklos ribų įsiviešpatavusiu doroviniu nihilizmu. Mokytojai susiduria su dar viena problema – mokytojo dorovinis elgesys jau yra praradęs sektino pavyzdžio vertę. Su jia problema dažniau ar rečiau susiduria net 80% respondentų ir tik 20% apklaustųjų nesusiduria su šia problema.

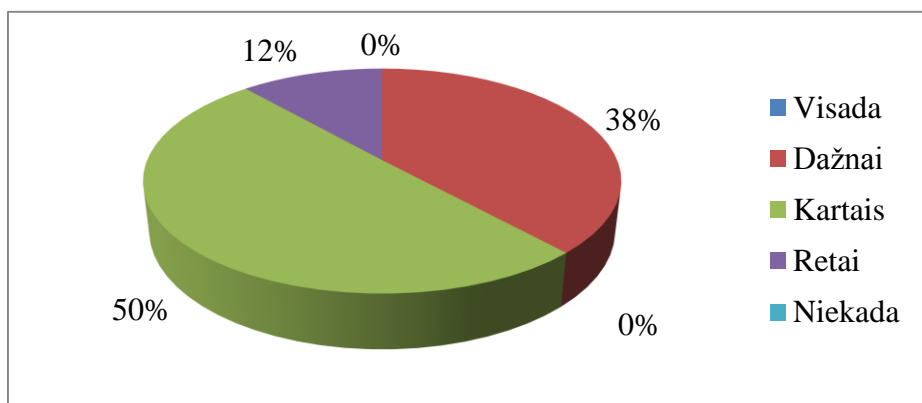
Galima teigti, kad dažniausiai susiduriama su už mokyklos ribų įsiviešpatavusiu doroviniu nihilizmu ir ne visuomet bendraujant su mokiniais mokytojams pavyksta perteikti dorovines nuostatas.

13 pav. Problemos kylančios taikant teisinio poveikio priemones

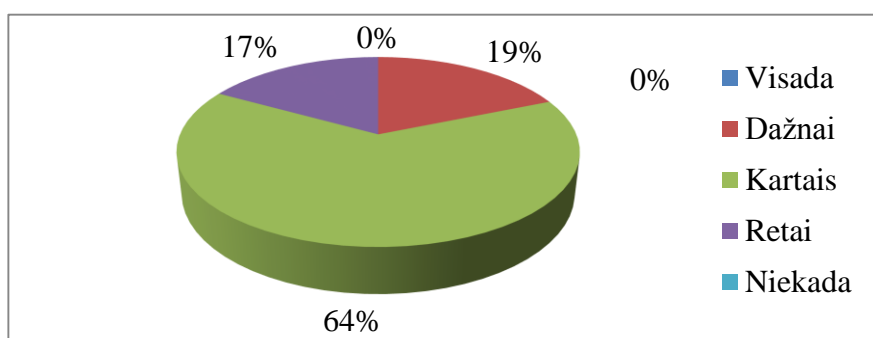
13 paveiksle pavaizduotos problemos su kuriomis susiduria pedagogai taikydami teisinio poveikio priemones. Kaip matome iš diagramos dažniausiai susiduriama su problema, kad teisėtas elgesys yra praradęs sektino pavyzdžio vertę. Su šia problema dažnai susiduria daugiau nei pusė, t.y. 56%, respondentų. 39% apklaustųjų kartais susiduria su šia problema ir tik 5% niekada nesusiduria su tokia problema. Taip pat dažnai susiduriama su problema, kad skiriasi mokytojų ir mokinių požiūris į teises vertybes. 13% visada susiduria su tokia problema, 47% - dažnai, 38% - kartais ir tik 1% nesusiduria su šia problema. Kita problema iškylanti taikant teisinio poveikio priemones – ne visuomet bendraujant su mokiniais pavyksta perteikti teises nuostatas. 47% apklaustų pedagogų dažnai nepavyksta perteikti teisinių nuostatų. Su šia problema kartais susiduria 44% respondentų. Kartais pedagogai susiduria su tarpdalykinės integracijos stoka taikant teisinio poveikio priemones, taip mano net 53% apklaustųjų. Tai pat kartais iškyla problema, kad už mokyklos ribų yra įsiviešpatavęs teisinis nihilizmas.

14 pav. Norimo rezultato pasiekimas taikant dorovinio poveikio priemones

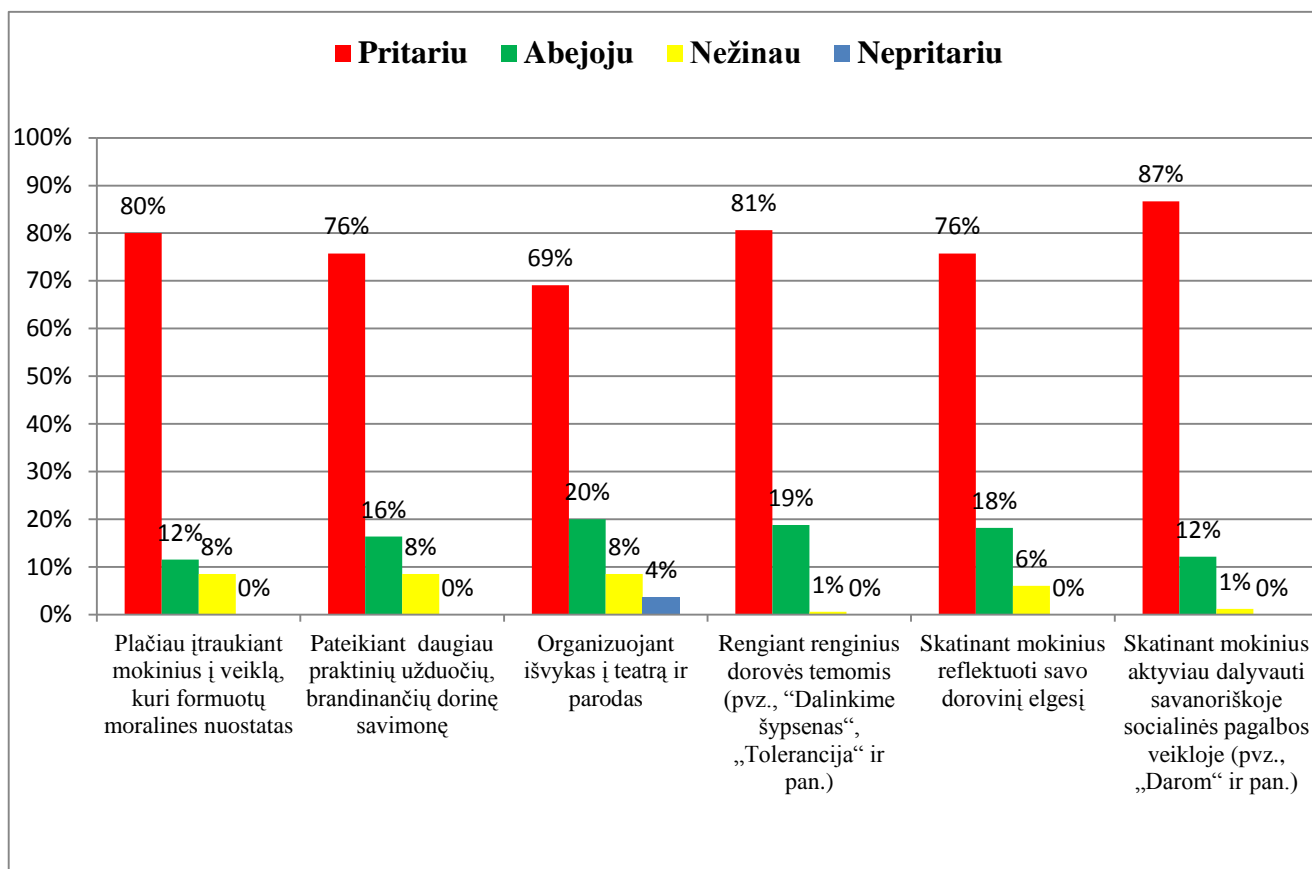
Tiriamųjų buvo klausiama, ar pasiekia norimo rezultato taikydami dorovinio poveikio priemones. Respondentų atsakymai pavaizduoti 14 paveiksle. Pusė apklaustųjų mano, kad kartais pasiekia norimo rezultato taikydami dorovinio poveikio priemones. 38% respondentų teigė, kad dažnai pasiekia norimą rezultatą. Gaila, kad nebuvo nei vieno respondento, kuris manytų, kad galima visada pasiekti norimo rezultato. Tik 12% apklaustų mokytojų mano, kad retai pavyksta pasiekti gerus rezultatus taikant dorovinio poveikio priemones.

15 pav. Norimo rezultato pasiekimas taikant teisinio poveikio priemones

Panašus klausimas buvo užduotas respondentams, siekiant išsiaiškinti jų nuomonę, ar pasiekia norimo rezultato taikant teisinio poveikio priemones. Apklaustųjų atsakymai pavaizduoti diagramoje (15 pav.). Didesnė dalis (64%) apklaustų pedagogų mano, kad kartais pavyksta pasiekti norimo rezultato. Kita dalis apklaustųjų mano, t.y. 19%, kad dažnai pasiekiamas norimas rezultatas taikant teisinio poveikio priemones. Tik 17% respondentų teigė, kad retai įmanoma pasiekti norimo rezultato.

Išanalizavus tyrimo metu gautus rezultatus buvo pastebėta, kad pedagogai taikydami dorovinio ir teisinio poveikio priemones, kartais pasiekia norimo rezultato.

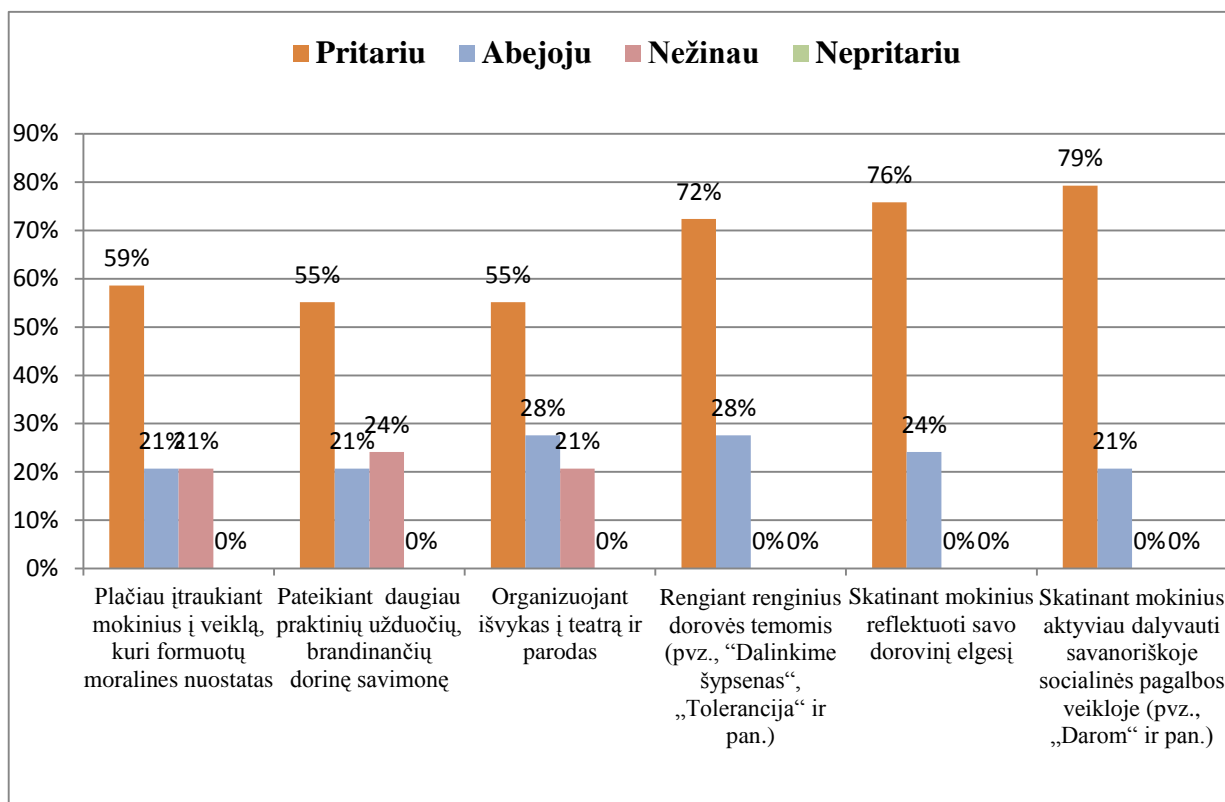

16 pav. Dorovinio poveikio priemonių taikymo gerinimas bendrojo ugdymo mokykloje

16 paveiksle pateikiama respondentų nuomonė kaip būtų galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą bendrojo ugdymo mokykloje. Iš pateiktos diagramos matyti, kad dorovinio poveikio priemonių taikymą galima gerinti skatinant mokinius aktyviau dalyvauti savanoriškoje socialinės pagalbos veikloje. Taip mano net 87% respondentų. 81% pritaria, kad galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą rengiant įvairius renginius dorovės temomis. Tiek pat apklaustųjų pritaria, kad plačiau įtraukiant mokinius į veiklą, kuri formuotų moralines nuostatas, būtų galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą bendrojo ugdymo mokykloje. Maža dalis apklaustų pedagogų (4%) nepitaria, kad organizuojant išvykas į teatrą ir parodas, gerėtų dorovinio poveikio priemonių taikymas.

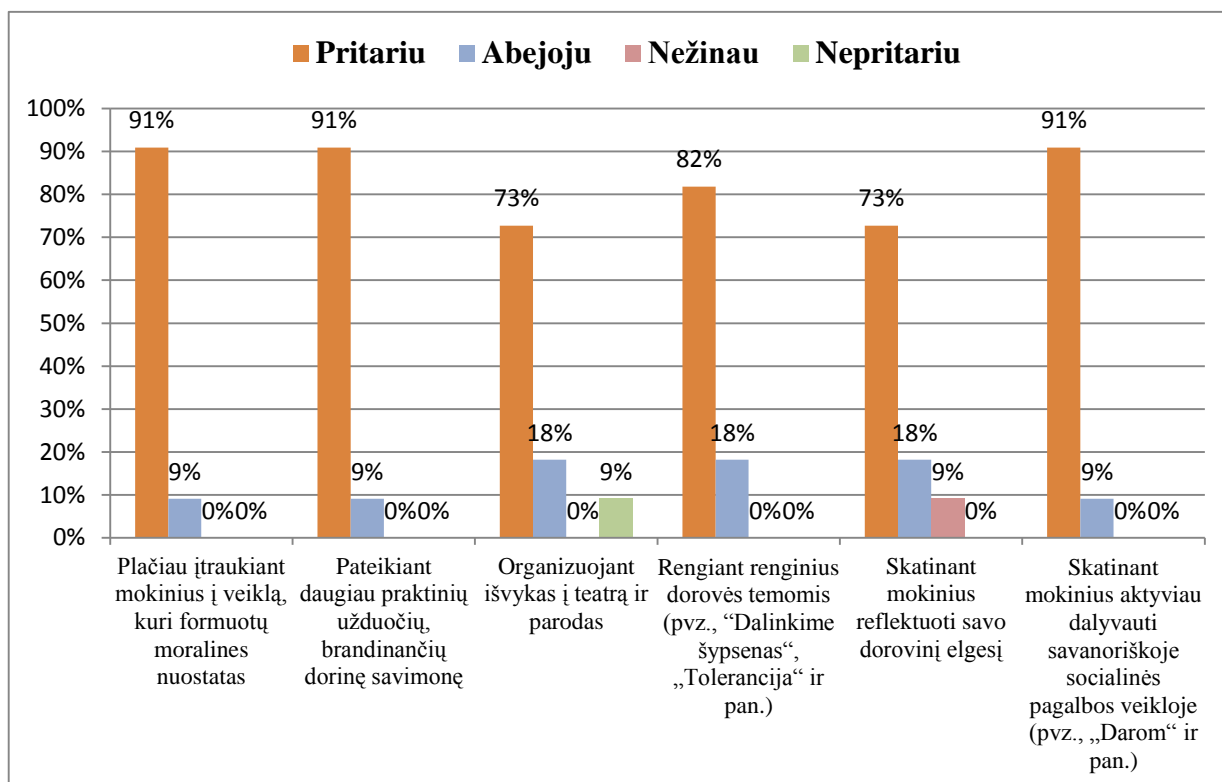
Anketinės apklausos duomenys parodė, kad daugelis apklaustų pedagogų pritaria pateiktiems taikymo būdams, kuriais būtų galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą bendrojo lavinimo mokykloje.

Tyrimo metu norėta atsižvelgti į kiekvienos mokyklos apklaustų respondentų nuomonę dėl dorovinio poveikio priemonių gerinimo bendrojo ugdymo mokykloje. Gauti rezultatai pateikti diagramose (17 pav., 18 pav., 19 pav.).

17 pav. Dorovinio poveikio priemonių taikymo gerinimas Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje

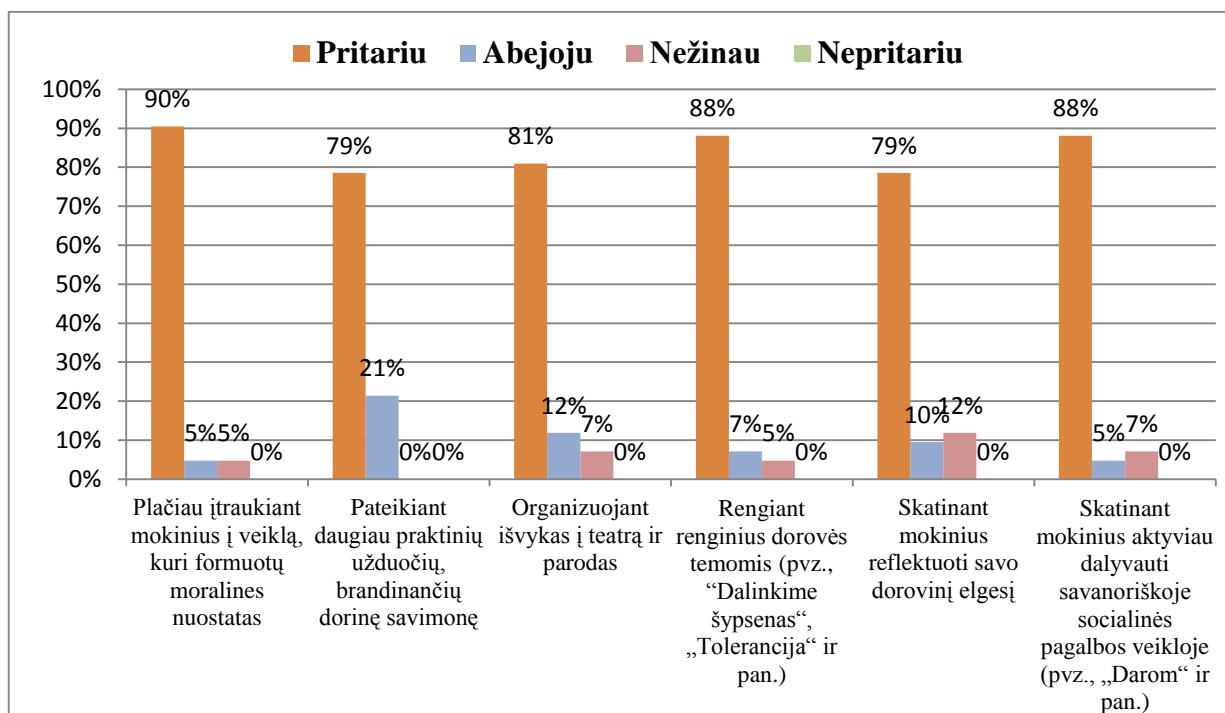
Išanalizavus respondentų gautus atsakymus, galima teigti, kad 79% apklaustųjų pritaria, jog skatindami mokinius aktyviau dalyvauti savanoriškoje socialinės pagalbos veikloje, 76% - skatindami mokinius reflektuoti savo dorovinį elgesį, 72% - rengiant renginius dorovės temomis, būtų galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą mokykloje. 55% mokytojų teigia, kad organizuojant išvykas į teatrą, parodas, pateikiant daugiau praktinių užduočių brandinančių dorovinę savimone, gerėtų dorovinio poveikio priemonių taikymas mokykloje. 59% respondentų pasisako užtai, kad reikėtų plačiau įtraukti mokinius į veiklą, kuri formuotų moralines nuostatas.

18 pav. Dorovinio poveikio priemonių taikymo gerinimas Marijampolės Sūduvos gimnazijoje

18 paveiksle pateikta Marijampolės Sūduvos gimnazijos apklaustų respondentų nuomonė, kaip būtų galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą. Kaip matyti iš diagramos, 91% apklaustųjų pritaria, jog plačiau įtraukiant mokinius į veiklą, kuri formuotų moralines nuostatas, pateikiant daugiau praktinių užduočių brandinančių dorovinę savimoneę, bei skatinant mokinius aktyviau dalyvauti savanoriškoje socialinės pagalbos veikloje, būtų galima gerinti dorovinio poveikio priemonių gerinimą. 82% respondentų pritaria, kad reikėtų rengti renginius dorovės temomis, o 73% - skatinti mokinius reflektuoti savo dorovinį elgesį, organizuoti išvykas į teatrą, parodas. Tačiau 9% mokytojų nepritaria, kad organizuojant išvykas, būtų galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą.

19 paveiklėse pateikta Marijampolės savivaldybės Padovinio ir Želsvos pagrindinių mokyklų apklaustų respondentų nuomonė kaip būtų galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą. Lyginant gautus atsakymus su gimnazijų apklaustųjų atsakymais, galima teigti, jog ir pagrindinėse mokyklose dauguma mokytojų pasisako už tai, kad plačiau įtraukiant mokinius į veiklą, kuri formuotų moralines nuostatas (90%), bei skatinant mokinius aktyviau dalyvauti savanoriškoje socialinės pagalbos veikloje (88%), rengiant renginius dorovės temomis (88%), būtų galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą.

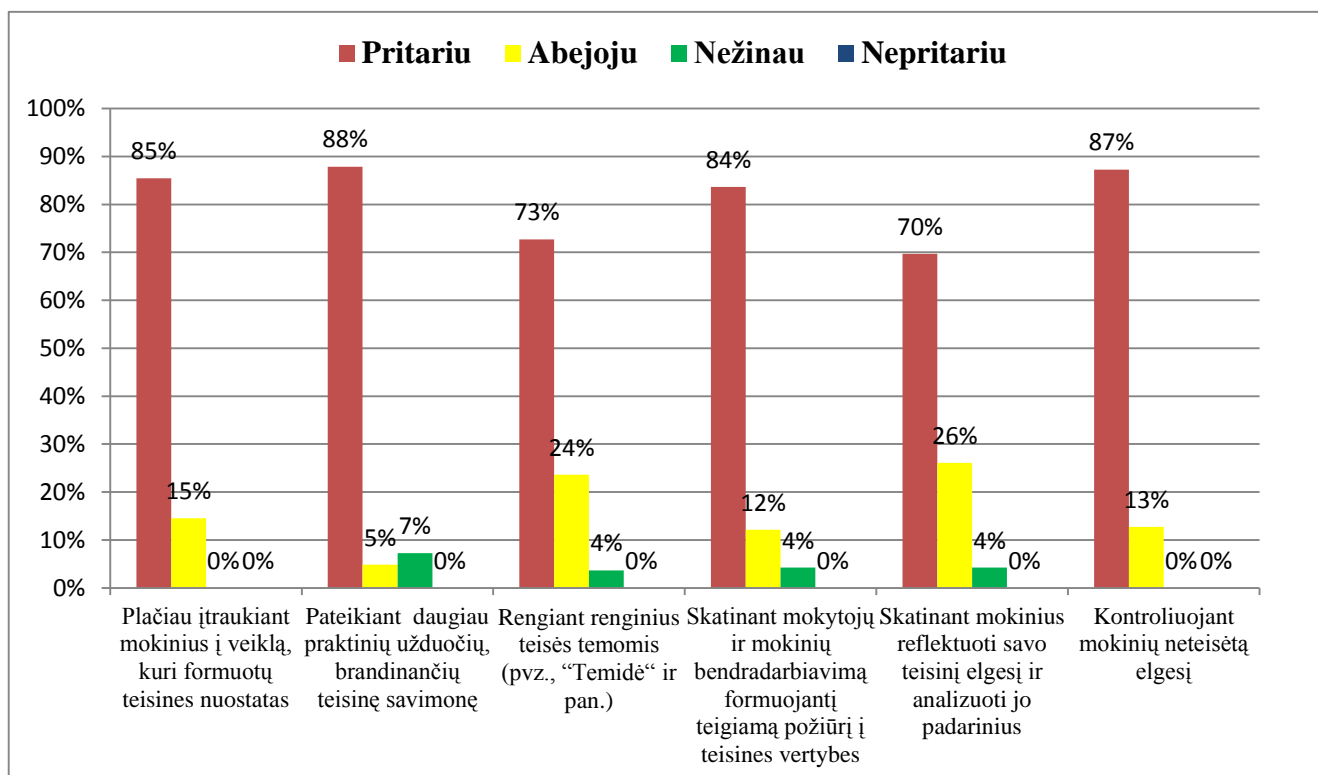

19 pav. Dorovinio poveikio priemonių taikymo gerinimas Marijampolės savivaldybės Padovinio ir Želsvos pagrindinėse mokyklose

79 % respondentų pritaria, kad reikėtų daugiau mokiniams pateikti praktinių užduočių brandinančių dorinę mokinių savimone, bei skatinti mokinius reflektuoti savo dorovinį elgesį.

Apibendrinus gautus rezultatus, galima teigti, kad visose mokyklose mokytojai pritaria pateiktiems būdams, kuriais būtų galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą. Daugiausiai visų apklaustųjų (87 %) pritaria, jog gerinant šių priemonių taikymą, reikia skatinti mokinius aktyviau dalyvauti savanoriškoje socialinės pagalbos veikloje.

Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti kaip būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą bendrojo ugdymo mokykloje. Gauti duomenys pavaizduoti 20 paveiksle. Dauguma apklaustų pedagogų pritaria pateiktiems taikymo būdams, kuriais būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą bendrojo lavinimo mokykloje.

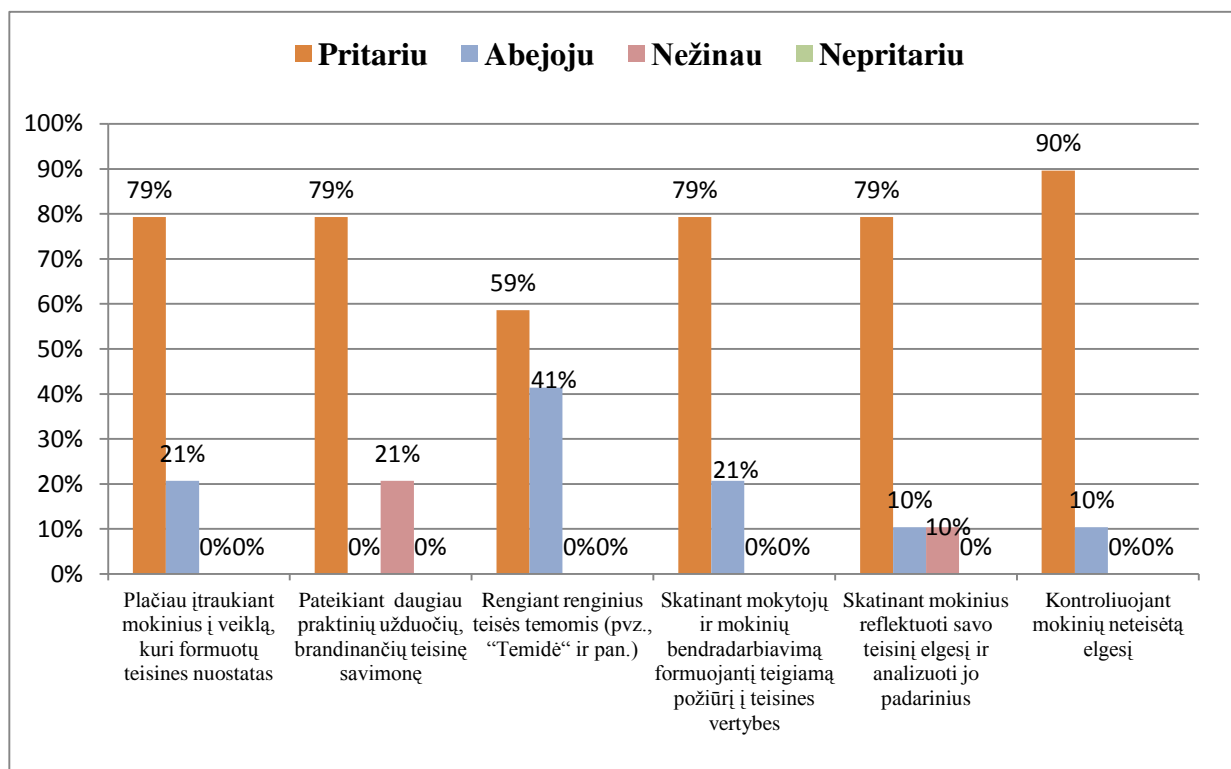

20 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo gerinimas bendrojo ugdymo mokykloje

Net 88% respondentų pritaria, kad pateikiant daugiau praktinių užduočių, brandinančių teisingą savimonę, būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą. 87% mano, kad kontroliuojant mokinių neteisėtą elgesį, bus pagerintas teisinio poveikio priemonių taikymas. Taip pat būtų efektyvu įtraukti mokinius į veiklą, kuri formuotų teisingas nuostatas ir skatinti mokytojų ir mokinių bendradarbiavimą formuojant teigiamą požiūrį į teisingas vertybes. Dalis respondentų abejoja, ar rengiant renginius teisės temomis ir skatinant mokinius reflektuoti savo teisingą elgesį, analizuojant jo padarinius, būtų galima pagerinti teisinio poveikio priemonių taikymą.

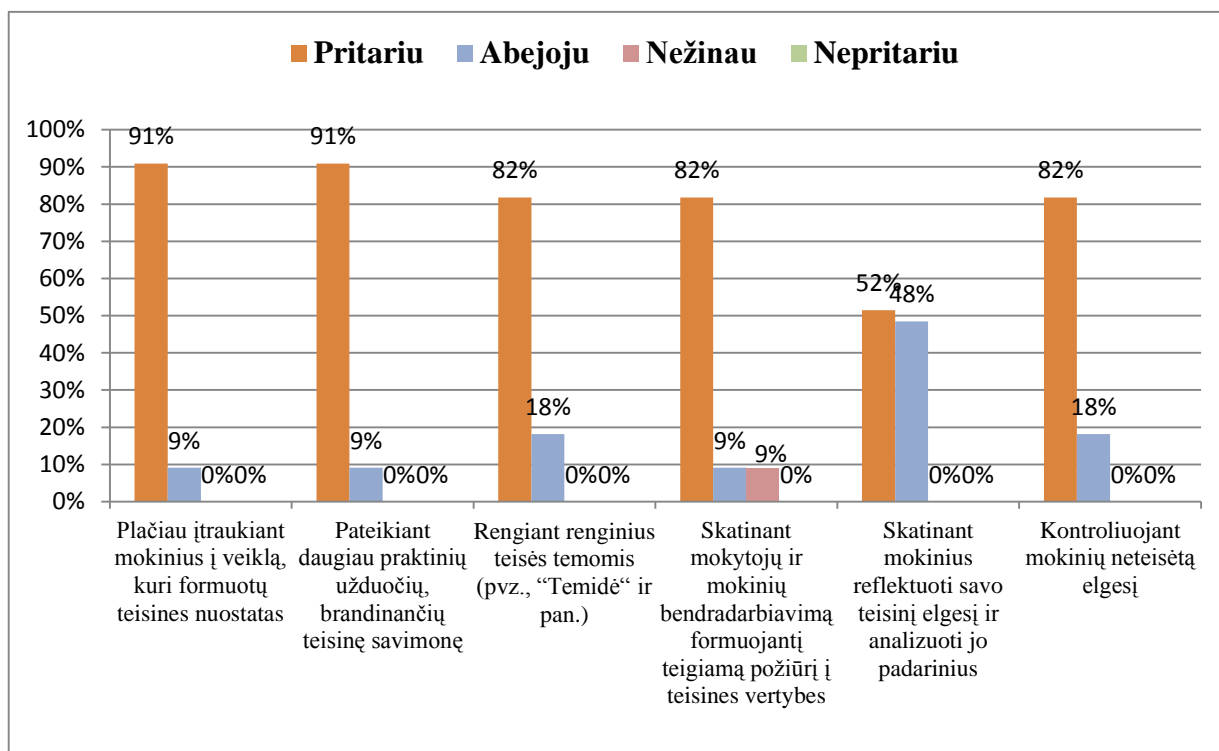
Tyrimo metu norėta atsižvelgti į kiekvienos mokyklos apklaustų respondentų nuomonę dėl teisinio poveikio priemonių gerinimo bendrojo ugdymo mokykloje. Gauti rezultatai pateikti diagramose (21 pav., 22 pav., 23 pav.).

21 paveiksle pateikta Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos apklaustų respondentų nuomonė, kaip būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą.

21 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo gerinimas Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje

Kaip matyti pateiktoje diagramoje, dauguma respondentų (90%), pritaria, kad reikia kontroliuoti mokinių neteisėtą elgesį. 79% teigia, kad plačiau įtraukiant mokinius į veiklą, kuri formuoja teises nuostatas, pateikiant daugiau praktinių užduočių, brandinančių teisinę savimone, skatinant mokytojų ir mokinių bendradarbiavimą formuojantį teigiamą požiūrį į teises vertybes, bei skatinant mokinius reflektuoti savo teisinį elgesį ir analizuojant jo padarinius, būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą. 49% respondentų abejoja, jog teisinio poveikio priemonių taikymą būtų galima gerinti rengiant renginius teisės temomis, 21% - plačiau įtraukiant mokinius į veiklą, skatinant mokytojų ir mokinių bendradarbiavimą formuojant teigiamą požiūrį į teises vertybes. Taip pat 21% apklaustųjų nežino, ar pateikiant daugiau praktinių užduočių, brandinančių teisinę savimone, būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą.

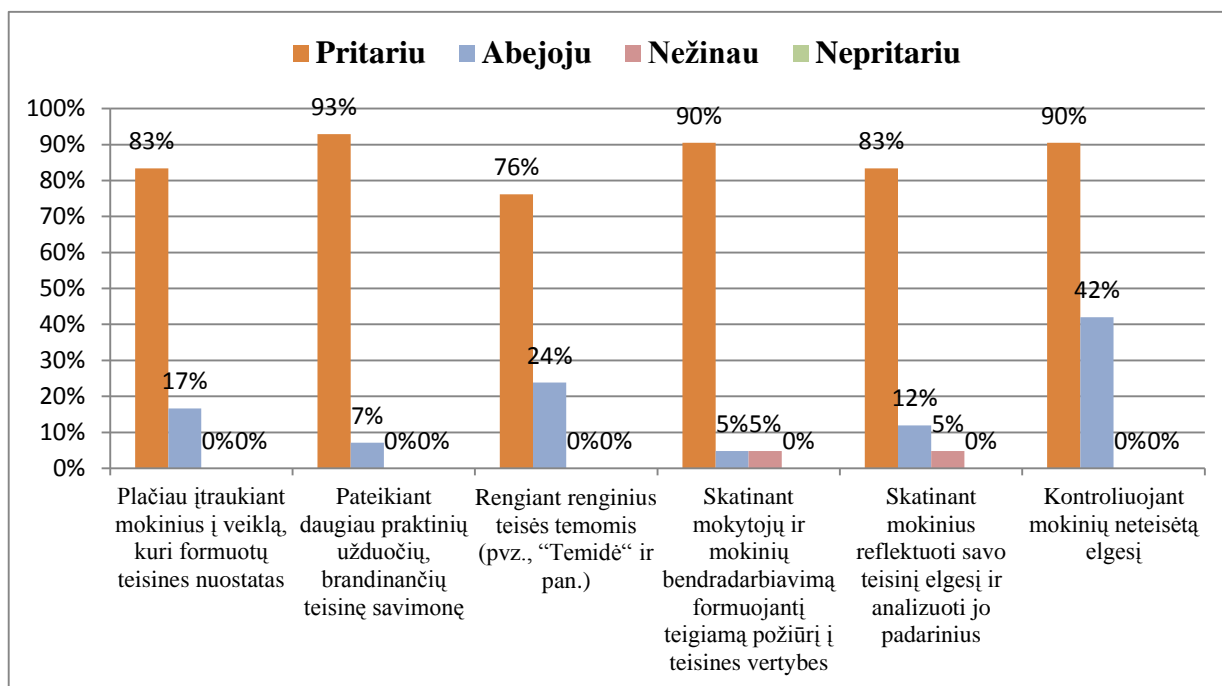

22 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo gerinimas Marijampolės Sūduvos gimnazijoje

22 paveiksle pateikta Marijampolės Sūduvos gimnazijos apklaustų respondentų nuomonė, kaip būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą. Iš gautų rezultatų, galima teigti, kad 91% apklaustųjų pritaria, jog plačiau įtraukiant mokinius į veiklą, kuri formuoja teisingas nuostatas, pateikiant daugiau praktinių užduočių, brandinančių teisingą savimonę, skatinant mokytojų ir mokinių bendradarbiavimą, formuojantį teigiamą požiūrį į teisingas vertybes (82%), bei kontroliuojant mokinių netinkamą elgesį (82%), skatinant mokytojų ir mokinių bendradarbiavimą formuojant teigiamą požiūrį į teisingas vertybes (82%), būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą. 52 % respondentų pritaria, kad reikia mokinius skatinti reflektuoti savo teisingą elgesį ir jo padarinius, o 48 % - abejoja tam. 18% mokytojų abejoja, kad rengiant renginius teisės temomis, būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą. Tiek pat mokytojų (18%) abejoja, kad reikėtų kontroliuoti mokinių neteisėtą elgesį.

23 paveiksle pateikta Marijampolės savivaldybės Padovinio ir Želsvos pagrindinių mokyklų apklaustų respondentų nuomonė kaip būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą.

23 pav. Teisinio poveikio priemonių taikymo gerinimas Marijampolės savivaldybės Padovinio ir Želsvos pagrindinėse mokyklose

Kaip matyti iš diagramos, daugiausiai apklaustųjų (93%), pritaria, kad pateikiant daugiau praktinių užduočių, brandinančių teisinę savimoneę, skatinant mokytojų ir mokinių bendradarbiavimą, formuojantį teigiamą požiūrį į teisinę vertybes (90%), bei kontroliuojant mokinių netinkamą elgesį (90%), skatinant mokytojų ir mokinių bendradarbiavimą formuojant teigiamą požiūrį į teisinę vertybes (83%), būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą. 83 % respondentų pritaria, kad reikia mokinius skatinti reflektuoti savo teisinę elgesį ir jo padarinius, o 12 % - abejoja tam. 76% mokytojų pritaria, kad rengiant renginius teisės temomis, būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą, 24% - abejoja. 42% respondentų abejoja, kad reikėtų kontroliuoti mokinių neteisėtą elgesį.

Apibendrinus gautus rezultatus, galima teigti, kad visų apklaustų mokyklų respondentai, pritaria pateiktiems būdams, kurie galėtų gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą. Daugiausiai apklaustųjų (88%) pritaria, kad pateikiant daugiau praktinių užduočių, brandinančių teisinę savimoneę, būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą.

3.3. Tyrimo apibendrinimas

Apibendrinant atlikto tyrimo duomenis galima teigti, jog iškeltas tyrimo tikslas yra pasiektas. Anketinės apklausos bei tyrimo duomenų apdorojimui taikytas matematinės statistikos metodas taikant kompiuterinę Microsoft Office Excel programą, kuri padėjo išsiaiškinti ir atskleisti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo ypatumus bendrojo ugdymo mokykloje.

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti: kurios dorovinio ir teisinio poveikio priemonės yra dažniausiai taikomos? Kokių tikslų siekiama taikant dorovinio ir teisinio poveikio priemones? Kokios problemos kyla jas taikant? Kaip būtų galima gerinti šių priemonių taikymą bendrojo ugdymo mokykloje?

Pateiktų anketų atsakymuose išvelgta, jog labai dažnai mokytojai taiko pokalbius mandagumo ir pagarbos kitam žmogui reiškimo temomis, t.y. 64% respondentų. Net 42% apklaustųjų visada taiko pagyrimus, kaip dorovinio poveikio priemonę. 37% respondentų visada taiko – pamokymus, 30% apklaustųjų - skatinimus. Diskusijas dorovinio elgesio temomis labai dažnai taiko 49% apklaustųjų, kartais taiko - 46% respondentų. 52% apklaustų respondentų tik kartais taiko konfliktinių situacijų dorovinę analizę. Pastebėta, kad dauguma mokytojų taiko tas dorovinio poveikio priemones, kurios yra formalaus pobūdžio: pagyrimai, pamokymai, skatinimai, pokalbiai mandagumo ir pagarbos kitam žmogui reiškimo temomis.

Išanalizavus anketų atsakymus galima teigti, kad pokalbius teisinio švietimo temomis visada taiko tik 7% apklaustųjų, 33% - labai dažnai taiko, 53% - tik kartais, o 7% respondentų niekada netaiko šio metodo. Diskusijas teisėto ir neteisėto elgesio temomis visada organizuoja tik maža dalis apklaustųjų, t.y. 6%, 39% - labai dažnai organizuoja diskusijas šia tema, 44% - kartais, net 12% apklaustų mokytojų niekada neveda diskusijų apie teisėto ir neteisėto elgesio temomis. Kaip teisinio poveikio priemonę mokytojai labai dažnai taiko konfliktinių situacijų teisinę analizę, t.y. net 39% apklaustųjų. 65% respondentų kartais taiko nepriimtino elgesio teisinius svarstymus, tik 1% apklaustųjų nepritaria ir niekada netaiko šio metodo. Teisėto elgesio pavyzdžių aptarimą labai dažnai taiko 38% apklaustų mokytojų, kartais taiko - 56%. Pastabas visada taiko net ketvirtadalis, t.y. 25%, apklaustųjų. Labai dažnai pastabas išsako net 46% respondentų.

Apibendrinus gautus rezultatus galima teigti, jog teisinio poveikio priemonės yra taikomos kartais. Kadangi teisinio poveikio priemonių nėra tiek daug, todėl mokytojai dažniau naudoja dorovines priemones, kurios yra labiau suprantamos.

Tyrimo metu gautuose atsakymuose pastebėta, kad mokytojai visada siekia teisinių tikslų, o dorovinių – dažnai. 46% apklaustųjų taikydami dorovinio poveikio priemones visada siekia padėti

mokiniais susiformuoti moralines nuostatas, o 55% respondentų visada siekia padėti mokiniams susiformuoti teisėto elgesio nuostatas.

Apibendrinus galima teigti, kad mokytojai teisę priima kaip išorinį veiksnį, už neteisėtą elgesį yra baudžiama, juk teisiniams pažeidimams taikomos sankcijos. Reikėtų pabrėžti, nors moralės normų pažeidimams neturime reglamentuotų sankcijų, tačiau jų pažeidimas susijęs su žmogaus vidine būseną, juk moralės normų pažeidimai gali užtraukti pasmerkimą, pajuoką, o tai gali sukelti psichinių sutrikimų. Darytina išvada, kad teisinių normų nesilaikymas kelia didesnę baimę, nei moralinių normų nesilaikymas.

Iš gautų tyrimo rezultatų išvelgta, jog mokytojai taikydami dorovinio ir teisinio poveikio priemones, norimo rezultato pasiekia kartais ir kaip didžiausią problemą įvardina už mokyklos ribų išsiviešpatavusį dorovinį nihilizmą (49%). Taip pat jie teigia, kad ne visuomet bendraujant su mokiniais pavyksta perteikti dorovines (45%) ir teises (47%) nuostatas ir tai, kad teisėtas elgesys yra praradęs sektino pavyzdžio vertę. Su šia problema dažnai susiduria daugiau nei pusė, t.y. 56%, respondentų.

Pedagogai pritaria, kad skatinant mokinius aktyviau dalyvauti savanoriškoje socialinės pagalbos veikloje, būtų galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą bendrojo ugdymo mokykloje. Taip mano net 87% respondentų. 81% pritaria, kad galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą rengiant įvairius renginius dorovės temomis, plačiau įtraukiant mokinius į veiklą, kuri formuotų moralines nuostatas. 88% respondentų pritaria, kad pateikiant daugiau praktinių užduočių, brandinančių teisinę savimonę, būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą. 87% mano, kad kontroliuojant mokinių neteisėtą elgesį, bus pagerintas teisinio poveikio priemonių taikymas. Taip pat būtų efektyvu įtraukti mokinius į veiklą, kuri formuotų teises nuostatas ir skatinti mokytojų ir mokinių bendradarbiavimą formuojant teigiamą požiūrį į teises vertybes.

Išvados

Remiantis tyrimo rezultatais, galima išskirti tokias išvadas:

1. Teisė ir dorovė - reali visuomenės jėga, priešinga savivalei ir netvarkai. Dorovinis ir teisinis poveikis yra daromas dorovinėmis ir teisinėmis normomis bei idėjomis. Tik teisiniu aspektu tų normų darinys yra formalus (valstybinis) – už jų nevykdymą valstybė gali pritaikyti draudžiančias, baudžiamąsias priemones (bausmes) ar sankcijas, o doroviniu aspektu normos yra giluminės (dvasinės), subjektyvios (jos saistomos pagal kanonų teisę).

1.1. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonės – tai doroviniai ir teisiniai instrumentai, kuriais laiduojamas dorovės ir teisės įgyvendinimas. Mokytojai skatindami mokinių moralinių, teisinių nuostatų raišką ugdymo procese, turėtų naudoti tokius dorovinio ir teisinio poveikio instrumentus, kurie būtų pritaikyti atsižvelgiant į mokinių amžiaus tarpsnių ypatumus.

1.2. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas – tai pedagoginė veikla, skirta numatytam tikslui pasiekti. Šių priemonių taikymas grįstina ne vien konkretaus dalyko esmės suvokimu, bet ir emociniais išgyvenimais, realiu mokinių gyvenimu, noru būti išgirstam, gerbiamam, priimtam.

2. Išanalizavus dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymą ugdymo turinyje, galima teigti, kad visose ugdymo srityse galima aptikti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo aspektų.

2.1. Bendrosiose programose pastebėta, kad doriškai mokiniai ugdomi per visų dalykų pamokas. Teisinio ugdymo aspektų taip pat pastebėta įvairiose ugdymo srityse: matematika, kalbos, gamtamokslinis ugdymas, socialinis ugdymas. Didžiausias teisinio ugdymo dėmesys skiriamas per pilietiškumo ugdymo pamokas.

2.2. Išanalizavus 5-10 klasės vadovėlius dorovinio ugdymo aspektų galime daugiausia aptikti lietuvių kalbos, dorinio ugdymo vadovėliuose. Teisės kategorijų rasta matematikos, istorijos, etikos, dorinio ugdymo, lietuvių kalbos, pilietinio ugdymo ir geografijos vadovėliuose. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonės vadovėliuose pateikiamos vaizdinėmis, žodinėmis formomis.

3. Atlikus empirinį tyrimą ir išanalizavus gautus duomenis, galima pateikti tokias išvadas.

- Mokytojai labai dažnai taiko dorovinio poveikio priemones, kurios yra formalaus pobūdžio: pagyrimai, pamokymai, skatinimai, pokalbiai mandagumo ir pagarbos kitam žmogui reiškimo temomis. Teisinio poveikio priemonės taikomos kartais: reikalavimas, teisėto elgesio pavyzdžių aptarimas, pokalbiai teisinio švietimo temomis, nerpiimtino elgesio teisinis svarstymas.

- Dažniau taikydami dorovinio poveikio priemones, mokytojai visada (55%) siekia teisinių tikslų.

- Taikydami dorovinio ir teisinio poveikio priemones, norimo rezultato pasiekia kartais ir kaip didžiausią problemą įvardina už mokyklos ribų išsiviešpatavusį dorovinį nihilizmą (49%) ir tai, kad teisėtas elgesys yra praradęs sektino pavyzdžio vertę (56 %).

- Mokytojų nuomone, dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymą būtų galima gerinti skatinant mokinius aktyviau dalyvauti savanoriškoje socialinės pagalbos veikloje (87%), bei pateikiant daugiau praktinių užduočių, brandinančių teisinę savimone (88%).

4. Darbo pradžioje buvo iškelta hipotezė, kad bendrojo ugdymo mokykloje mokytojai siekdami teisinių tikslų dažniau taiko dorovinio poveikio priemones, nei teisinio poveikio priemones, pasitvirtino.

Rekomendacijos

Atsižvelgus į dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo ypatumus, rekomenduojama **mokyklai:**

- Mokykloje akcentuoti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymą formuojant mokinių moralines ir teisines nuostatas.

Mokytojams:

- Plačiau įtraukti mokinius į veiklą, kuri formuotų dorovines ir teisines nuostatas. Pateikti daugiau praktinių užduočių brandinančių dorinę ir teisinę savimonę. Skatinti mokinius aktyviau dalyvauti savanoriškoje socialinės pagalbos veikloje.

- Rodyti pavyzdį mokiniams, laikantis dorovės ir teisės normų. Organizuoti išvykas į teatrą, parodas. Rengti renginius dorovės ir teisės temomis: „Dalinkime šypsenas“, „Temidė“, „Tolerancija“ ir kt.

Ministerijai:

- Paruošti specialistų, kurie galėtų rengti seminarus mokytojams, kaip efektyviau taikyti dorovinio ir teisinio poveikio priemones mokykloje, formuojant mokinių dorinę ir teisinę savimonę.

Literatūra

1. Aramavičiūtė V. Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda. Vilnius: Gimtasis žodis, 2005.- 279 p. – ISBN 9955-16-006-3
2. Balčius J. Dorovinio asmenybės ugdymo aspektai // Logos 54. – Vilnius, 2008, Nr.1, 14 p.
3. Berns R. Vaiko socializacija. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2009. – 590 p. ISBN 978-9986-850-64-9
4. Duoblienė L. Racionalumas ir apžvalga sekant mokytojo pavyzdžiu: ugdymo filosofijos perspektyva//Pedagogika. – Vilnius, 2005.
5. Gudynas P., Kazragytė V., Motiejūnienė E., Žadeikaitė L. Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo tobulinimo dorinio, meninio ir kūno kultūros ugdymo procese rekomendacijos. Vilnius: Sapnų sala, 2010. – 196 p. – ISBN 978-9986-03-655-5
6. http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2006/04/05/poz_02.html) (žiūrėta 2012 m. Rugpjūtis 7 d.)
7. Jakavičius V. Juška A. Mokyklos pedagogika. Kaunas: Šviesa, 1996. – 301 p. – ISBN 5-430-02086-9
8. Jovaiša L. Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa, 1993. – 263 p. – ISBN 5-430-01871-6
9. Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas – Vilnius: Valstybės žinios, 2000. - Nr. 74-2262.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucija - Vilnius: Valstybės žinios, 2008. – 48 p. –ISBN 978-9955-511-79-3
11. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas – Vilnius: Valstybės žinios, 2002. Nr. IX – 1067.
12. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas – Vilnius: Valstybės žinios, 2010. Nr.: 157 -7969.
13. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas//Valstybės žinios. 1996, Nr.: 33 –807.
14. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas dėl pritarimo rekomendacijoms dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams// Valstybės žinios, 2012, Nr. 71-632.
15. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. LR švietimo įstatymas. Vilnius: ŠCA. 2011. P. 9, 14.
16. Navasaitienė S. Merkienė R. Sociologijos pagrindai. Kaunas: Akademija, 2010.

17. Pekauskas A. Vidutinio mokyklinio amžiaus mokinių teisinio ugdymo turinio bendrojo lavinimo mokykloje analizė// Pedagogika. – Vilnius, 2010, Nr. 103 p. - ISSN 1392-0340
18. Pradinio ir pagrindinio ugdymo Bendrosios programos. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2009. – 1323 p. – ISBN 978-9986-03-643-2
19. Prakapas R., Žilinskienė R. Teisinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: pedagogų požiūris. Socialinis darbas. – Vilnius, 2008. Nr. 7(2), 51-58 p. – ISSN 1648-4789
20. Rajeckas V. Pedagogikos pagrindai. Vilnius: VPU, 2004.
21. Rowe D. Pilietis ir įstatymas: teisinio švietimo įnašas į pilietinį ugdymą//Švietimo naujovės, - Vilnius, 1994, Nr. 2.
22. Subatavičiūtė A. Žanas Piažė apie moralinės sąmonės formavimąsi // Etikos etiudai – 9. Dorovė ir teisė. Vilnius: Mintis, 1985. P. 97.
23. Šileikaitė D. Dorovinimo esmė, turinys ir metodai I.Kanto pedagoginėje sistemoje// Pedagogika, - Vilnius, 2003, Nr.10 162 p.
24. Šlapkauskas V. Teisės sociologijos pagrindai. Vilnius:MRU, 2004. – 627 p. – ISBN 9955-563-84-2
25. Tidikas R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2003.
26. Vaiko teisių konvencija. – Vilnius: Vaiko teisių informacijos centras, 1999.
27. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. – 525 p. – ISBN 9986-523-76-1
28. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
29. Vidurinio ugdymo bendrosios programos Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2009. – 1323 p. – ISBN 978-9986-03-643-2
30. Žemaitis V. Dorovė ir asmenybė: istorijos peripetijos // Etikos etiudai – 8. Dorovė ir tradicijos. Vilnius: Mintis, 1984.
31. Žukauskienė R. Raidos psichologija. Vilnius: Margi raštai, 1998. – 364 p. – ISBN 9986-09-092-X

Anotacija

Goerkienė R. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas bendrojo ugdymo mokykloje / Teisės edukologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. V. Šlapkauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, 2013. - 74p.

Magistriniame darbe atskleista dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas bendrojo lavinimo mokykloje. Tyrimas grindžiamas hipoteze, kad bendrojo ugdymo mokykloje mokytojai siekdami teisinių tikslų dažniau taiko dorovinio poveikio priemones, nei teisinio poveikio priemones.

Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu išnagrinėjama dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo bendrojo ugdymo mokykloje samprata. Antroje darbo dalyje išanalizuojama dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas ugdymo turinyje. Trečioje dalyje nagrinėjama dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo ypatumai Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje, Marijampolės Sūduvos gimnazijoje, Marijampolės savivaldybės Padovinio pagrindinėje mokykloje, Marijampolės savivaldybės Želsvos pagrindinėje mokykloje, susisteminti ir analizuojami tyrimo metu gauti duomenys. Tyrimo rezultatai, visa teorinė medžiaga apibendrinta ir pateikta išvadose. Po išvadų yra parašytos rekomendacijos mokyklai, mokytojams, švietimo ministerijai.

Pagrindinės sąvokos: dorovė, teisė, priemonė, taikymas, poveikis, ugdymas.

ANOTATION

Goerkienė R. Application of moral and legal impact ways in general education school / Master's work in Law Education. Supervisor prof. dr. V. Šlapkauskas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Social Polotics, 2013. - 74p.

This master thesis reveals application of moral and legal impact ways in the general education school. The research is based on the hypothesis that the general education school teachers on purpose legally aims often apply moral sanctions nor the legal sanctions.

The first chapter of the work gives the theoretical aspect the conception application of moral and legal in general education school. The second chapter analyses the content of education of moral and legal sanctions application the general education school. The third chapter analyses the features of moral and legal sanctions application in Marijampolė Rygiškių Jonas gymnasium, Marijampolė Sūduva gymnasium, Padovinys basic school, Želsva basic school.

The results of the survey are summarized and presented in the conclusion. Recommendations could be found in the concluding chapter.

Key words: moral, legal, way, application, impact, education.

Goerkienė R. Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas bendrojo ugdymo mokykloje / Teisės edukologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. dr. V. Šlapkauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, 2013. - 74p.

Tema: Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas bendrojo ugdymo mokykloje.

Pagrindinės sąvokos: dorovė, teisė, priemonė, taikymas, poveikis, ugdymas.

Darbe tiriama dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas bendrojo ugdymo mokykloje tema. Siekiama išnagrinėti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymą ugdymo turinyje, bei šių priemonių taikymo problemas bendrojo ugdymo mokykloje ir išanalizuoti atlikto emirinio tyrimo duomenis. Gauti empirinio tyrimo rezultatai patvirtino hipotezę, kad bendrojo ugdymo mokykloje mokytojai siekdami teisinių tikslų dažniau taiko dorovinio poveikio priemones, nei teisinio poveikio priemones.

Santrauka

Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas bendrojo ugdymo mokykloje yra aktuali šių laikų problema. Vienas iš pagrindinių mokyklos tikslų yra padėti asmeniui atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti savo gyvenimą. Siekiant išugdyti sąmoningą pilietį, būtina, kad teisinė savimone būtų ugdoma kartu su dorovine savimone.

Darbo tikslas – atskleisti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo ypatumus mokykloje, šiam tikslui pasiekti yra iškelti trys uždaviniai: išnagrinėti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo bendrojo ugdymo mokykloje sampratą; išanalizuoti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymą ugdymo turinyje; išnagrinėti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo problemas bendrojo ugdymo mokykloje. Tyrimo objektas – dorovinio ir teisinio poveikio priemonės ir jų taikymas mokykloje, iškelta hipotezė - bendrojo ugdymo mokykloje mokytojai siekdami teisinių tikslų dažniau taiko dorovinio poveikio priemones, nei teisinio poveikio priemones. Darbe remtasi šiais metodais: literatūros šaltinių analizė, dokumentų analizė, anketinė apklausa, analizuojant empirinį tyrimą dedukcija, indukcija, sitezė.

Teorinėje dalyje analizuojama dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo bendrojo ugdymo mokykloje samprata. Nagrinėjama dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas ugdymo turinyje.

Darbe pristatomas kiekybinis empirinis tyrimas, kuriuo siekiama atskleisti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymo ypatumus mokykloje.

Tyrimo rezultatai parodė, kad bendrojo ugdymo mokykloje mokytojai siekdami teisinių tikslų dažniau taiko dorovinio poveikio priemones, nei teisinio poveikio priemones. Taikydami dorovinio

ir teisinio poveikio priemonės, norimo rezultato pasiekia kartais. Remiantis gautais rezultatais, pateikiamos rekomendacijos, kaip taikyti dorovinio ir teisinio poveikio priemonės mokykloje.

Magistro darbą sudaro įvadas, teorinė bei praktinė dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, priedai.

Goerkienė R. Application of moral and legal impact ways in general education school / Master's work in Law Education. Supervisor prof. dr. V. Šlapkauskas. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Social Polotics, 2013. - p.

Theme: Application of moral and legal impact ways in general education school.

Key words: moral, legal, way, application, impact, education.

This master thesis reveals application of moral and legal impact ways in the general education school. The aim is to examine the moral and legal sanctions for the educational content and the application of these measures problems in mainstream school and analyze test data. Get the empirical results of the study confirmed the hypothesis that the general education school teachers on purpose legal aims often apply moral sanctions nor the legal measures.

SUMMARY

Application of moral and legal impact ways in general education school is actually today's problem. One of the main objectives of the school is to help the person to reveal common human values, and they base their lives. In order to develop a conscious citizen, it is imperative that legal awareness is fostered with the moral consciousness.

The aim of work - to reveal the moral and legal sanctioning school characteristics, to achieve this it has three objectives: to examine the moral and legal sanctioning of general education school concept, to analyze the moral and legal interventions in the educational content, to analyze moral and legal sanctioning problems in the general education school. The object of research - moral and legal sanctions and their application in school, the hypothesis - the general education school teachers to legal targets often apply moral sanctions or legal measures. The work was based on the following methods: literature review, document analysis, questionnaire, analysis of empirical research deduction, induction, synthesis.

The theoretical part analyzes the moral and legal sanctioning of general education school concept. Examines the moral and legal sanctions are against in the curriculum. The paper presents a quantitative empirical study to reveal the moral and legal sanctioning features of the school.

The results showed that the general education school teachers to legal targets often apply moral sanctions or legal measures. Applying moral and legal sanctions, the desired result was achieved at times. Based on the results, recommendations on how to apply moral and legal sanctions to the school. Master's thesis consists of an introduction, theoretical and practical, conclusions, recommendations, references, abstract Lithuanian and English summary of the Lithuanian and English languages, extras.

Priedai

ANKETA

Gerbiamas mokytojai,

Esu Mykolo Romerio universiteto socialinės politikos fakulteto Teisės edukologijos iššęstinių magistrantūros studijų programos studentė. Rašau magistro baigiamąjį darbą „Dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymas bendrojo ugdymo mokykloje“. Atlikdama empirinį tyrimą noriu atskleisti dorovinio ir teisinio poveikio priemonių taikymą bendrojo ugdymo mokykloje. Anketa anoniminė, tikiuosi nuoširdžių atsakymų, kurie padės gauti objektyvius tyrimo rezultatus. Ačiū.

1. Kurias iš šių dorovinio poveikio priemonių Jūs dažniausiai taikote ?

Priemonės	Visada	Labai dažnai	Kartais	Niekada
Pokalbis mandagumo ir pagarbos kitam žmogui reiškimo temomis				
Diskusijos dorovinio elgesio temomis				
Konfliktinių situacijų dorovinė analizė				
Nepriimtino elgesio dorovinis svarstymas				
Dorovinio elgesio pavyzdžių aptarimas				
Pagyrimai				
Pamokymai				
Skatinimai				
Informaciniai leidiniai dorovės temomis				
Klasės valandėlės dorovės temomis				

2. Kurias iš šių teisinio poveikio priemonių Jūs dažniausiai taikote ?

Priemonės	Visada	Labai dažnai	Kartais	Niekada
Pokalbiai teisinio švietimo temomis				
Diskusijos teisėto / neteisėto elgesio temomis				
Konfliktinių situacijų teisinė analizė				
Nepriimtino elgesio teisinis svarstymas				
Teisėto elgesio pavyzdžių aptarimas				
Pastaba				
Įspėjimas				
Reikalavimas				

Informaciniai leidiniai teisės temomis				
Klasės valandėlės teisės temomis				

3. Kokių tikslų siekiate taikydami dorovinio poveikio priemones?

Tikslai	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
Padėti mokiniui susiformuoti moralines nuostatas				
Formuoti dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su savimi				
Formuoti dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su draugais				
Formuoti dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su kitais žmonėmis				
Formuoti dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su darbu				
Formuoti dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su gamta				
Formuoti dorinėmis vertybėmis grindžiamą santykį su anapusiniu pasauliu ir Dievu				
Brandinti dorinę mokinių savimonę				

4. Kokių tikslų siekiate taikydami teisinio poveikio priemones?

Tikslai	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
Padėti mokiniams susiformuoti teisėto elgesio nuostatas				
Padėti mokiniams įgyti kasdieniniame gyvenime reikalingų žinių apie teisę ir teisėtą elgesį				
Skatinti mokinius savo elgesį grįsti teisingumo ir pagarbos teisei principu				
Skatinti mokinius reikšti pagarbą žmogaus orumui ir laikytis žmogaus teisių				
Brandinti teisinę mokinių savimonę				

5. Kokios problemos kyla taikant dorovinio poveikio priemones?

Problemos	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
Mokytojų ir mokinių skirtingas požiūris į dorovines vertybes				
Ne visuomet bendraujant su mokiniais pavyksta perteikti dorovines nuostatas.				
Tarpdalykinės integracijos stoka taikant dorovinio poveikio priemones.				
Už mokyklos ribų įsiviešpatavęs dorovinis nihilizmas				
Mokytojo dorovinis elgesys jau yra praradęs sektino				

pavyzdžio vertę				
-----------------	--	--	--	--

6. Kokios problemos kyla taikant teisinio poveikio priemones?

Problemos	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
Mokytojų ir mokinių skirtingas požiūris į teises vertybes				
Ne visuomet bendraujant su mokiniais pavyksta perteikti teises nuostatas.				
Tarpdalykinės integracijos stoka taikant teisinio poveikio priemones.				
Už mokyklos ribų įsiviešpatavęs teisinis nihilizmas				
Teisėtas elgesys yra praradęs sektino pavyzdžio vertę				

7. Kaip manote, ar pasiekiate norimo rezultato taikydami dorovinio poveikio priemones?

- Visada.
- Dažnai.
- Kartais.
- Retai.
- Niekada.

8. Kaip manote, ar pasiekiate norimo rezultato taikydami teisinio poveikio priemones?

- Visada.
- Dažnai.
- Kartais.
- Retai.
- Niekada.

9. Kaip būtų galima gerinti dorovinio poveikio priemonių taikymą bendrojo ugdymo mokykloje?

Taikymas	Pritariu	Abejoju	Nežinau	Nepritariu
Plačiau įtraukiant mokinius į veiklą, kuri formuotų moralines nuostatas				
Pateikiant daugiau praktinių užduočių, brandinančių dorinę savimone				
Organizuojant išvykas į teatrą ir parodas				
Rengiant renginius dorovės temomis (pvz., „Dalinkime šypsena“, „Tolerancija“ ir pan.)				
Skatinant mokinius reflektuoti savo dorovinę				

elgesį				
Skatinant mokinius aktyviau dalyvauti savanoriškoje socialinės pagalbos veikloje (pvz., „Darom“ ir pan.)				

10. Kaip būtų galima gerinti teisinio poveikio priemonių taikymą bendrojo ugdymo mokykloje?

Taikymas	Pritariu	Abejoju	Nežinau	Nepritariu
Plačiau įtraukiant mokinius į veiklą, kuri formuotų teises nuostatas				
Pateikiant daugiau praktinių užduočių, brandinančių teisinę savimone				
Rengiant renginius teisės temomis (pvz., „Temidė“ ir pan.)				
Skatinant mokytojų ir mokinių bendradarbiavimą formuojantį teigiamą požiūrį į teises vertybes				
Skatinant mokinius reflektuoti savo teisinį elgesį ir analizuoti jo padarinius				
Kontroliuojant mokinių neteisėtą elgesį				

11. Jūsų lytis :

- Moteris
- Vyras

12. Jūs dirbate:

- Pagrindinėje mokykloje
- Vidurinėje mokykloje
- Gimnazijoje

13. Jūsų pedagoginė kvalifikacija:

- Mokytojas
- Vyr. mokytojas
- Mokytojas metodininkas
- Ekspertas

14. Jūsų amžius yra:

- 22-25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- 56-65